

HAKKARİ REVIEW

Yıl/Year: 2026
Cilt/Vol: 10
Sayı/Issue: 1

E-ISSN
2822-2989

Hakkari Üniversitesi
Yayınları

Yıl/Year: 2026

Cilt/Vol: 10 Sayı/Issue: 1

E-ISSN: 2822-2989

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hr>

Hakkari Review

Hakkari Review, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, İşletme, Kamu Yönetimi, Maliye, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanlarında özgün araştırma makalelerine ve derlemelere yer veren kör hakemli bilimsel bir dergidir. Aralık ve Haziran aylarında olmak üzere yılda iki kez, elektronik olarak yayımlanır. Derginin yazım dili Türkçe ve İngilizcedir. Açık erişimli olan Hakkari Review dergisinden kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Dergide yayınlanan yazılardan doğabilecek her türlü sorumluluk yazarlara aittir.

İmtiyaz Sahibi / Publication Owner

Prof. Dr. Musa GENÇCELEP

Hakkari Üniversitesi

Baş Editör / Editor-in-Chief

Doç. Dr. Halil Emre DENİŞ

Hakkari Üniversitesi

Editör / Editor

Dr. Öğr. Üyesi Fatih DEMİRCİOĞLU

Hakkari Üniversitesi

Yardımcı Editör / Assistant Editor

Öğr. Gör. Tarık Ahmet EKEN

Hakkari Üniversitesi

Türkçe Dil Editörü / Turkish Language Editor

Öğr. Gör. Dr. Duygu SELÇUK

Hakkari Üniversitesi

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Öğr. Gör. Elif Beyza TÜRKMENOĞLU

Hakkari Üniversitesi

Yazım-Mizanpaj Editörü / Editing-Layout Editor

Arş. Gör. Tuğba ÖCAL

Hakkari Üniversitesi

Alan Editörleri / Associate Editors

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri / Labour Economics and Industrial Relations

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman KESKİN

Bayburt Üniversitesi

İktisat / Economics

Doç. Dr. Selim DEMEZ

Turgut Özal Üniversitesi

İşletme / Business Administration

Doç. Dr. Hava YAŞBAY KOBAL

Hakkari Üniversitesi

Kamu Yönetimi / Public Administration

Doç. Dr. Erkan ARSLAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Maliye / Public Finance

Doç. Dr. Habip DEMİRHAN

Hakkari Üniversitesi

Siyaset Bilimi / Political Science

Dr. Öğr. Üyesi Olkan SENEMOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Uluslararası İlişkiler / International Relations

Prof. Dr. Ekrem Yaşar AKÇAY

Süleyman Demirel Üniversitesi

Dizin ve Veritabanları

- Academindex
- ACARINDEX (Academic Research Index)
- Asos Index
- BASE (Bielefeld Academic Search Engine)
- Cosmos Impact Factor

- Crossref
- ESJI (Eurasian Scientific Journal Index)
- ResearchBib (Academic Resource Index)
- SOBIAD

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Baskın ORAN

Prof. Dr. Çağrı ERHAN
Altınbaş Üniversitesi

Prof. Dr. Erel TELLAL
Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Haluk ALKAN
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK
İstanbul Kent Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. İrfan Kaya ÜLGER
Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Muharrem EKŞİ
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Prof. Dr. Murat ÇEMREK
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Prof. Dr. Şaban Halis ÇALIŞ
Selçuk Üniversitesi

Sayı Hakemleri / Referees of Issue

Doç. Dr. Ahmet ŞİT
Malatya Turgut Özal Üniversitesi

Doç. Dr. Erkan ARSLAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Serkan GÜNDOĞDU
Munzur Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Burak LEBLEBİCİOĞLU
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Burak UĞUR
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Engin KORKMAZ
Hakkari Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erkan GÜLTER
Fırat Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KIRMIZI
Hakkari Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf TAN
Hakkari Üniversitesi

Dr. Ekin Deniz UYĞUN

Dr. Nilüfer KIRAÇLI LEBLEBİCİOĞLU
Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Dr. Yusuf KARAŞİN
İstanbul Gedik Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

BAŞ EDITÖRDEN / FROM THE EDITOR-IN-CHIEF 1 / 2

MAKALELER

İDRİS TURAN

China's Middle East Policy and Energy Security
Çin'in Orta Doğu Politikası ve Enerji Güvenliği 3

RIDVAN DALMAZ

Hakkari Siyasal Hayatında Ahmet Zeydan
Ahmet Zeydan in the Political Life of Hakkari 13

SEREN REYHAN KARADENİZ / İLKNUR BİLGİN / MUSTAFA ÜNSALAN

**Gösterişçi Tüketim Eğiliminin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisi:
Güneş Gözlüğü Kullanıcıları Üzerine Bir Araştırma**
The Effect of Conspicuous Consumption Tendency on Life Satisfaction:
A Research on Sunglasses Users 31

DERVİŞ BEDİRHAN KISAKÜREK / HAKAN YÜKSEK

**Makroekonomik Göstergelerin TFRS 9 Beklenen Kredi Zararı Modeli
Kapsamında Türkiye'deki Bankalar Üzerindeki Etkisi**
The Impact of Macroeconomic Indicators on Banks in Türkiye
within the Framework of the IFRS 9 Expected Credit Loss Model 46

DÜZELTME / ERRATUM 68

YAYIN İLKELERİ / PUBLICATION PRINCIPLES 69 / 73

YAZIM KURALLARI / AUTHOR GUIDELINES 77 / 78

BAŞ EDITÖRDEN

Değerli Okurlarımız,

Hakkari Review'un Haziran 2026 tarihli Cilt 10, Sayı 1 sayısını sizlerle buluşturmanın mutluluğunu yaşamaktayız. Hakkari Üniversitesi bünyesinde yayımlanan dergimiz, iktisat, işletme, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi ve ilgili sosyal bilimler alanlarında özgün bilimsel çalışmaları akademik kamuoyuyla paylaşmayı sürdürmektedir. Açık erişim ve çift kör hakemlik ilkeleri doğrultusunda yürütülen yayın politikamızla, bilimsel bilginin üretimine ve yaygınlaştırılmasına katkı sunmayı temel görevlerimizden biri olarak görmekteyiz.

Bu sayımızda farklı disiplinlerden gelen dört özgün araştırma makalesi yer almaktadır. Uluslararası ilişkiler alanındaki ilk çalışmada, Çin'in Orta Doğu enerji güvenliği ve bölgesel politikaları kapsamlı bir bakış açısıyla ele alınmakta; küresel güç dengelerinin dönüşümü çerçevesinde Çin'in bölgedeki artan etkisi incelenmektedir. Siyaset bilimi alanındaki ikinci çalışma ise Hakkâri'nin siyasal hayatında önemli bir yere sahip olan Ahmet Zeydan'ın siyasal faaliyetlerini tarihsel ve toplumsal bağlam içerisinde değerlendirerek yerel siyasetin dinamiklerine ışık tutmaktadır.

İktisat alanındaki üçüncü makale, makroekonomik göstergelerin Türkiye'deki bankaların kredi zararları üzerindeki etkisini IFRS 9 çerçevesinde analiz ederek finansal sistemin kırılganlıklarına ve risk yönetimi süreçlerine ilişkin önemli bulgular ortaya koymaktadır. İşletme alanındaki dördüncü çalışma ise tüketim eğilimleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi, güneş gözlüğü kullanıcıları örneği üzerinden inceleyerek günümüz tüketici davranışlarına yönelik dikkat çekici sonuçlar sunmaktadır.

Bu çalışmalar, dergimizin disiplinler arası yaklaşımını yansıtmakla birlikte sosyal bilimlerin farklı alanlarındaki güncel sorunları bilimsel yöntemlerle ele alan araştırmaların önemini bir kez daha göstermektedir. Akademik çeşitliliği ve bilimsel niteliği önceleyen yayın anlayışımız doğrultusunda, farklı perspektifleri bir araya getiren çalışmalara yer vermeye devam edeceğiz.

Bu sayının hazırlanmasında emeği geçen yazarlarımıza, değerli hakemlerimize, alan editörlerimize ve yayın kurulumuza teşekkür ederim. Ayrıca çalışmalarımızı takip eden, eleştiri ve önerileriyle dergimizin gelişimine katkı sağlayan tüm okurlarımıza şükranlarımı sunuyorum.

Hakkari Review'un bilimsel üretime katkı sunmaya ve sosyal bilimler alanındaki nitelikli araştırmaları akademik dünyayla buluşturmaya devam edeceğine olan inancımınla, Haziran 2026 sayımızın araştırmacılar, öğrenciler ve tüm okuyucular için faydalı olmasını diliyorum.

Saygılarımla,

Hakkari Review Editör Kurulu Adına

Baş Editör

Doç. Dr. Halil Emre DENİŞ

FROM THE EDITOR-IN-CHIEF

Dear Readers,

We are delighted to present the June 2026 issue (Volume 10, Issue 1) of the Hakkari Review. Published under the auspices of Hakkari University, our journal continues to share original scientific research in the fields of economics, business administration, political science, international relations, public administration, and related social sciences with the academic community. Guided by our publication policy of open access and double-blind peer review, we consider contributing to the production and dissemination of scientific knowledge as one of our fundamental duties.

This issue features four original research articles from diverse disciplines. The first study, within the field of international relations, comprehensively examines China's Middle East energy security and regional policies, analyzing China's growing influence in the region through the lens of transforming global power dynamics. The second study, in the field of political science, sheds light on the dynamics of local politics by evaluating the political activities of Ahmet Zeydan -who holds a significant place in the political history of Hakkâri- within a historical and social context.

The third article, from the field of economics, analyzes the impact of macroeconomic indicators on credit losses of banks in Türkiye within the framework of IFRS 9, revealing important findings regarding financial system vulnerabilities and risk management processes. The fourth study, in the field of business administration, investigates the relationship between consumption trends and life satisfaction through the case of sunglasses users, offering noteworthy insights into contemporary consumer behavior.

Reflecting the interdisciplinary approach of our journal, these studies underscore once again the significance of examining contemporary issues across various branches of social sciences through scientific methods. In line with our editorial approach that prioritizes academic diversity and scholarly quality, we will continue to accommodate studies that bring together different perspectives.

I would like to extend my gratitude to our authors, esteemed reviewers, field editors, and the editorial board who contributed to the preparation of this issue. I also offer my sincere thanks to all our readers who follow our publications and contribute to the development of our journal with their critiques and suggestions.

With the conviction that the Hakkari Review will continue to contribute to scientific production and bring high-quality research in social sciences to the academic world, I hope that this June 2026 issue proves beneficial to researchers, students, and all our readers.

Sincerely,

On Behalf of the Hakkari Review Editorial Board

Editor-in-Chief

Assoc. Prof. Dr. Halil Emre DENİŞ

CHINA'S MIDDLE EAST POLICY AND ENERGY SECURITY

İDRİS TURAN¹

Abstract: Energy is a critically important issue for both people and states. China has been the second-largest energy consumer in the world since 1990s. The Middle East possesses vast energy resources. China's energy security is crucial for China in the Middle East. The research question of this article is: What are the key dimensions of China's energy security concerns in the Middle East? Energy security concept is explained. Then, relations between China and the Middle East are discussed. China's energy security in the Middle East is argued and the article concluded. As a result, China and the Middle East have really powerful ties about energy issue. Moreover, China is dependent on the energy resources of the Middle East.

Keywords: Energy security, China, Middle East

Çin'in Orta Doğu Politikası ve Enerji Güvenliği

Öz: Enerji insanlar ve ülkeler için anahtar rolde bir konudur. Çin 1990'lardan beridir dünyada ikinci enerji satın alan ülkedir. Orta Doğu çok fazla enerji kaynaklarına sahiptir. Orta Doğu'da Çin'in enerji güvenliği Çin için önemlidir. Orta Doğu'da Çin'in enerji güvenliğinin ne olduğu konusu bu makalenin araştırma sorusudur. Enerji güvenliği kavramı açıklanmış, ardından Çin ve Orta Doğu ilişkilerinden bahsedilmiştir. Çin'in Orta Doğu'daki enerji güvenliği tartışılmış ve makale sonuçlandırılmıştır. Sonuç olarak, Çin ve Orta Doğu enerji konusunda gerçekten güçlü bağlara sahiptir. Dahası, Çin Orta Doğu'daki enerji kaynaklarına bağımlıdır.

Anahtar Kelimeler: Enerji güvenliği, Çin, Orta Doğu

¹ Dr. Öğr. Üyesi
Hakkari Üniversitesi
idriscuran@hakkari.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8184-0110

Introduction

Energy security is highly important for countries. It is important especially for energy-consuming countries. China is the world's second-largest energy-consuming nation after the United States. China's economy has been growing and Beijing has been dependent on energy imports since the 1990s. The Middle East has massive energy sources such as oil and natural gas. This region supplies nearly one-third of China's oil and natural gas demand. So, the Middle East plays a pivotal role in China's economic and energy balance. China's energy security¹ in the Middle East is crucial for China. Because China uses oil and natural gas in its industry.

China and the Middle East have relations such as economic (energy, investments, trade, etc.), political, cultural (especially relations about Muslims in China). Especially, countries around the Persian Gulf are important for China's energy necessities. Of course, China has energy resources, but its growing economy makes its own resources insufficient. Consequently, China imports its needed resources from different countries including the Middle Eastern countries.

The main research question of this article is: What are China's energy security issues in the Middle East? Firstly, the concept of energy security is explained with some historical information. Then, relationships between China and the Middle East are mentioned. China's energy security in the region is argued and lastly the article is concluded.

1. Energy Security

Energy is fundamental for modern societies. Energy security is about to reliable and safe energy infrastructures. It is also strategic and political issue (Dyer & Trombetta, 2013, pp. 4-6). There are views such as realist, liberal, green theory, and constructivist.² In realist view, energy supply is being taken hand as a zero-sum game. In liberal view, it is related to free market. In green theory, the energy security is related to environmental security. And in constructivist view, energy security concept is constructed socially.

Energy security issue was seen firstly in modern times in 1973 with a crisis.³ The crisis was Suez War and reaction of OPEC (Organisation for Petroleum Exporting Countries) to the war. The energy crisis triggered economic crisis. Before this crisis, there was a crisis which ended with World War II (Bahgat, 2011, p. 1).

Energy is really important for human life. For the last two centuries, fossil energy (coal, oil, natural gas) is really important for global economy. Energy characteristic is related to resources and demands (Bahgat, 2011, p. 1). "Generally speaking, major consuming regions and nations (the United States, Europe, Japan, China, and India) do not hold adequate indigenous energy resources to meet their large and growing consumption. On the other hand, major producers (i.e., the Middle East, Russia, the Caspian Sea, and Africa) consume a small (albeit growing) proportion of their energy resources" (Bahgat, 2011, p. 1). Energy security is multi-dimensional concept, and it is related to producers, consumers, national and international companies. In energy security, international cooperation is necessary and there is interdependence between consumers and producers (Bahgat, 2011, p. 3). In a different definition, energy security is "equitably providing available, affordable, reliable, efficient, environmentally benign, proactively governed, and socially acceptable energy services to end users" (Sovacool, et al., 2014, p. 11).

Bohi and Toman think that energy security is related to price, sustainability, and environment (Esfahani, et. al., 2021). Four As of energy security are "availability, accessibility, affordability and acceptability" (Cherp & Jewell, 2014). These are the dimensions of energy security.

1 Although there are some different views and claims about Beijing's interest in the Middle East, energy security issue is mentioned in this article. The author focusses energy security of China in the Middle East. General policy of the China about the Middle East is another study's question.

2 There are different views such as critical security views. It is related to case and events to decide which theory is to be selected.

3 It is conceptually rooted in World War II, and the event that took place in 1973 was the Yom Kippur War.

The physical existence of energy is referred in availability, which promotes the divergence of the energy sources and minimization of import reliance. Accessibility is the ability to access the energy resources against the geographical, workforce related and technological constraints. Affordability refers to the costs, while acceptability is associated with the environmental impacts (Gökgöz & Güvercin, 2018).

“Energy security is not just about having uninterrupted access to energy, but also about securing energy supplies at an affordable price” (IEA, 2022). If energy security is defined shortly, it can be said that “[r]eliable supplies at [a] reasonable price” (Baumann, 2008). Energy security is related to national security of a country (Radovanović, et. al., 2016). Another definition of energy security is “not only the ability of the energy systems to supply energy to consumers under reasonable conditions and acceptable prices, but also a system ability to resist potential disturbances arising due to technological, natural, economic, sociopolitical and geopolitical reasons” (Augutis, et. al., 2015). Lastly, there is not globally consensus of definition of energy security.

2. China and Middle East

China's economic reforms in 1978 which are titled “Socialism with Chinese Characteristic” (Israsena-Pichitkanjanakul, 2023, p. 75) are injected China into international economic system in its own character. Deng Xiaoping (China's leader between 1978-1990) aimed economic growth of China via this policy. “Today... The act of building strong relationships with those [MENA] countries in which it had economic interests was clearly perceived as a means for China to expand its global influence” (Israsena-Pichitkanjanakul, 2023, p. 75). “China's establishment of formal diplomatic relations in the region started in 1971 with Iran and Kuwait and continued with Oman in 1981, the United Arab Emirates (UAE) in 1984, followed by Qatar in 1988, Bahrain in 1989, and finally with Saudi Arabia in 1990” (Israsena-Pichitkanjanakul, 2023, p. 76).

The Middle East holds four major meanings to China in the second decade of the twenty-first century. First, it is viewed as an arena of great power competition in which a rising power such as China must be seen to play. Second, the Middle East is a critical source of imported energy and an important region for Chinese trade and investment. Third, the region has become an extension of China's immediate neighbourhood because of transnational ethno-religious linkages. Fourth, the Middle East is now considered by Beijing to be a vital geostrategic global crossroads – the PRC's most important region beyond its own Asia-Pacific neighbourhood (Scobell, 2018, p. 11).

“Today, China's greater interests have made fostering peace and stability in the Middle East its highest priorities. The PRC is now a key economic actor in countries throughout the region with modest but significant military relationships with many Middle Eastern states” (Scobell, 2018, p. 12).

China has chosen not to engage conflicts in the Middle East; it only looks economically to relations in the region. “China has diversified its interests within the region, so that the GCC states, Iran, and Iraq combine to provide around 60% or more of the country's total oil imports” (Scobell, 2018, p. 77).

China has been careful about to relation among MENA (Middle East and North Africa) countries. It has been care not favouring one of them against another (Mohseni-Cheraghloou & Vafaei, 2023, p. 5). “MENA is important for China far more than it is for the U.S. for four main reasons: MENA's massive energy reserves, its strategic geographical location, its large, young, and untapped markets, as well as its religious influence on the large Chinese Muslim minority community in Western China” (Mohseni-Cheraghloou & Vafaei, 2023, p. 6).

Table 1. The top 10 oil producers and share of total world oil production in 2023⁴

Country	Million barrels per day	Share of world total
United States	21.91	22%
Saudi Arabia	11.13	11%
Russia	10.75	11%
Canada	5.76	6%
China	5.26	5%
Iraq	4.42	4%
Brazil	4.28	4%
United Arab Emirates	4.16	4%
Iran	3.99	4%
Kuwait	2.91	3%
Total top 10	74.59	73%
World total	101.81	

Middle East is important for China because its energy sources' reserves. According to Table 1, total oil production of Saudi Arabia, Iraq, United Arab Emirates, Iran, and Kuwait is 26% of world total production. China only has 5% of it according to the table. Proven oil reserves rates in the end of the 2023 in some of OPEC⁵ countries are Saudi Arabia 21.5%, Iran 16.8%, Iraq 11.7%, United Arab Emirates 9.1 %, and Kuwait 8.2% (OPEC, 2025).

Natural gas outputs rates in the Middle East are Iran 6%, Qatar 4.3%, and Saudi Arabia 2.7% (Williams, 2025). Natural gas reserves rates in the Middle East are Iran 17.09%, Qatar 12.4%, Saudi Arabia 4.38%, United Arab Emirates 3.11%, and Iraq 1.61% (Worldometer, 2025).

China gets its 34.8% oil from the Middle Eastern countries and Saudi Arabia, Iraq, and United Arab Emirates are the first three exporters in the Middle East (Workman, 2025). China's imports rates from the Middle East countries are Saudi Arabia 9.8%, Iraq 7.6%, United Arab Emirates 5.9%, Oman 5.5%, Qatar 3.8%, and Kuwait 2.2% (Workman, 2025).⁶ China imports totally 63.442.400.000 kg natural liquefied gas and import rate is 24% from Qatar in 2022 (World Integrated Trade Solution, 2025).

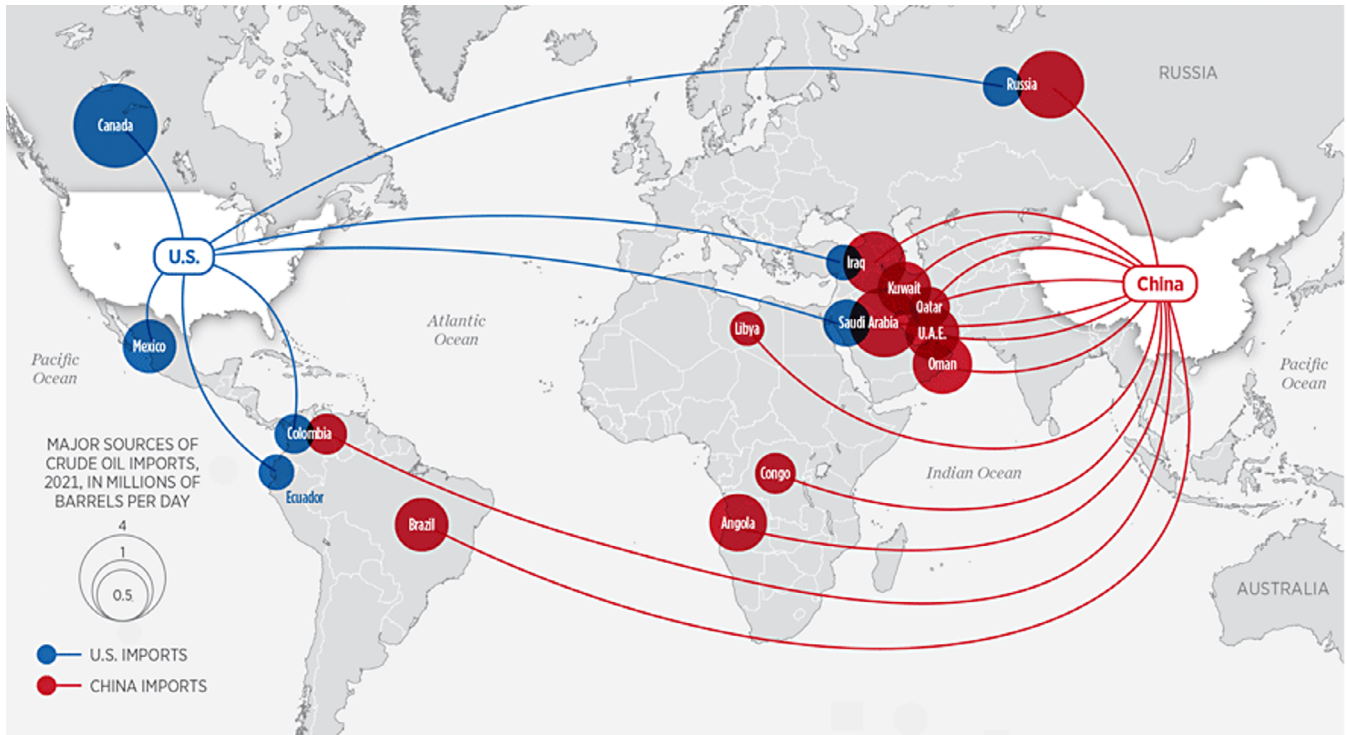
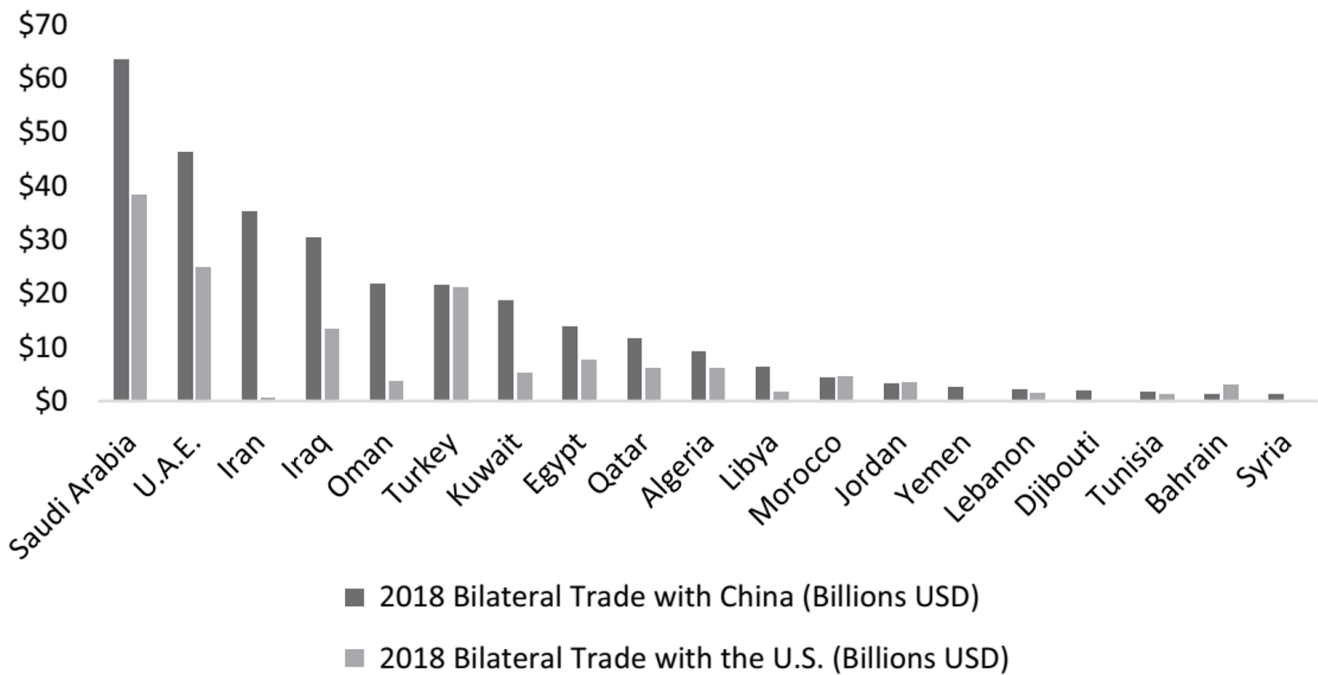
According to Graphic 1, China's major oil source is the Middle East. Qatar is so important for China for natural liquefied gas supplying. For oil supply, around Strait of Hormuz is really important for China. In this aspect, the Middle East and the connection between the region and China is crucial for China's energy security.

According to Graphic 2, China's bilateral trade with Saudi Arabia, United Arab Emirates, Iran, Iraq, Oman, Kuwait, Egypt, Qatar, and Syria is higher than the US' bilateral trade with them in 2018. This means economically China and these countries relations are tighter than the US' economic relations in the last decade.

⁴ (EIA, 2025).

⁵ OPEC countries total oil rates sharing in the world is 79.1% according to OPEC website.

⁶ 89.1% is the top 15 oil importers' rate to China.

Graphic 1. China's and the US' oil imports map in 2021⁷Graphic 2. Bilateral trade with China and the US with MENA countries in 2018⁸⁷ (Sadler, 2024).⁸ (Mohseni-Cheraghlou and Vafaei, 2023, p. 8).

In axis of politics and security, it can be said according to Mohseni-Cheraghlou and Vafaei that China's attempt to replace with the US' position in the MENA countries would be a grave mistake for Beijing's future (Mohseni-Cheraghlou & Vafaei, 2023, p. 12) because China's for the last decades policy is staying away from conflicts. This can be seen in Syria's civil war and Iran's nuclear agreement crisis.

China's another issue for Middle East is Muslim World and its aspect to Uighurs (Mohseni-Cheraghlou & Vafaei, 2023, p. 13) For example any genocide attempt by China in Uighurs' region will be getting reaction from international and MENA public.

An analytical frame of China-MENA relations is:

The relations between China and countries in the MENA region is one of strategic mutual dependence. For its continued rapid economic growth, China needs a secure access to MENA's energy resources. MENA's strategic location in Western Asia also proves to be essential to China's economic growth and stability. In addition, the presence of large Muslim communities in Western China and the increasing tensions between these populations and Beijing, has put ethnic, cultural, and religious diplomacy with the MENA region a priority in Beijing's foreign policy agenda. On the other hand, MENA enjoys being the region that provides most of China's energy needs and attracting significant sums of Chinese Foreign Direct Investment (FDI) in its energy, transport, and real estate sector. (Mohseni-Cheraghlou & Vafaei, 2023, p. 13).

A different frame is:

John Calabrese defines four interests of China in the Middle East: economic interests (meeting energy demands, searching for new investment opportunities and infrastructure projects for Chinese companies, selling Chinese products in the Mid-East market), tightening relations with Middle Eastern powers (above all Saudi Arabia, Iran and Egypt), preventing extremist and terrorist groups from getting to and operating on Chinese soil and, finally, aspirations to become and be recognized as a great power (Ponížilová, 2018).

Direct investments, either in the form of whole ownership or equity investments, increased China's access to "equity oil"—i.e., guaranteed supplies at cheaper-than-market prices... In 2013, the biggest addition to China's Middle East imports oil was due to its direct investment in Iraqi oil wells... China's import of Iraqi crude oil jumped by almost 50 percent in 2013... In 2011, Qatar built its first terminal in China, in the eastern coastal province of Jiangsu, after the China National Petroleum Corporation (CNPC) signed the first long-term (25-year) LNG supply contract with Qatar for 3 million tons per year (Feng, 2015, p. 2).

In December 2022, Chinese President Xi Jinping visited Saudi Arabia. In March 2023, Iran and Saudi Arabia met under Chinese mediation. In March 2024, Chinese Foreign Ministry Ambassador visited Egypt, Palestine, Israel and Qatar. Representatives of Palestinian groups Hamas and Fatah were invited to China in April 2024. Egyptian President Abdel Fattah al Sisi visited China, China-Arab states conference held in Beijing, and UAE President Sheikh Mohamed bin Zayed Al Nahyan visited China in May 2024. In September 2024, Chinese Premier Li Qiang visited Saudi Arabia and the United Arab Emirates to attend the China Saudi Arabia High Level Joint Committee Meeting (Cevik, 2025). According to these information, China's interest in the Middle East is getting higher year by year.

Conclusion: China's Energy Security in the Middle East

According to The Centre for Strategic and International Studies, China's interest to Middle East is shaped by Beijing's energy necessities (Husain & Sahide, 2022) China began importing energy in 1993 and it had taken care of energy (Koç, 2015). China's oil demand has tripled over the past two decades, now accounting for approximately one-third of global oil demand growth. Beijing's economy is growing rapidly and it becomes net energy importer. China connected highly to Persian Gulf and Gulf Cooperation Council states to supply its energy necessities (Israsena-Pichitkanjanakul, 2023, s. 81).

Instability in the Middle East is not sustainable for China's energy security (Koç, 2015). China's national interest may be damaged in any conflict or war condition in the Middle East. This region is really important for Beijing's energy import and other exporting products (Cevik, 2025).

From energy trading perspective, China and the Middle East countries need each other (Feng, 2015, s. 2). For the energy security, the Middle East countries such as Saudi Arabia, Iraq, and Gulf countries are important for China's oil import. Also, Qatar is important for natural liquefied gas in China's import.

Çıkar Çatışması: Yoktur

Finansal Destek: Yoktur

Yazar Katkısı: İdris TURAN (Katkı Yüzdesi - %100)

REFERENCES

- Ang, B. W., W.L. Choong & Ng, T. S. (2015). Energy security: Definitions, dimensions and indexes. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 42, 1077-1093. <http://dx.doi.org/10.1016/j.rser.2014.10.064>
- Augutis, J., Martišauskas, L. & Krikštolaitis, R. (2015). Energy mix optimization from an energy security perspective. *Energy Conversion and Management*, 90, 300-314. <http://dx.doi.org/10.1016/j.enconman.2014.11.033>
- Bahgat, G. (2011). *Energy security: An interdisciplinary approach*. Wiley.
- Baumann, F. (2008). Energy security as multidimensional concept (CAP Policy Analysis, 1/2008). München: Universität München, Sozialwissenschaftliche Fakultät, Centrum für angewandte Politikforschung (C.A.P) Bertelsmann Forschungsgruppe Politik, 4-14. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-196247>
- Cevik, V. A. (2025). China's energy trade with the Middle East: Clean energy versus fossil energy. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 15(1), 197-205. <https://doi.org/10.32479/ijeeep.17613>
- Cherp, A. & Jewell, J. (2014). The concept of energy security: Beyond the four As. *Energy Policy*, 75, 415-421. <http://dx.doi.org/10.1016/j.enpol.2014.09.005>
- Dyer, H. & Trombetta, M. J. (2013). The concept of energy security: Broadening, deepening, transforming. In H. Dyer & M. J. Trombetta (Eds.), *International handbook of energy security* (pp. 3-16). Edward Elgar.
- EIA. (29 March 2025). *What countries are the top producers and consumers of oil?*. <https://www.eia.gov/tools/faqs/faq.php?id=709&t=6>
- Esfahani, A. N., Moghaddam, N. B., Maleki, B. & Nazemi, A. (2021). The knowledge map of energy security. *Energy Reports*, 7, 3570–3589. <https://doi.org/10.1016/j.egyr.2021.06.001>
- Feng, C. (2015). Embracing interdependence: The dynamics of China and the Middle East. *Brookings Doha Center Working Paper*. Brookings Institution.
- Gökgöz, F. & Güvercin, M. T. (2018). Energy security and renewable energy efficiency in EU. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 96, 226-239. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2018.07.046>
- Husain, A. S. & Sahide, A. (2022). China's business and politics in the Middle East: Energy security approach. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 9(11), 445-457. <http://dx.doi.org/10.18415/ijmmu.v9i11.4344>
- IEA. (2022). *World Energy Outlook 2022*. Paris. <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2022>
- Israsena-Pichitkanjanakul, V. (2023). China's foreign policy in the Middle East and the position of the GCC states. In M. Haghirian & L. Zaccara (Eds.), *China's economic and political presence in the Middle East and South Asia*. Routledge. <http://dx.doi.org/10.4324/9781003269175>
- Koç, E. (2015). China's Middle East energy policies. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(1), 286-292.

- Mohseni-Cheraghloou, A. & Vafaei, H. (2023). China in the Middle East and North Africa: An empirical inquiry on China's expansion towards the West". In M. Haghirian & L. Zaccara (Eds.), *China's economic and political presence in the Middle East and South Asia*. Routledge. <http://dx.doi.org/10.4324/9781003269175>
- OPEC. (31 March 2025). https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm
- Ponížilová, M. (2018). Foreign policy activities of China in the Middle East: Establishing energy security or being a responsible emerging power?. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/19448953.2018.1506292>
- Radovanović, M., Filipović, S. & Pavlović, D. (2016). Energy security measurement - A sustainable approach. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 1-12. <http://dx.doi.org/10.1016/j.rser.2016.02.010>
- Sadler, B. (2024). *Chinese handcuffs: Don't allow the U.S. military to be hooked on green energy from China*. <https://www.heritage.org/defense/report/chinese-handcuffs-dont-allow-the-us-military-be-hooked-green-energy-china>
- Scobell, A. (2018). Why the Middle East matters to China. In A. Ehteshami & N. Horesh (Eds.), *China's presence in the Middle East the implications of the one belt, one road initiative*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315185736>
- Sovacool, B. K., Roman, Sidortsov, V. & Jones, B. R. (2014). *Energy security, equality, and justice*. Routledge.
- Williams, G. (26 February 2025). *Top 10 Countries for Natural Gas Production*. <https://investingnews.com/top-natural-gas-producers/>
- Workman, D. (31 March 2025). *World's top exports*. <https://www.worldstopexports.com/top-15-crude-oil-suppliers-to-china/>
- World Integrated Trade Solution. (31 March 2025). *China natural gas, liquefied imports by country in 2022*. <https://wits.worldbank.org/trade/comtrade/en/country/CHN/year/2022/tradeflow/Imports/partner/ALL/product/>
- Worldometer. (31 March 2025). *Natural gas reserves by country*. <https://www.worldometers.info/gas/gas-reserves-by-country/>

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Enerji güvenliği ülkeler için gerçekten çok önemli bir konudur. Çin ABD'den sonra dünyada ikinci enerji ithal eden ülkedir. Çin ekonomisi 1990'lardan beridir büyümekte ve bu tarihlerden buy ana enerji ihtiyacı artmaktadır. Orta Doğu ciddi anlamda petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahiptir. Bu bölge Çin'in yaklaşık üçte bir enerji ihtiyacını karşılamaktadır. Dolayısı ile Orta Doğu Çin'in ekonomi-enerji dengesi için çok önemlidir.

Çin ve Orta Doğu ekonomik, siyasi, kültürel ilişkilere sahiptir. İran Körfezi civarındaki ülkeler Çin'in enerji ihtiyaçları için hayati önemdedir. Çin enerji kaynaklarına sahip olmasına rağmen onun büyüyen ekonomisi enerji ihtiyacını arttırmaktadır. Çin de başta Orta Doğu ülkeleri olmak üzere farklı bölgelerden enerji ithal etmektedir. Bu çalışmada da Çin Orta Doğu ile ilgili enerji güvenliği konularının neler olduğu çalışılmıştır.

Enerji modern toplumlar için bir temel teşkil eder. Enerji güvenliği sürdürülebilir ve güvenli enerji akışı ile ilgilidir. Enerji güvenliği ayrıca stratejik ve siyasi bir konudur. Realist, Liberal, Yeşil Teori ve İnşacılık gibi farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Realist görüşe göre enerji güvenliği sıfır-toplamli oyun mantığında ele alınır. Liberal görüşte serbest piyasa ekonomisi ile ilgilidir enerji güvenliği. Yeşil teoride çevresel güvenlik ön plandadır. İnşacılıkta ise enerji güvenliğinin sosyal olarak inşa edilen bir kavram olduğu iddia edilir.

Kısaca enerji güvenliği eşit olarak temini sağlanan, idare edilebilir, güvenilir, verimli şekilde son kullanıcılara enerjinin ulaştırılması ile ilgilidir. Bunun yanında uygun fiyata enerji hammaddesi temin etmek de önemlidir.

21. yüzyılın ikinci on yılında Orta Doğu Çin için dört farklı anlam ihtiva eder. İlk olarak, bu bölge büyük güçlerin bir mücadele alanıdır ve Çin de burada bir oyuncu olmalıdır. İkinci olarak, Orta Doğu Çin ticareti ve yatırımları için önemli bir bölge olmanın yanında, enerji ithal ettiği önemli bir coğrafyadır. Üçüncü olarak, etno-dinsel bağlantılar sebebiyle bu bölge Çin'in bir uzantısıdır. Dördüncü olarak, bu bölge Çin için önemli bir jeostratejik kesişim kuşağıdır.

Çin Orta Doğu'dan petrolünün %34,8'ini almaktadır. Çin'in enerji ihtiyaçları Orta Doğu'yu şekillendirme potansiyelindedir. Çin'in enerji ihtiyacı son 20 yılda üçe katlanmıştır. Bölgedeki istikrarsızlık Çin'in enerji ithalatında kesintilere yol açacağı için, Çin tarafından istenen bir durum değildir.

Enerji ticareti açısından bakıldığında, Çin ve Orta Doğu ülkeleri birbirine muhtaçtır. Enerji güvenliği açısından da Suudi Arabistan, Irak ve Körfez ülkeleri gibi ülkeler Çin'in enerji ithalatında önemlidir. Katar ise daha çok doğal sıvılaştırılmış gaz ithalatı noktasında önemlidir.

HAKKARİ SİYASAL HAYATINDA AHMET ZEYDAN

RIDVAN DALMAZ¹

Öz: Bu çalışma, Hakkari siyasal hayatında önemli bir yer tutan Ahmet Zeydan'ın siyasi kariyerini, siyasal kimliğini ve bölgesel siyaset üzerindeki etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Türkiye'nin çok partili siyasal yaşamının şekillendiği ve siyasi istikrarsızlıkların yoğun olarak yaşandığı 1960-1980 döneminin siyasal bağlamı içinde ele alınmıştır. Bu dönemde askeri müdahaleler, koalisyon hükümetleri ve ideolojik çatışmalar Türkiye siyasetini derinden etkilerken, yerel siyasal aktörlerin bölgesel temsil gücü de önemli bir rol oynamıştır. Çalışmada, Hakkari'de üç dönem milletvekilliği yapmış olan Ahmet Zeydan'ın siyasi hayatı, parti değişimleri, meclis faaliyetleri ve bölgesel kalkınma konusundaki görüşleri analiz edilmiştir. Araştırmada nitel yöntem kullanılmış olup sözlü tarih yaklaşımından yararlanılmıştır. Bu kapsamda Zeydan'ın yakınları ve korumaları ile yapılan mülakatlar incelenmiş, ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi tutanakları ve ilgili literatür değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, Ahmet Zeydan'ın yalnızca bir siyasetçi değil aynı zamanda aşiret lideri kimliğiyle bölgesel siyasal dinamikleri etkileyen önemli bir aktör olduğunu göstermektedir. Zeydan, siyasi kariyeri boyunca farklı partilerde yer almasına rağmen Hakkari'de geniş bir toplumsal destek elde etmiş ve özellikle geri kalmış bölgelerin kalkınması, sosyal adalet ve devlet hizmetlerinin bölgeye ulaştırılması konularını sıkça gündeme getirmiştir. Meclis konuşmalarında bölgesel eşitsizliklerin giderilmesi ve Doğu Anadolu'nun kalkınması yönünde talepler dile getirmiştir. Sonuç olarak çalışma, yerel liderlik, aşiret yapısı ve siyasal temsil arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak Ahmet Zeydan'ın Hakkari siyasal hayatındaki rolünü değerlendirmekte ve Türkiye'de yerel siyasal aktörlerin ulusal siyaset üzerindeki etkisini anlamaya katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Zeydan, Hakkari siyaseti, yerel siyasal liderlik

Ahmet Zeydan in the Political Life of Hakkari

Abstract: This study aims to examine the political career, political identity, and regional influence of Ahmet Zeydan, an important political figure in the political life of Hakkari. The research is analyzed within the political context of the 1960–1980 period in Türkiye, a time when the country's multi-party political system was shaped and characterized by significant political instability. During this period, military interventions, coalition governments, and ideological conflicts deeply affected Turkish politics, while local political actors played a significant role in representing regional interests. The study focuses on Ahmet Zeydan, who served as a member of the Turkish Grand National Assembly for three terms representing Hakkari. His political career, party transitions, parliamentary activities, and views on regional development are examined in detail. A qualitative research method was adopted, and the study employs an oral history approach. Interviews conducted with Zeydan's relatives and close associates were analyzed alongside parliamentary records and relevant academic literature. The findings reveal that Ahmet Zeydan was not only a politician but also an influential regional actor whose authority was reinforced by his role as a tribal leader. Despite changing political parties during his career, he maintained strong public support in Hakkari. Zeydan frequently emphasized issues such as regional development, social justice, and the need for increased state investment in underdeveloped regions. His parliamentary speeches often addressed regional inequalities and advocated for policies aimed at improving socio-economic conditions in Eastern Anatolia. In conclusion, the study highlights the relationship between local leadership, tribal structures, and political representation by evaluating Ahmet Zeydan's role in the political life of Hakkari. It also contributes to a broader understanding of how local political actors influence national politics in Türkiye.

Keywords: Ahmet Zeydan, Hakkari politics, regional political leadership

¹Yüksek Lisans

r_dalmaz@hotmail.com

ORCID: 0009-0003-1864-2802

Giriş

Türkiye’de demokratik kurumsallaşma çok karışık bir olaydır. Bu olaylardaki oluşan çabalar ve güçlükler Türkiye’nin demokratik yapıya geçişindeki değişim ve dönüşüm aşaması ile tanımlanmaktadır. Bu aşama demokratik yönetim sistemlerinin oturma durumlarını da ortaya çıkarmaktadır. Demokrasinin bir ülkede tam anlamıyla ifa edilebilmesinin iki koşulu vardır. Bunlar ekonomik ve sosyokültürel değişimlerdir. Bu iki koşulun değişmesi ile birlikte demokrasi tam anlamıyla uygulanabilecektir. Batı ülkelerinde çağdaşlaşma kuramına göre, “geleneksel toplumdan” “modern topluma” geçiş sürecinde zorba yapılı sistemlere dayanarak demokrasiyi de bir süre bekletmek gerekmektedir. Burada himaye kavramı önümüze çıkmaktadır. Türkiye’de yapılan iki ihtilal arasındaki Türk demokrasisi (1961-1980) sürekli ve temelli bir baskı taraftarı olmayıp, halkı çağdaşlaşma anlamında demokratik sürece hazır hale getirmeyi hedeflemiştir (Gökçen, 2020, ss. 242-243).

Bu çağdaşlaşma sürecinde Türkiye’nin doğusunda yer alan ve zorlu bir coğrafyaya sahip Hakkari ilinin siyasal hayatında birçok önemli siyasetçi yetişmiştir. Bu siyasetçilerden biri de Ahmet Zeydan’dır. Bütün siyasi yaşamı boyunca ülkenin, bölgenin ve ilin menfaatlerini gözetmiştir. Barışçıl çözümler ve demokratik talepler doğrultusunda siyasal hayatını devam ettirmiştir.

Ahmet Zeydan’ın siyasi kariyeri, Hakkari’de başlamış ve geniş kitleler tarafından desteklenmiştir. Hakkari halkının güvenini kazanarak yerel düzeyde önemli hizmetler yapmış ve ilin siyasal gelişimine katkı sağlamıştır. Ahmet Zeydan’ın siyasi vizyonu, devletçilik, bölgesel kalkınma, eşitlik ve adalet gibi ilkelere dayanmaktadır.

Ahmet Zeydan, aşiret liderliği ve siyasi kimliğini bir güç olarak kullanarak Hakkari’nin sıkıntılarının giderilmesi ve kültürel değerlerinin korunması noktasında önemli bir rol üstlenmiştir. Hakkari’nin siyasal hayatına önemli katkılar sağlayan bir lider olarak değerlendirilen Ahmet Zeydan, hem siyasi kimliği hem de aşiret liderliği kimliği ile adalet yanlısı bir toplumun inşası için mücadele eden bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada üç dönem Hakkari milletvekilliği yapmış olan Ahmet Zeydan’ın siyasal hayatı, siyasal çizgisi, partiler arası geçişleri ve Hakkari’ye yaptığı katkıları sözlü tarih çalışması yöntemi ile incelenmiştir. Bu çalışma kapsamında Ahmet Zeydan’ın siyasi kişiliği ve siyasal hayatı, yeğeni ve korumaları ile yapılan mülakatlar ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

1. Hakkari Siyasal Hayatında Ahmet Zeydan

Bu bölümde 1960-1980 arasındaki siyasal yapı ve bu dönemler arasında Hakkari’de üç dönem milletvekilliği yapmış Ahmet Zeydan’ın siyasal hayatı hakkında bilgi verilmektedir.

1.1. 1960-1980 Arası Siyasal Yapı

1960-1980 dönemi, Türkiye’nin siyasal hayatında oldukça önemli ve çalkantılı bir dönem olarak bilinir. Bu dönem, ülkenin siyasi arenasında derin etkiler bırakan bir dizi olaya ve değişime tanıklık edilmiştir. İki askeri darbe, siyasi partilerin kurulması ve kapatılması, sol-sağ çatışmaları, ekonomik krizler ve toplumsal hareketlilik gibi birçok önemli olay bu dönemi şekillenmiştir.

27 Mayıs 1960’ta iktidarı ele alan rütbeliler hem sıkıntılar içinde olan siyasal yapıyı yeniden işler hale getirmiş hem de hayal ettiklerinden daha fazla toplumun gelişmesini sağlamalarına zemin hazırlamışlardır. Demokrat Partiye son veren rütbelileri ihtilal yapmaya zorlayan içgüdüleridir. Burada merak uyandıran nokta ihtilali 38 rütbeli yapmasına rağmen ordunun hepsinin bunu benimsemesidir. Diğer bir yönü ile ihtilali gerçekleştiren devrik rütbelilerin, yoksulluk başta olmak üzere toplumun statüsünün azalması ve bağımsızlığının yok olmasına dair kaygılarını tüm ordu mensuplarınca paylaşılmıştır. Bundan dolayı da ihtilalin oluşması kolaylaşmıştır (Şaylan, 1978, aktaran Canitez, 2008, ss. 78-79).

1960 ihtilali olarak hafızlara kazınmış ve toplumda hem sosyal hem de psikolojik olarak büyük bir etki bırakmıştır. Genç kesimin ayaklandığı ve sosyalizm ile ilgili münakaşaların olduğu ve dış devletlerin etkisi ile kapitalizmin de Türkiye’de genç kesimler üzerinde yoğun bir etki oluşturduğu bir başka dönem de 1968’li yıllar olmuştur. Bu dönem kent merkezlerinde bombaların patladığı, fakültelerin basıldığı ve birbirini izleyen öğrenci olaylarının sonunun gelmediği bir dönemdir. 12 Mart Muhtırası sonrasında ise 12 Eylül olayları başlamıştır. Toplumda oluşan karışıklık, ülkeyi sosyo-ekonomik ve siyasal olarak kaosa sürüklemiştir. 1960 ve 1971’in ardından 1980 tarihinde Türkiye devleti üçüncü kez bir ihtilal yaşamıştır. Bu ihtilaller, bilimsel, düşünsel ve vicdani olarak toplum üzerinde derin etkiler yaratmıştır (Demirtürk, 2015, s. 157).

1960-1980 döneminde Türkiye halkı, verdiği karar ile partilerin koalisyon ile ülkeyi yönetmesini sağlamıştır. Bu dönemde kurulan koalisyon hükümetleri kısa ömürlü olmuştur. Bunun nedeni ise koalisyon partilerinin alınan kararlarda ve yaşanan sıkıntıların çözüme kavuşturulması noktasında anlaşamamalarıdır. Türkiye siyasetinde koalisyon hükümetlerine yabancı olunması, tek partili dönemin siyasal ve kültürel yapısının devam etmesi bu ortak hükümetlerin kısa süreli olmasına neden olmuştur (Gökçen, 2020, s. 261).

16.11.1961 tarihinde CHP ve AP ortak bir protokol hazırlamış ve yayınlamıştır. Askeriyenin baskısı ve ülkedeki ekonomik sıkıntıların sonucunda zıt iki parti bir araya gelmiştir. 20.11.1961’de Türkiye’de ilk koalisyon hükümeti kurulmuş ve hükümet görevlileri liste ile ilan edilmiştir. Koalisyonda bulunan partilerden her birine on bir bakanlık düşmüştür. Adalet partili Ragıp Gümüşpala ise bakanlığı reddetmiştir. Güvenoyu alan koalisyon hükümetinde siyasi af gündem olmuştur. Kendisini DP’nin devamı olarak gören ve bundan dolayı siyasi yasak ve ceza alan Adalet Partisi’nin bazı milletvekilleri kendilerine af çıkarabilmek için başka partilerle iletişime geçmişlerdir (Arslan, 2023, s. 151).

Türkiye’de 1960-1980 tarihleri arasında hem sağ hem de sol partilerin tabanlarının genişlediği ve partilerin içindeki sivil yapılanmanın daha etkili hale geldiği söylenebilir. Fakat 1960-1980 tarihleri arasında parti içindeki çoğulcu ve rekabet ortamı 1960’tan önceye ve 1980’den sonraya göre gelişmiş bir işleyişin olduğu görülmüştür. (Bila, 2001, aktaran, Güven, 2016, s. 99).

1.2. Zeydan Ailesi

1961’de yaşanan olaylarda devlet yanlısı bir politika izleyen Yüksekova Pinyanişi Aşireti’nin lideri Kerem Zeydan’dır. Zeydan ailesi geçmişten günümüze kadar bölgede söz sahibi olan ailelerden biridir.

Hakkâri bölgesinin büyük aşiretlerinden Pinyanişi aşiretinin ağası Kerem Zeydan bölge halkına yaptığı yardımlardan ve halkla iyi ilişkiler kurmasından dolayı insanlar tarafından uzun yıllar destek görmüş ve saygı duyulan bir şahsiyet olarak anlatılmaktadır. (Sarkmaz, 2022, ss. 84-85). Özellikle Rus işgali sırasında gösterdiği başarılarından dolayı dönemin hükümeti tarafından kendisine paşa unvanı verilmiştir. Zeydan ailesinin devletle olan ilişkileri bu süreçten gelmektedir.

1.3. Ahmet Zeydan

Ahmet Zeydan, 1921 yılında Hakkâri’nin Yüksekova ilçesinde doğmuştur. Babası Pinyanişi Aşireti Ağası olan Kerem Zeydan, annesi ise Doski aşireti ağası Şahin ağasının kızı Rendi Hanım’dır. Evli ve 10 çocuk babasıdır. İlköğretimini Yüksekova ilçesinde, ortaöğretimini ise Van ilinde tamamlayan Zeydan, 24 Şubat 2010’da hayatını kaybetmiştir. Zeydan ailesinin siyasi hayatı ise Ahmet Zeydan ile başlamaktadır (TBMM, 1963a, s. 795).

1.4. Ahmet Zeydan ve Siyasal Hayatı

Ahmet Zeydan: Millet Meclisi I. (XII) Yasama döneminde Cumhuriyet Halk Partisi ile siyasete girmiş ardından III. (XIV) Yasama dönemi Güven Partisi ve V. (XVI) Yasama döneminde ise Adalet Partisi Hakkari milletvekili olarak seçilmiştir.

1961-1965 dönemi CHP Hakkari milletvekili olan Zeydan sonraki dönemde girdiği seçimde milletvekili olamamıştır.

1969-1973 döneminde Güven Partisi milletvekili olan Zeydan daha sonra partiden istifa ederek bağımsız olmuş sonrasında ise o dönemin hükümet partisi olan Adalet Partisi'ne geçmiştir.

1977-1980 döneminde ise Adalet Partisinde Milletvekili olan Zeydan dönemin hükümeti olan ve aynı zamanda milletvekili olduğu partisi ile ayrılığa düşerek istifa etmiştir. Bir süre bağımsız olarak devam eden Zeydan, ardından CHP'ye geçmiştir. Fakat bu süreçte CHP ile de anlaşmazlıklar yaşayan Zeydan tekrar istifa etmiştir. İstifasının ardından dönemin Köyişleri ve Kooperatifler Bakanı Ali Topuz, beraberindeki heyet ile Yüksekova ilçesi Büyükşehirlik Beldesine gelerek Ahmet Zeydan'ın yeniden partiye dönmesi için görüşme gerçekleştirmiştir. Yapılan görüşmelerin ardından Ahmet Zeydan yeniden CHP'ye katılmış ve siyasal hayatı bu parti ile sona ermiştir.

Ahmet Zeydan üç dönemde girdiği seçimlerde farklı partilerde adaylığını koymuş olmasına rağmen aday olduğu parti en fazla oy alan parti olmuştur. İlin önde gelen aşiretin önderi olarak saygı duyulmasından ötürü oy alma oranının da artmasını sağlamaktaydı (Sarkmaz, 2022, s. 93).

2. Ahmet Zeydan'ın Meclis Çalışmaları

2.1. Meclis Tutanakları

Millet Meclisi 1. Dönem (1963)

Ahmet Zeydan (Hakkâri) - Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım; müzakeresine başladığımız 1963 malî yılı bütçesi, karşımızda büyük bir yatırım bütçesi olarak çıkmış bulunmaktadır. Bunu büyük memnuniyetle karşıladığımızı ifade etmekle beraber gerek Hükümet programında ve gerekse Beş Yıllık Kalkınma Plânında, ileri sürülen muvazeneli kalkınma, diğer bir ifadeyle bölgeler arasındaki ekonomik ve sosyal farkları ortadan kaldırmak için nasıl hareket edilmiş olduğunu öğrenmek ve bu suretle 1968 tatbikat programının, dağılışı vaziyetini tespit etmek, başlıca ödeviniz olmak lâzım gelir.

Gerçekten Beş Yıllık Kalkınma Plânında daha geniş ifadesini bulan bu prensip, İkinci Karma Hükümetin programında şu şekilde ifade edilmiştir, Muvazeneli (dengeli) gelişme ve sosyal adalet cihetinden (yönünden) ehemmiyetli gördüğümüz konulardan biri de memleketimizin çeşitli coğrafi bölgeleri arasında iktisadi faaliyet hacmi ve gelir seviyesi bakımından mevcut olan büyük farkları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Bunun için, Plân hedefleri ve stratejisinde yer almış bulunan tedbirlerin ciddi bir şekilde tatbikata konulmasını, Karma Hükümet, yurdumuzun geri, kalmış bölgelerinde yaşayan vatandaşlara karşı önemli bir vazife olarak kabul edecektir. Gerek beş yıllık plânda gerek yıllık programlarda ve bölge plânlaması çalışmalarında, bu husus öncelikle göz önünde tutulacaktır. Büyük Meclisin hararetli tasviplerine mazhar olan şu prensip karşısında, 1963 bütçesinin yatırımlarda geri kalmış bölgelere büyük ölçüde öncelik tanınması ve bunun tatbik sahasına konması gerekmektedir. Hatta kanaatimizce, geri kalmış bölgelerin kendi bünyeleri içinde dahi, ikinci bir tasnife tâbi tutulması lüzumu aşîkârdır. Aynı bölgeye dâhil olan faraza Hakkâri vilâyeti ile diğer vilâyetlerin aynı seviye ve şartlarda olduğu iddia edilemez. Şunu üzüntü ile belirtmek isterim ki; en basit medeni ihtiyaçlardan olan su ve elektrikten mahrumdur. Vilâyet merkezi böyle olduğuna göre kaza ve köylerinin mahrumiyet derecesini takdirlerinize terk ediyorum. Bu itibarla Hükümetin, 1963 yılında yapacağı yatırımlar ne nispette, geri kalmış bölgelere ayırmış olduğunu, Yüksek Meclisin kontrolünü kolaylıkla yapabilmesi bakımından, huzurunuzda sarahaten (açıkça) ifade etmesi gerekmektedir. Gerek Hükümet programında ve gerekse kalkınma plânımızda yer almış olan muvazeneli kalkınmanın, titiz ve hassas murakabe ve müdahalelerinle en uygun şekilde sağlanacağı muhakkaktır. Ben seneler senesi, yıllar yılı, Devlet babanın şefkat, merhamet ve yardımlarından mahrum kalmış bir bölgenin çocuğuyum.

Ahmet Zeydan - Hükümet programında geri kaldığı için öncelikle kalkındırılması kabul edilen Şark bölgesine ve bu meyanda Hakkâri vilâyetine 1963 yılı bütçesinden kalkınma babından kayda değer bir yatırım yapılmadığından yukarda arz ettiğim üzücü vaziyette karşı karşıya kalmış bir durumda bırakılmaktayız.

Ahmet Zeydan - Hemen ilâve etmek isterim ki, bu bölgeye yatırım için her hangi bir meblâğ verilmiş olsa bile esefle ve üzümlere söylemek isterim ki, bu yatırıma sahip çıkacak bir idare âmiri yoktur. Yani arz etmek isterim ki, mensubu olduğum vilâyetin kazalarında ve nahiyelerinde hiçbir mülki âmir yoktur. Hükümete soruyorum, Hakkâri vilâyeti bu memleketin bir köşesi ve geri kalmış bir bölgesi değil midir ve Hükümet geri kalmış bölgeleri (Bravo, sesleri) kalkındırmaya kararlı değil midir ki, bu vilâyeti 1963 bütçesinin gerekli yatırımlarından mahrum kılmıştır. Bu memlekete mülki âmir neden gönderilmiyor? Bu husustaki kararını öğrenmek istiyorum. Yoksa bu vilâyet vergi vermez mi, asker vermez mi, yani Devlet giderlerine iştirak etmez mi ki, nimetlerinden mahrum edilmiştir. Muhterem arkadaşlarım, beni bu sözlerimle bölgecilikle itham etmemenizi bilhassa rica edeceğim. Ve huzurunuzda başta Sayın Başbakan olmak üzere bütün kabine üyelerine rica ve istirham ediyorum: Eğer Hakkâri bu memleketin bir parçası ise, ki asla bunda şüphe edilmemelidir, muasır medeniyet seviyesine ulaşabilmek için milletçe büyük bir çaba gösterdiğimiz bu devrede Hakkâri'nin acıklı ve perişan durumu ile ilgilensinler. Gözden ırak olan mütevazı bölgenin gönülden de uzak bulundurulmamasını istirham ederim. Hürmetlerimle (TBMM, 1963a, s. 363).

Önergeler

Ahmet Zeydan (Hakkari) - 1963 yılı bütçe kanunu tasarısı ve Karma Bütçe Komisyonu raporu ile 1963 yılı bütçe kanunu tasarısında yapılan değişikliğe dair Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı Tezkeresi-ve Karma Bütçe Komisyonu raporu münasebetiyle sunduğu dilekçe; Sayıştay ve Hakkâri Milletvekili Ahmet Zeydan dilekçe komisyonundan çekildiğine dair önerge.

Sayın Başkanlığa Seçildiğim Dilekçe Komisyonundan istifa ettiğimi saygıyla arz ederim (TBMM, 1963b, s. 234).

Ahmet Zeydan (Hakkari) - Çukurca ilçesinin yol durumu ve kışlık ihtiyacının karşılanması konularında gündem dışı demeci;

Başkan - Sayın Ahmet Zeydan; Hakkâri ilinin Çukurca ilçesinin yol durumu ve kışlık ihtiyacı hakkında kısa beyanda bulunmak istiyorsunuz, buyurunuz efendim.

Ahmet Zeydan (Hakkari) - Türkiye sınırları içinde 2'nci bir sınır var başlığı altında büyük bir gazetemizde, Milliyet gazetesinde 2 gün devam eden uzun bir yazı serisi yayımlandı. İşte arkadaşlarım: Türkiye sınırları içinde ikinci bir sınıf var. Çukurca'ya izin belgesiz girilmez. Daha bazı şeylerde devam ediyor. Basınımızın yaptığı bu uyarıma hizmetine müteşekkirim. Hakkâri'nin Çukurca ilçesi basınımız sayesinde günün konusu haline getirilmiştir. Basınımızın bu şekildeki uyarıma görevinden sonra, yasama organının bir üyesi olmam dolayısıyla bana da düşen bir görev vardır: En üst kademeye kadar olan bütün yetkilileri uyarıp, Çukurca derdine çok acele çözüm yollarını aratıp, buldurma görevi. Aziz arkadaşlarım; meseleyi kısaca ortaya koyup itilâlainıza arz edeyim.

Hakkâri'ye 90 km. uzaklıkta bulunan Çukurca, Irak hududu üzerinde küçük bir ilçe merkezimizdir. Çukurca'nın, il merkezine ve oradan vatanın sair yerlerine bağlayan yolu olmadığı için yakın zamana kadar Çukurcalılar büyük müşkülât içinde yaşamışlardır, fakat ne kadar müşkülât çekmiş olurlarsa olsunlar, mevcut düzen içerisinde yaşama şartlarına intibak etmişlerdi. Çukurcalıların kaderlerini düzeltmek maksadıyla yapılan Devlet müdahalesi Çukurcalıların eski düzenlerini büsbütün bozduğu gibi, tahammül edilmez bir hayatı yaşamaya kendilerini mahkûm bırakmışlardır. Çukurca'ya Devletin yapıcı eli 1961 yılında uzandı, Çukurca'yı il merkezine bağlayan şosenin (Stabilize Yol) yapılmasına bu tarihte başlandı, fakat aradan uzun zaman geçmesine rağmen 1969 yılına kadar ikmal edilemedi. Yedi sene içinde yapılan, sadece

geçitlerin açılmış olmasıdır. Yolun ilk yapımına başlandığı tarihte hatalı bir projeye dayandığını tahmin ediyorum. Zap Suyunun seviyesinde yolun yapımına başlanmıştır. Zap Suyunun taşmasının hesap edilmediği anlaşıyor. Çünkü, her sene yolun yapılan bir kısmı, suyun taşması ile bozulmaktadır. Zap Suyunun en büyük taşması bu sene olmuştur, yol külliye bozulmuştur, adeta yol diyecek bir şey kalmamıştır. Böylece, Çukurca halkın ellerindeki patika ve katır yollarından mahrum olmuşlardır. Zira, yol inşaatının devamı sırasında eskiden beri ulaşımı temine yarayan patika, yani katır yolları uçurulduğu ve imha edildiği için Çukurca halkı bu iptidai yollardan da mahrum kalmışlardır. Huzurunuzda gündem dışı konuşmaya beni sevk eden ve çok acele karar alınmasını gerektiren husus, Çukurca'nın yol durumu vahimleştiği içindir ki, evvelâ Çukurca'nın umumi durumundan ve yol vaziyetinden bahsetmek mecburiyetinde kaldım. 1965 yılında Bakanlar Kurulu sınır kasabamız Çukurca'yı yasak bölge olarak ilân etmiştir. 1100 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre Türk-Irak sınırını daha emniyetli bir hale getirmek amacı ile Çukurca ilçesi giriş çıkışı izne bağlı bölge haline getirilmiştir. İnzibati tedbirlerle ilgili bütün tatbikat, tamamıyla Çukurca halkı aleyhine tespit edilmektedir. Her şeyden evvel Türk-Irak sınırı üzerinde alınacak tedbirlerden ziyade Hakkâri-Çukurca sınırları üzerinde inzibati tedbirler konulmuştur. Hakkâri ilinden Çukurca ilçesine gidip gelmek izne bağlanmıştır, geçiş yerleri sıkı kontrol altına alınmıştır. Halk zararına olan inzibati tedbirlerde daha da ileri gidilmiştir. Çukurca'ya belirli ağırlık ve miktardan fazla yiyecek ve tüketim eşyasının götürülmesi yasak edilmiştir. Gerek yiyecek eşyasının ve gerek tüketim eşyasının belirli miktardan fazla Çukurca'ya nakli için halka müsaade verilmediği gibi, tüccara da bu müsaade verilmemektedir. Çukurca yolu 1969 yılının Mart ve Nisan aylarında bozulmuştur. O tarihten evvel bu uygulamanın ıstırapı fazla çekilmiyordu. Çünkü, ne de olsa ortada yol vardı. Kışın zor geçit vermesine rağmen zahmetler içinde Hakkâri'ye gidilip, gereken şahsi ihtiyaçlarını halk Hakkâri'den sağlayabiliyordu, fakat yol bozulduktan sonra gıda maddesini stok etmek ve fazla miktarda Çukurca'ya götürmek yasağı da bütün şiddeti ile uygulandığı için, geçirdiğimiz altı aydan bu yana halkımız büyük sıkıntılar çekmiştir. Açlık tehlikesi baş göstermiştir, dağlık olan Çukurca bölgesi kendi gıdasını dışarıdan tedarik zorunda kaldığı için bu yasaklardan sonra son derece ıstırap çekmiştir. Şikâyet ve müracaatları bir müddet dikkate alınmamıştır. Halbuki bu sırada gizli bir açlık tehlikesi baş göstermiştir. Nihayet, aradan bir müddet geçtikten sonra işin ciddiyeti kabul edildiği için, Diyarbakır merkezinde bulunan esasen jandarma birliklerine ait olan helikopterlerle her türlü yiyecek yardımı yapılmıştır. Bir ilçe merkezi ve bu ilçeye bağlı olan bütün köyler iaşelerini sayısı mahdut helikopterlerle yapılan yardımlarla sağlamışlardır. Bu arada şunu ilân edeyim ki, Diyarbakır Jandarma Kuvvetlerine ait bulunan dokuz helikopterimizden beş tanesi, parçaları gelmediği için çalışmaz haldedir. Parçaları 30 Ağustos'tan beri gümrüktedir. Gümrük Resmi ödenemediği için parçalar alınamamaktadır. Devletimizin ve bu arada Ordumuzun malzemesi için gümrük duvarlarına bir çarenin bulunması zamanının gelip geçmiş olduğuna da Yüksek Meclisin dikkatini çekmek isterim. Çilekeş Çukurcalıların derdini en kısa kelimelerle size anlatmış bulunuyorum. Yakın bir zaman sonra kış gelecek, insaf göstermeyecek ve aman vermeyecektir. Hükümetin, 1969 tarihinde ne gibi bir gerekçeyle dayanarak Çukurca'da yasaklayıcı tedbirler aldığını bilmiyorum. Bu tedbirler diğer sınır ilçelerimizde asla uygulanmamaktadır. Diğer ilçelerde alınan tedbirler hudut üzerindeki tedbirlerdir. Çukurca'da ise, vilâyet merkezi ile ilçe merkezi arasındadır ve acayiplik buradan gelmektedir. Çok değerli arkadaşlarım; Hakkâri ilimizin dertleri sayısızdır. Huzurunuzu fazla işgal etmek istemiyorum. Dertlerimizi en mesul yetkilimiz Sayın Başbakan'a bizzat duyurmak isterim. Bu sözlerimle kendilerinden huzurunuzda Hakkâri ile ilgili konuları konuşmak üzere bir randevu talep etmiş oluyorum. Bu gündem dışı konuşmamla Çukurca halkının il merkezine gidip gelmekteki hürriyetinin medeni bir şekle bağlanmasını talep ederim. Bugünkü durum devam ettiği takdirde, yiyecek maddeleriyle diğer tüketim maddelerinde büyük ölçüde sıkıntı devam edecektir. Kış aylarında bu sıkıntı daha da artacaktır. Şimdiden Hükümetin stok yapmasını veya tüccara ticari eşyaları getirmesine müsaade etmesini veya halkın kendi ihtiyacını serbestçe tedarik etmesine müsaade etmesini dilerim. Sayın milletvekilleri; sözlerimi bitirirken ikinci Demirel Hükümetine yeni görevinde tekrar başarılar dilerim. Başarılar dilerim, çünkü başarılı Hükümet olursa ilân ettiği programını uygulayacak demektir. Şimdi, Hükümetimizden taahhüdünü yerime getirmesini ve programını uygulaması için Çukurca halkının durumu bir fırsat yaratmıştır. Çukurca'nın durumunu ve içinde bulunduğu şartları kısaca arz ettim. Bu konu ile ilgili Hükümet programının 34'ncü sayfasında yazılı Doğu Anadolu bölgesi ile ilgili bölümünün 18'nci maddesinde yer alan taahhüdü okuyayım: Bölgenin

hububat yetiştirilmesine müsait olmayan kısımlarında her mevsim kâfi miktarda hububat bulunduracak şekilde toprak mahsulleri hizmetleri genişletilecektir. Yine aynı bölümün 32'nci sayfada yazılı olan 5'nci maddesinde şu husus yer almıştır: Bölgenin ulaşım imkanları süratle genişletilecek, anayol şebekesi tamamlanacak ve her mevsimde geçit verir hale getirilecektir. Takdiri ve kararı Yüce Meclisin huzurunda Sayın Hükümete bırakıyorum. En derin saygılarımı sunarım (TBMM, 1969a, ss. 211-212).

Konya Milletvekili Vefa Tanır ve iki arkadaşının, Devlet, Sosyal Sigortalar Kurumuna ve diğer kamu kurumlarına bağlı hastaneler ile diğer sağlık kuruluşlarının tedavi usulleri konusundaki bir meclis araştırması yapılmasına dair önergesi üzerine Ahmet Zeydan'ın verdiği demeç;

Ahmet Zeydan (Hakkari) - Sayın Başkan, pek değerli milletvekilleri; Türkiye'deki sağlık müesseselerinden şikâyet konusu edilegelen aksaklıkların giderilme çarelerinin tespiti amacıyla Meclis araştırması yapılmasını isteyen önerge üzerinde söz alışımın sebebi vardır. Bu konudaki şikâyetlerin en zirveye çıktığı bir bölgenin, Hakkâri'nin temsilcisiyim. Gerek Hakkâri'de ve gerekse Doğunun birçok yerlerinde şikâyetler daima artmış ve her şikâyet bir ıstırap kaynağı haline gelmiş, bu ıstırapları giderici tedbirler ise maalesef alınamamıştır. Şimdiye kadar alınan kısa vadeli ve mahdut tesirli tedbirler sağlık sorunlarımızla ilgili problemlerin çözülmesini daha da zorlaştırmıştır. Yüksek Meclis eğer konuya el atacak olursa, öyle ümit ederim ki, yılların derinleştirdiği ve nerede ise kangren haline gelen bu yaraya, her zaman yapıldığı üzere, bir pansuman tedavisi yapılmamış olacak, bilâkis hakiki tedavi çarelerini mutlaka bulacaktır. Yüksek Heyetinizden müsaade alarak konuyu evvelâ Hakkâri açısından, yani yurdumuzun en geri kalmış bölgesinin özelliklerinden ele alacağım. Hakkâri'deki sağlık hizmetlerini örnek olarak ele almalıyım ki, işin önemi ve süratle çare isteyen tarafı daha kolayca meydana çıksın. Ancak konuya geçmeden evvel bir noktayı açıklamak isterim: Hakkâri'de ilk ameliyat halen Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı bulunan Sayın Vedat Âli Özkan'ın zamanında olduğu için huzurlarınızda kendilerine teşekkür ederim. Biz Hakkârililer ve hatta Doğunun Hakkâri'ye yakın bölgeleri halkı tesadüfen yaşayan insanlarız. Bildiğimiz bileli sağlığımız doktora emanet edilmiş değildir, sağlığımız Allaha emanet edilmiştir. Şimdiye kadar yapılan Devlet hizmetlerinde Devletin vazifesi sağlık konusuyla ilgili formaliteleri yerine getirmekten ibaret kalmıştır. Fakat bugüne kadar asıl tedavi vazifesi ve koruyucu hekimlik vazifesi yerine getirilememiştir. Minnettarız, muazzam bir hastaneye kavuştuk, lâkin içinde doktoru yoktur, örnek vermek için ifade ediyorum: Hastanenin 19 doktor kadrosu vardır, doktor yoktur. Ama tamamıyla yok değildir. Bir-iki doktorumuz mevcuttur. Ancak bir vilâyet tasavvur ediniz ki, orada bir operatör yoktur. Şu hâlde milyonlarca lira değerinde bir hastane yapıldığı halde ve kucak dolusu para sarfı suretiyle bu hastanenin sağlık malzemesi tedarik edildiği halde, vatandaşın sağlık hizmetine yararlı hale getirilememiştir. Böylece Devletin parası heba edilmiş olmaktadır. Doğu Anadolu illerinde hekimlik sosyalleştirilmiştir. Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi memleketimiz için en ideal bir düşünce olmasına rağmen, maalesef uygulayış Doğu'nun aleyhine olmuştur. 1963 yılından beri sosyalizasyonun tatbikatı şunu göstermiştir ki; Doğu'ya ve mahrumiyet bölgelerine bugünkü şartlar altında hekim rağbet etmiyor. Şu hâlde yeni çareler aramak zorundayız. Mahrumiyet bölgelerimizi ve fakir halkımızın yaşadığı bölgelerimizi hekimlerimizin rağbet edeceği yerler haline getirmeye mecburuz. İlk şart olarak hemen ifade eldelim: Doktora rahatça çalışabileceği imkânları sağlamadığımız takdirde hem hekimi bu mahrumiyet bölgelerine getiremeyiz ve hem de gelse bile ondan hizmet bekleyemeyiz. Bugün doktorlarımızın rahatça çalışabilecekleri şartlar Doğu – Anadolu da ve mahrumiyet bölgelerinde yoktur. Doktoru hastaneye bağlayacak çareleri, doktoru sosyalizasyon bölgelerine kavuşturacak cazibeyi bulmak mümkündür, işte Meclis araştırması bu imkânları arayıp bulacaktır. Muhterem arkadaşlarım, Doğu Anadolu'-nun ıstırap kaynağı haline gelen ve hayatımıza mal olan doktorsuzluktan kurtulabilmesinin çareleri vardır ve mümkündür derken pek muhterem Heyetinizi ikna edebilmek için birkaç misali sıralamak zorundayım:

1. Hekimlere verilen tazminat kâfi gelmemektedir. Tazminat miktarını cazip hale getirmek gerekir.

2. Teknik elemanlar için uygulanan yevmiyeli personel kararnamesi gibi bir sistemli mahrumiyet

bölgelerinde hizmet alan hekimlere de bazı şartlar altında uygulanmalıdır.

3. 15000'e yakın hekimimizin halen yarısı dış memleketlerdedir. Buna engel olacak çareler bulunmalıdır. Devlete en pahalıya mal olan tahsil doktorluktur. Bir doktorun yetişişi takriben bir milyona mal olmaktadır. Bu kadar pahalı bir yatırımı dış memleketlere gönderip israf etmemeliyiz. Kendilerine ne kadar yüksek ücret ödersek ödeyelim, yine millî ekonomimiz kârlı çıkmış olur.

4. Memleketimizde devlet hizmetine girmemiş veya girmeyen serbest tabipler pek çoktur. Bunların memuriyete girmeleri sayesinde, bilhassa Doğu Anadolu'da ve mahrumiyet bölgelerimizde doktor noksanlığı giderilmiş olacaktır. Binaenaleyh, bunların Devlet hizmeti almalarını mümkün kılmak için, serbest meslek hayatında geçirdikleri sürelerin emekliliklerine sayılması gibi avukatlara benzer bir formül bulunması gerekir. 5. Kamu İktisadi Devlet Teşekküllerinin yurt sahasına yayılmış fabrikaları, müesseseleri ve teşekkülleri vardır. Hepsinin de kadrolu hekimleri vardır. Fakat bu (hekimlerin bulundukları şehir ve mıntıkada bir başka Devlet müessesesinde hekimlik yapmaları kanunen yasaktır. Hatta muayenehane açmaları da kanunen yasaktır. 440 sayılı Kanunun 32'nci maddesi böyle bir yasak koymuştur. İktisadi Devlet Teşekküllerine bağlı müesseselerde çalışan hekimler kendi vazifelerinin dışında resmî hiçbir vazife alamadığı gibi hususi tababet de yapamaz. Tasavvur ediniz ki, bu memlekette Hükümet tabibi yoktur. Böyle bir doktor Hükümet tabibine vekâlet edemeyecektir. Tasavvur ediniz ki, o memlekette başka doktor yok. Böyle bir doktor muayenehane açıp hastaya bakamayacaktır. Binaenaleyh. 440 sayılı Kanunun 32'nci maddesi Türkiye'nin sağlık problemlerine zıt düşmektedir. Mevzuatımızın bu aksak hükmünü mutlaka değiştirmek gerekir. Aklıma gelip söyleyebildiğim bu hususlar birer misaldir ve Meclis araştırmasının lüzumunu gerektiren gerekçelerdir. Serbest hekimler Devlet hizmetine girdikleri takdirde, serbest hayatta geçirdikleri sürenin emeklilik haklarına sayılması ile ilgili olarak geçen devre Meclise sunulan ve fakat kadük olan kanun tasarısının ihyasını gönülden dilerim. Bütün yurttaşların sağlık sigortasına bağlanarak hekimliğin yakın zaman içinde ve vatan sathında sosyalleştiğinin tahakkuk ettiğini görmek özlemi içindeyiz. O takdirde sağlık hizmetleri bir elden idare olacaktır. Belediyeler ayrı, Sosyal Sigortalar ayrı, PTT ayrı, Devlet Demiryolları ayrı, Özel İdareler ayrı, Üniversite ayrı, Sağlık Bakanlığı ayrı, askerler ayrı olarak sağlık hizmetlerini çeşitli ellerde yürütmeye devam ettiğimiz müddetçe ipin ucu kaçmış demektir. Bugün sağlık hizmetlerinde ipin ucu kaçmış demektir. Daha da ileri gidelim. Meselâ Ankara'nın bazı mıntıkalarında sosyalizasyon vardır, bazı mıntıkalarında yoktur. Bazı hastanelerinde fultaym vardır, bazılarında yoktur. Sağlık hizmetlerinin ücreti bazı hastanelerde pahalı, bazılarında ucuzdur.

Hülâsa, size sağlık hizmetlerimizin istikrarsızlığını gösterir tabloyu çizmiş bulunmaktayım. Bugün için çok acele olarak çare bulunması gereken bir hususa da değindikten sonra huzurunuzdan ayrılacağım. Devlet hastanelerinde vatandaş, hastanesine ve arkasına göre çok para ödemek zorunda kalmaktadır. Bazı hastaneler ücreti adeta pazarlık konusu haline getirmişlerdir. Meselâ Hacettepe gibi. Hastanelerde döner sermayenin kurulduğu tarihten bu yana para konusu vatandaşın sağlığı konusundan daha ağır basmaktadır. 1964 tarihine kadar hastanelere fakir ilmühaberi ile gelenler ücretsiz olarak muayene ve kısmen tedavi edilirdi. Bugün bazı hastanelerimizde fakir hastalar için parasız muayene ve tedavi imkânı varsa da parasız hastalar için ayrılan yatak sayısı son derece azaltılmıştır. 1964 ten bu yana fakir hasta, sıra beklemenin ıstırabını çekmektedir. Halbuki hastalıklar yüzde 99'u itibariyle beklemeye tahammülü olmayan dertlerdir. Sayın arkadaşlarım, dertleri belki biraz dile getirmiş oldum. Takdirinize bırakıyorum. Meclis araştırmasına müspet oy vermenizi rica eder, derin saygılarımı sunarım (TBMM, 1969b, ss. 474-475)

Hakkâri Milletvekili Ahmet Zeydan - Hakkâri Valisi konutunun meçhul kimseler tarafından kurşunlanması olayına dair gündem dışı demeci ve İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu'nun cevabı.

Ahmet Zeydan (Hakkâri) - Basına intikal etmediği için kamuoyunun gözünden kaçan bir olayı duyurmak isterim. 14 Aralık Pazar günü gecesi, saat 9 civarında Hakkâri Valisinin evine meçhul kimseler tarafından kurşun atılmıştır. Ev hedef tutulmak suretiyle yapılan bu atış sonunda valilik konağının bazı pencereleri kırılmıştır. Durumu, ben bir telefon konuşması neticesinde öğrendim. Telefon aracının verdiği imkânlar ölçüsünde keyfiyeti tahkik ettim. Maalesef olay doğrudur. Müessif olayın failleri de şu âna kadar meçhul kalmıştır. İki senedir Hakkâri Valiliği yapan Sayın Hüseyin Övünçgen genç neslin memlekete kazandırdığı büyük değerlerdendir. Yurtseverliği ve üstün çalışma gayreti ile Hakkâri'lerin sonsuz takdirlerini kazanmış olan Sayın Valimizin ikametgâhına yapılan bu şeni tecavüzü Hakkâri'nin milletvekili olmak sıfat ve haysiyetiyle, Yüksek huzurlarınızda en derin nefret duygularıyla tel'in ediyorum. Olayın hakikî mahiyeti nedir, sebepleri nedir? Bunun süratle açıklığa kavuşturulmasını Hükümetten istemek ve beklemek hakkımızdır. Cumhuriyet tarihimizde Hakkari'de ilk defa şahit olduğumuz böyle bir olaydan sonsuz üzüntü duymaktayım. Kanunlara herkesten fazla saygılı, Devlete son derece bağlı Hakkari halkının, benim üzüntüme aynıyle iştirake edeceğini umarım. Sayın yetkililerimizden süratle olayın aydınlığa kavuşturulmasını en derin saygılarımla dilerim. Hürmetlerimle.

İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu (C. Senatosu Muğla Üyesi) - Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Hakikaten Hakkâri Valisinin ikamet ettiği binanın birkaç camının taş ile parçalandığı bir vakiadır. Ama, arkadaşımızın ifade ettiği gibi silâhla bu işin olmadığı, biraz evvel vasıflarını ortaya koyarak itimadını izhar ettiği valinin beyanı ile sabittir. Konuşan arkadaşımız valimiz hakkında güzel sözler söyledi, itimadını ifade etti, değerini ifade etti. İşte kendisinin lisan ve üslûbu ile beğendiği ve takdir ettiği bu valinin ikametgâhının camlarının kurşun ile değil, taş ile kırıldığını ve hâdisenin üzerinde emniyet kuvvetlerinin kesif şekilde çalışmakta olduğunu yüce istilânza arz ederim (TBMM, 1969c, ss. 551-552).

Ahmet Zeydan (Hakkari) - Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri Karma Komisyonunun 12.5.1995 tarih ve 468 sayılı Kanunun 3. maddesi gereğince hazırladığı 1964, 1965, 1966 yıllarına ait Kamu iktisadi Teşebbüslerin denetimi sonuçları hakkındaki raporlarına dair Türkiye Büyük Millet Meclisi Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Karma Komisyonu raporu münasebetiyle yaptığı konuşmada:

1964, 1965, 1966 yıllarına ait faaliyetlerin denetimini yapmakta bulunduğumuz için, Süt Endüstrisi hakkında geniş bir konuşma yapmamız kabîl olamayacaktır. Zira bahis konusu yıllar, Teşekkülün kuruluş yıllarıdır. Filhakika Süt Endüstrisi Kurumu 227 sayılı Kanunla kurulmuş ve 12. 12. 1963 tarihinde faaliyete geçmiştir. 1964-1965-1966 yılları böylece Kurumun ilk faaliyete geçiş yılları, kuruluş yılları, projelerin hazırlandığı ve kısmen tahakkuk ettirildiği yıllar olmuştur. Gösterişten tamamen uzak ve mütevazî bir çalışma içinde faaliyette bulunan Kurum, denetimini yaptığımız üç yıl zarfında memleket ekonomisini etkileyecek çok müspet merhaleler kaydettiği gibi, 1966 yılı sonundan bugünüme kadar geçen ikinci üç yıllık devre zarfında da müspet istikametteki feyizli faaliyetini devam ettire gelmiştir. Denetimini yaptığımız üç yıllık devre ile ilgili önemli bir hususu hemen belirtmek isterim. Kuruluş kanununa göre Kurumun itibarî sermayesi 75 milyon liradır. Birinci yıl sonunda, yani 31.12.1964 tarihine kadar bu sermayeden sadece 4.600.000 lirası tahsil edilebilmiştir. İkinci yıl sonunda sermayeden yapılan tahsilat 11.600.000 liraya yükseltilmiştir. Denetimini yaptığımız üçüncü yılın sonunda yani 31. 12. 1966 sonuna kadar tahsil edilen sermaye yekûnu sadece 14.100.000 liraya çıkarılabilmektedir.

1966 yılından evvelki yılların bilançolarının tetkik ve mukayesesi de bir çelişmeyi ortaya koymaktadır. Şöyle; 1966 yılında ödenmiş sermaye yekûnu 60 milyon iken, bir yıl evvel, yani 1965 yılında ödenmiş sermaye yekûnu 63 milyon lira olarak gösterilmiş, 1964 yılında ise ödenmiş sermaye yekûnu 70 milyon olarak o yılın bilançosunda yer almıştır. 1964 yılı bilançosunda ödenmiş sermaye olarak 70 milyon gösterildiğine göre, 1964 yılı raporunda bunun hangi yoldan olduğu belirtilmemiştir. Saniyen 1965 yılında, bir evvelki 70 milyondan 63 milyona sermaye nasıl düşmüştür? Aynı şekilde 1966 yılında ödenmiş sermaye miktarında yeniden 3 milyon liralık bir düşüş kaydedilmiştir. Yıllar ilerledikçe ödenmiş sermaye rakamlarında artış olacağı yerde, aşağı iniş şekli ne suretle olmuştur? Bütün bunları elimizdeki raporlara göre anlamamıza imkân yoktur. Muhterem arkadaşlarım, üç yıllık raporu tetkik ettiğimiz zaman kurumun ikinci

faaliyet yılında 400.000 liralık bir yabancı kaynaktan istifadesini görmekteyiz. Bu son derece cüzi olan rakama 1965 yılında niçin iltifat edilmiştir? 1965 yılı raporunda yabancı sermayenin kurumun faaliyetine iştiraki lüzumuna dair hiçbir işaret yoktur. Süt sanayiinin %100 millî bir sanayi olması mümkündür. Yabancı sermayenin ortaklığı için ne teknik bir zaruret ve ne de ciddi bir sermaye sıkıntısı olduğunu G.P. olarak kabul edemeyiz. 1966 yılı raporunun tetkikinde ise; 1966 yılı sonuna kadar yabancı sermaye miktarının 22.200.000 liraya çıkartılmış bulunduğunu görmekteyiz. Raporda yabancı sermayenin lüzumu ciheti, daha ne miktar yabancı sermaye iştirakinin olacağı hususu, yabancı sermayenin hangi tesislere iştirak edeceği ve iştirak nispeti ile ortaklık şartlarının ne olduğu, elde edilecek kârın transfer şekilleri katiyen yazılmamıştır.

Muhterem arkadaşlarım, gazoz sanayiine yabancı sermayenin sokulmasını ne derece lüzumsuz ve gayriciddî görüyorsak, süt sanayiine de yabancı sermayenin sokulup iştirak ettirilmesini aynı tarzda lüzumsuz ve gayriciddî görmekteyiz. Büyük Meclisin saygıdeğer üyeleri, Plâna alınan ve programa konulan yatırımlarımız için ne derece isabetsiz plânlar yaptığımıza ve tahminlerimizde ne derece yanıldığımıza dair elimizde resmî bir belge olmak üzere süt endüstrisi raporlarını gösterebiliriz. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı İstanbul, İzmir, Adana ve Kars'ta dört süt fabrikasının kurulmasını öngörmüştür. Bu fabrikaların yapılması 1965 programına alınmıştır. Fabrikanın iki tanesi, İstanbul ve Kars fabrikaları İsviçreliyle iş birliği halinde yapılacaktır. 1965 programına göre 15 milyon lira dış kaynak yardımı yapılacaktır. Geriye kalan 18.700.000 lirası da kurumca tedarik edilecektir. Böylece dört fabrikanın maliyeti, 1965 yılı hesaplarına göre, 33.700.000 liradan ibaret olarak tahmin edilmiştir. Aradan bir yıl geçtikten sonra 1966 yılında hesap değişikliği yapılmıştır. 1966 yılında hesap değişikliği yapılarak hatalar tashih edilmiş ve bin netice hatanın yüzde yüz olduğu tespit olunarak dört fabrikanın 33 milyon liraya değil, fakat 66 milyon liraya çıkabileceği neticesine varılmıştır. Aradan bir yıl daha geçmiş, projelerde tekrar değişikliğe gidilmiş ve bu sefer dört fabrikanın maliyetinin 82 milyon lira olacağı hesap edilmiştir. 33 milyon liraya çıkacağı bildirilen dört fabrikanın hesapları yapılmış ve buna göre 1965 programına alınmıştır. Aradan sadece iki yıl geçtikten sonra bu rakam iki buçuk misline yükselerek 82 milyon liraya çıkarılmıştır. Rayiç değişikliği bu nispette olmadığına göre, programa mesnet olan etüt ve tahminlerin gayri ciddiliği ortaya çıkmaktadır. Kurumun enteresan bir özelliği üzerinde de durmak isteriz, iktisadilik esasına uygun şekilde faaliyete devam olunmuştur. Cari masrafların azlığı bunu göstermekte ve dillendirmektedir. Pek muhterem arkadaşlarım, Yüksek Meclisin tetkikine sunulan üç yıllık rapordan 1965 yılı raporunda yer alan bir görüş üzerinde biraz durmak ve fikirlerimizi beyan etmek isteriz. 1965 raporunda Kars ve İstanbul fabrikaları için denilmektedir ki; Bu iki fabrikanın zamanla süt müstahsilleri, dağıtıcıları ve tüketicileri tarafından kurulacak kooperatiflerin teşkil edeceği iki hükmi şahsiyete devredileceği öngörülmüştür. Aziz arkadaşlarım, Kurumun bu fabrikalarının özel sektöre devredileceğinin öngörüldüğüne dair mütalâa 1966 raporunda yer almamıştır. Bu görüş acaba, 1965 yılı raporunu tanzim eden Sayın Süleyman Çağlar başkanlığındaki Alt Komisyonun şahsî fikri midir ve aynı görüşe Karma Komisyon katılmakta mıdır? Bunu bilemiyoruz, açıklanırsa memnun oluruz. Biz G. P. Grubu olarak, 440 sayılı Kanunun açık hükmü karşısında, yapılmış bulunan bu tesislerin özel sektöre devrinin 440 sayılı Kanunun esprisine aykırı olacağı düşüncesindeyiz. Yapılan tespitlere göre kooperatif, fabrikanın kaplarına kendi sütlerini koymak suretiyle satışa arz etmiş ve hatta bazı kereler bu kaplar içerisine süt tozundan imal edilmiş sütler konularak satışa çıkarılmıştır. Şu hâlde, demek isteriz ki, memleket hayvancılığı için ve insan sağlığı için önemli etkileri olacak Süt Endüstrisi Kurumunun Devletçe korunması gerekir. Özel menfaatlerle çatışacak her türlü durumda yetkililerin, bilhassa hatıra mağlûp olmaması ve asla parti mülahazasıyla kararlar vermemesi şarttır. Özel menfaat sahiplerinin, siyasi yollarla yapmak istedikleri baskılar ilerde de devam edecektir. Bütün bu tasallutlar karşısında kurumu korumaya mecburuz. Bu itibarla, itibari sermayeden henüz ödenmemiş olan miktar ne ise tamamının çok süratle ödenmesi gerekir. 440 sayılı Kanunun geçici 1'nci maddesinin icabı olarak yeniden hazırlanacak olan Kurumun kuruluş Kanununun biran evvel yürürlüğe konulmasını temenni ederiz. Süt Endüstrisi Kurumu hakkında G. P. olarak görüşlerimizi Yüksek Heyetiniz önünde belirtmeye çalıştık. Bu vesile ile Grubum adına en derin saygılarımı sunarım (TBMM, 1970a, ss. 686-690).

G. P. Grubu Adına Ahmet Zeydan (Hakkâri) - Konuşmama geçmeden evvel bir noktaya işaret etmek isterim. Grup sözcüleri ancak kendi gruplarının fikirlerini açıklamakla mükelleftirler. Halbuki dün burada tenkiid ve temennilerimize Hükümet adına A. P. grup sözcüsü cevap vermiştir. Meclis çalışmalarının yanlış bir mecraaya girmemesi için dün cereyan eden bu yanlış tatbikatın bir daha tekerrür etmemesini temenni ederim. G. P. adına Yüksek Heyetinizi selamlayarak Et ve Balık Kurumu üzerinde partimizin görüşlerini arz etmek isterim. Millî Korunma Kanununun Bakanlar Kuruluna tanıdığı yetkiye dayanılarak Bakanlar Kurulu kararnamesiyle Ağustos 1352 tarihinde kurulan ve 1. 1. 1953 tarihinden itibaren de faaliyete geçen Et ve Balık Kurumunun denetimini, 468 sayılı Kanun hükümlerine göre 1964-1966 arası denetimini yapmış oluyoruz. Kuruluş kararnamesinde 40 milyon lira sermaye ile göreve başlayacağı yazılı olan kurumun 40 milyonluk kuruluş sermayesi 1952 tarihinde tamamıyla ödenmiştir. Görevin genişliği yanında sermayesinin son derece azlığı meydandadır. Bu hususu telâfi için ilâve sermaye yoluna gidilmemiş, tamamı yabancı kaynaklardan olmak üzere Kuruma mütemadiyen sermaye bulunmuştur. 1965 yılı sonunda kullanılan sermaye 416 milyon liraya yükseltilmiştir. Bu yüksek rakamın 40 milyonu hariç, bakiyesinin tamamı biraz evvel de arz ettiğimiz üzere yabancı kaynaklardan sağlanmıştır. 416 milyon sermayenin 238 milyonu döner değerlere 113 milyonu sabit değerlere ve 47 milyonu da zararları telâfi için yatırılmıştır. Böylece kurumun varlığı yabancı sermayeye bağlı olduğu gibi, zararları da keza yabancı kaynaklardan karşılanmaktadır. Binaenaleyh, sakat bir temele dayanan son derece çürük bir Kamu İktisadi Teşebbüsü ile karşı karşıya bulunuyoruz. Bünyedeki bu gayri tabiiliği gidermek veya hiç değilse biraz düzeltmek amacıyla 1961- 1965 arasında ciddî müdahaleler yapılmıştır, Şöyle ki: Gerek 154 ve gerekse 250 sayılı Kanunlar gereğince bu devre içinde sermayenin 344 milyon lirası konsolide edilmiştir, bahis konusu 344 milyon lira Hazine alacağı haline çevrilmiştir. Diğer taraftan 8 Mart 1961 tarihinden itibaren bu borçlar için faiz yürütülmemesi kabul edilmiştir ki, bu suretle kurum ağır faiz yükünden de kurtarılmıştır. Sermayenin bu gayri tabiiliğine, kurumu yöneten mevzuattaki gayri tabiiliğin de eklendiğini söylemeye mecburuz. Filhakika Et ve Balık Kurumu 3780 sayılı Millî Korunma Kanunu hükümlerine göre ve bu kanunun tanıdığı yetkiye istinaden Bakanlar Kurulunun bir kararnamesiyle hayat bulmuştur. Millî Korunma Kanunu aslında geçici bir kanundur ve İkinci Cihan Harbinin ekonomik sıkıntılarını bir dereceye kadar giderebilmek için çıkarılmış olağanüstü hallere ait bir kanundur. İkinci Cihan Harbi bitmesine ve olağanüstü haller ortadan kalkmasına rağmen, kanun uzun yıllar yürürlükte kalmış ve yürürlüğü 1960 yılına kadar devam etmiştir. Her ne kadar ihtilâl yöneticileri Millî Korunma Kanununu kaldırdıysa da karşılarında bu kanunla kurulmuş müesseseleri buldular. Petrol Ofisi, gibi, Et ve Balık Kurumu gibi Millî Korunma Kanununa istinaden kurulan bu teşekküllerin varlıklarını muhafaza edebilmeleri için 79 sayılı Kanun hüküm getirmiştir. 79 sayılı Kanunun geçici ikinci maddesi uyarınca kurum için özel bir teşkilât kanunu yürürlüğe girinceye kadar Millî Korunma Kanunu hükümlerince faaliyete devam emtesi öngörülmüştür. Böylece Et ve Balık Kurumu zayıf hükümler üzerine bina edilmiş ve 1960 yılından bu yana da mevzuat yönünden hiçbir suretle takviye görmemiştir. Teşkilât Kanunu bugüne kadar çıkarılamamıştır, görevleri açık şekilde tespit edilmemiştir.

G. P. olarak ilk temennimiz: Şayet böyle bir Kuruma ihtiyaç duyuyorsak, Kurumu yaşatmak istiyorsak onu hukuken teşhiz etmeye mecburuz. Çok acele şekilde bir teşkilât kanununun çıkarılması gerektiğini belirtmek isteriz. Yüksek Meclise sevk edilmiş bulunan Et Endüstrisi Teşkilât kanunu tasarısının biran evvel kanunlaşmasını gönülden dileriz. Kurumun bugüne kadar olagelen çalışma sahalarına baktığımız takdirde et üretimi, soğuk depoculuk, balıkçılık, yağ ithal ve satıcılığı alanlarında görev aldığını görmekteyiz. Bugün ise Kurumun yaptığı iş, kendi yetkilerinin mütalâalarına göre celepliktedir. Kurum takip edegelmekte olduğu politikası ile memleket ihtiyaçlarına cevap vermekten maalesef uzak bulunmaktadır. Kurum sadece kesim işlerini yürüten bir mezbaha ve depolama işlerini gören bir müessese halinden öteye gidememiştir. Kurumun tanıdığı primler de kifayetli değildir. Dünyanın her ileri memleketinde kesim için standartlar tayin edilmiştir. Meselâ; şu kadar aylık olacak ve şu kadar kilo olacak şeklinde her memlekette ölçüler vardır. Bizde bunu tayin eden bir politika tespit edilmediği için, Et ve Balık Kurumu gelişigüzel ve başıboş harekete devam etmektedir. Kurumun en verimli faaliyetine Kars'ta şahit olmaktayız. Kars ilinde yılda yarım milyon baş kasaplık hayvan satışı yapılmaktadır. Erzurum Kombinasında günde bin adet civarında hayvan kesildiği halde, bölgenin hayvan pazarlarına bu kombina cevap verememektedir. Doğu illerimizde 22 milyon

baş hayvan beslendiği nazara alınacak olursa, Doğu bölgesine has bir hayvancılık politikasının en kısa zaman içinde tespiti ve Doğu'nun belli merkezlerinde değil fakat dağınık olarak birçok yerinde kesim ve muhafaza tesisleriyle et sanayiinin kurulması zamanı gelmiştir. Et ve Balık Kurumuna Türkiye ekonomisine bugüne kadar yük olmuş bir teşekkür gözü ile bakmamız gerekir 1968 faaliyet yılına kadar olan on dört yıl zarfında Kurumun zararı 600 milyon lirayı bulmuştur. Et ve Balık Kurumu balıkçılık konusunda, âdeta taşımakta olduğu kendi ismine hıyanet etmiş sayılabilir. Bilhassa son yıllarda balıkçılığı unutmışa benzemektedir. 2 700 mili bulan sahillerimizin servet kaynaklarıyla ilgilenecek teşekkür bugün için Et ve Zarar içinde, bulunan bu müesseseye alkış tutmamıza imkân olmamakla beraber, elbette ki sırt çevirecek de değiliz. 1965 yılına kadar olan hesapları bir nevi tasfiye zorunluğu ile karşı karşıyayız. Ancak, süratle bu millî müessesemize iktidarların çare aramasını ve sürüp giden zararlarıyla millî ekonomimize tahribat yapmasını önlemesini diler, bu vesile ile G. P. Grubu adına sayın Millet Meclisini saygılarımla selâmlarım (TBMM, 1970b, ss. 781-783).

Ahmet Zeydan (Hakkari) - Van Milletvekili Salih Yıldız'ın, hayvancılığımızın geliştirilmesi ve hayvancılıkla geçinen yurt bölgelerinin ve yurttaşın refaha kavuşturulması için gerekli tedbirleri tespit etmek üzere bir meclis araştırması yapılmasına dair önerge üzerine verdiği demeç;

Biz de G.P. Meclis Grubu olarak, önerge sahibi arkadaşımızın Meclis faaliyetine dair fikirlerine iştirak ediyoruz. Bugüne kadar, petrol, özel okullar ve benzeri konularda Meclise verilen önergeler büyük faydalar sağlamış ve önemli gerçekleri aydınlatmıştır. Hayvancılık konusunda, verilen Meclis araştırması talebinin de Millet Meclisinin yasama faaliyetlerini aksatmayacağına, bilâkis Meclisin yasama faaliyetlerine ve Hükümet çalışmalarına ışıktutan faydalı sonuçlar sağlayacağına inanıyoruz. Tarımın ana istihsal kolu olan hayvancılığımız tabii şartlara terkedilmiştir. Kontrolden büyük ölçüde uzak bırakılmış ve en ilkel usullerle idare edilen ekonomik faaliyet sahası olarak kalmıştır. Hayvancılığımız bir bakımıyla ormancılığımıza benzemektedir. Ormanlarımızın işletme ve kontrolü %100'e yakın bir nispette Devletin elinde bulunmasına rağmen, modern işletme esaslarından uzaktır. Ormanları keseriz, dolayısıyla imha ederiz, yerine yenilerini dikip ıslah etmediğimiz için, erozyona mâni olamadığımız için, bin netice orman. Kaynaklarımızı harekete getirememiş bulunmaktayız. Aynı tarzda hayvancılığımızı ıslah ve verimini artırıcı tedbirler alacağımız yerde büyük ölçüde günlük istihsalı göz önünde tutmuşuzdur ve günlük istihsal ile yetinmişizdir. Hayvancılığımızın ıslah ve geliştirilmesiyle ilgili ilk ciddi çalışmaları Cumhuriyetin ilk yıllarında yapmaya başlamamıza rağmen, aradan geçen uzun süre içerisinde kastettiğimiz mesafe önemli olmamıştır. 1951, 1952 yıllarında verilen ve MEET raporu adı ile anılan raporda en önemli şekilde işaret olunan nokta hayvancılığımızın gelişmesinde koordine çalışmadığımız hususudur. 1966 tarihinde memleketimize gelen 6 Amerikalı uzmanın raporunda da bu noktaya değinilmiştir. Veteriner teşkilâtı ile tarım teşkilâtı arasındaki sürtüşmelere işaret olunmuştur. Bu raporda, hayvancılığımızın tarım işletmeciliği arasına sokulması tavsiye olunmakta ve hayvan yetiştiriciliğinden işe başlanması telkin edilmektedir. Et ve Balık Kurumu 1967 yılında İran ile yaptığı anlaşma ile büyük bir dış pazar bulma- sına rağmen, anlaştığı miktarın ancak 1/4 ünün l ihracını sağlayabilmektedir. Bunun sebepleri çeşitlidir; Erzurum kombinasyonunun ufaklığı, diğer Doğu illerimizden Van ve Hakkâri'de Et ve Balık Kurumunun tesislerinin bulunmaması başlıca sebeplerdendir. Doğu Anadolu illerinde 22 milyon baş hayvan beslenmektedir. Hakkâri ve bilhassa Hakkâri'nin Yüksek Ova ilçesi hayvan deposudur. Buranın büyük istihlâk merkezlerine uzaklığı olduğu gibi, Tatvan'daki et kombinasyonuna mesafesi de ortalama 400 Km'dir. Aynı şekilde, Van'ın Güney ilçeleri İran'a doğru uzayan geniş otlak yerleriyle, hâli ve hayvan besimine son derece yararlı yaylalar durumunda olup, buralarda beslenen büyük mikyastaki küçük baş hayvanın ortalama 300 Km. ötede kurulan Tatvan kombinasyonuna gönderilip kesilmesi de mümkün değildir. Böylece Van'ın Gürpınar ve Başkale ilçeleriyle Hakkâri ve Hakkâri'nin Yüksek Ova ilçesi, ora halkının beslediği yüz binlerce koyunun hâlâ kıymetlendirememek gibi bir durumla baş başa bırakılmışlardır. Bunun tabii sonucu olarak İran'a yapılan kaçakçılığın başlıca merkezleri haline gelmişlerdir, çünkü iç pazar yoktur. Hayvan bakıcılarının elinden tutan bir müessesemiz de yoktur. Keza Devletin, tespit edilmiş ana politikası da mevcut değildir. Şu durum karşısında, Doğu illerimizin bilhassa sınıra yakın yerlerinde kaçakçılık, ora halen geçimlerini sağlamak ve hayatlarını idâme ettirmek için yegâne başvurdıkları bir çare haline gelmiştir. Bu arada Doğu illerimiz için önemli bir konuya da değinmek isterim; hayvancılıkla geçinen bu mıntıklarımızda,

bu arada Yüksek Ova, Başkale. Van'da ve Kuzeye doğru gereken mıntikalarda, yer yer açık pazar kurulmak suretiyle, Devletin kontrolü satışları sağlaması ve diğer taraftan da bu bölge halkına geçim imkânlarını bulması gerekir kanaatindeyim. Hayvancılıkla uğraşan bölgelerde müstahsil vatandaş iç ve dış pazar imkânlarından mahrum olduğu ve bütün geçimi de hayvancılığa bağlı bulunduğu için, kaçakçılık olayları sebebiyle çok haksız neticelerle karşılaşmaktadır. Çok defa malı ve canı beraber yok olmaktadır. Bu itibarla, müstahsilin güven verici pazarlara kavuşturulmasına büyük ihtiyaç vardır. Bugün müstahsil bu pazarlardan mahrum olduğu için kaçakçılığın organize edilmesi sırasında âdeti sağılmaktadır. Geçim, yem ve mevsim itibarıyla, her ne pahasına olursa olsun, hayvanını elden çıkartmaya mecbur olan müstahsilin bu derdine bir çare bulmalıyız. Et ve Balık Kurumu İran ile yılda 400- 500 bin baş kasaplık canlı hayvan satışı mukavelesi yapmış olmasına rağmen, 1967 yılında bu miktarın sadece 100 000 tanesini ve 1968 senesinde ise 250 000 tanesini ihraç edebilmiştir. Bunun sebebi, Doğu bölgesi halkı hayvanlarını dış ülkelere satmakta büyük faydalar görmektedir. Nitekim, dahili piyasada canlı hayvanın 500 kuruştan işlem görmesine mukabil, İran'da canlı hayvanın kilosu 10 liradır. Bundan dolayıdır ki, Van ve Hakkâri illerini de içine alacak şekilde, bir iç pazarlama merkezinin kurulmasına büyük zaruret vardır (TBMM, 1970c, ss. 355-362).

Ahmet Zeydan

TBMM XII. Dönem CHP Hakkâri milletvekili (TBMM, t.y., s. 795), XIV. Dönem GP Hakkâri milletvekili (TBMM, t.y., s. 923) ve XVI. Dönem AP Hakkâri milletvekili (TBMM, t.y., s. 1051.).

Ahmet Zeydan, 1921 yılında Hakkâri'nin Yüksekova ilçesinde doğmuştur. Babası Kerem Zeydan (Pinyanişi Aşireti Ağası), annesi ise Doski Aşireti Ağası Rendi Hanım'dır. Evli ve 10 çocuk babası olan Zeydan 24 Şubat 2010'da hayatını kaybetmiştir.

1960-1980 dönemi Türkiye'nin politikasında politik kişiler açısından değerlendirildiğinde Hakkari'de mercek altına alınması gereken önemli siyasilerden biri de Ahmet Zeydan'dır. Hakkari'nin önde gelen aşiretlerinden biri olan Pinyanişi Aşireti Ağası Kerem Zeydan'ın oğlu Ahmet Zeydan, aday olduğu dönemlerde seçimlerde genellikle başarılı olan siyasetçidir. Siyasette etkili olan aşiret, oluşturmuş oldukları değerler etrafında toplanmış örf ve adetlere bağlı topluluklardan oluşmuş bir yapıdır. Bu yapıyı bir araya getirecek ve yön verebilecek ağılık sistemi oluşturulmuştu (Sarkmaz, 2022, s. 43).

Ancak, burada söz edilen ağılık toprağa dayalı ağılık değil, büyük bir nüfusa yoğunluğuna dayalı bir güç olarak değerlendirilmektedir (Tekin, 2005, s. 41).

Ahmet Zeydan'ın Meclis Tutanaklarına geçen, demeç ve soru önergelerini incelediğimizde ise sürekli ülkenin ve bölgenin sorunlarını dile getirdiğini ve bunların çözüme kavuşturulması yönünde çalışmalar yaptığını görmekteyiz.

2.2. Ahmet Zeydan'ın Yakınları ile Yapılan Mülakatlar

Sıddık Taşel (72) - Ahmet Zeydan ilk olarak CHP'de milletvekili oldu. Fakat Cumhuriyet Halk Partisinde Hakkari için yapacaklarını alamayınca ve aradaki sorun çözilemeyince sonraki dönemde ise aday oldu fakat Siverekli Ali Karahan'a karşı kaybetti. 1969'da ise Güven partisinde aday oldu. Ahmet Zeydan milletvekili olarak seçildi. Fakat o dönemde çıkarılan toprak reformu nedeni ile parti ile anlaşmazlığa düşmüş ve istifa ederek bağımsız oldu ve ardından yine Adalet Partisine geçti.

1977'de Adalet Partisinde Milletvekili adayı oldu ve kazandı. Fakat ardından meclise verdiği önergelerde Hakkari'ye yapılan yatırımların az olması ile ilgili ve toprak reformunun devam etmesinden dolayı tekrar istifa ederek bağımsız oldu. Ve tekrar CHP'ye geçti. Ama sonraki dönemde tekrar aday olmak istedi fakat partisi ile anlaşamayınca tekrar istifa etti. Ve bağımsız oldu. Ardından o dönemki Köy İşleri Bakanı Ali Topuz bir heyetle birlikte Hakkari'ye geldi, Ahmet Zeydan'ı ikna etmek için bir süre yapılan istişareler sonucunda yeniden CHP'ye katıldı.

Ahmet Zeydan net bir siyasi görüşü yoktu onun için partinin bir önemi yoktu. Devlet onun için önemliydi. Devletçi bir düşünceye sahipti. PKK'nın çıktı dönemde köylülerle birlikte nöbet tutup sabahlardı. O dönemde Hakkari ve ilçelerinde bir şey yoktu. Ahmet Zeydan çok çalıştı. Ve birçok yatırımın gelmesini sağladı. Özellikle yollar ve belediye ve devletin diğer kurum binaları. Hakkari'de o zamana kadar bir şey yapılmamıştı. Onun dönemi ile beraber bir şeyler yapıldı. Ahmet Zeydan hayal ettiklerinin çoğunu yaptı. Daha o dönemde Hakkari'ye Üniversite kurma hayali vardı sürekli dile getirdiği.

Ahmet Zeydan çok adaletli bir kişiliği vardı sadece mensup olduğu aşiret için değil diğer aşiretlere de aynı adaleti uygulardı bundan dolayı çok seviliyordu. İl dışındaki aşiretler bile buradan Ağrı'ya kadar. Ahmet ağa gibi kimseyi görmedim bugüne kadar. Siyaseti çok severdi. Biraz da babasından dolayı siyasete atılıp Hakkari için bir şeyler yapmak istedi. Çünkü babası Rus savaşında birçok yeri geri almıştır Rus ordusundan bundan dolayı Genel Kurmay Başkanlığında fotoğrafı var Kerem Paşa diye. Genelkurmay başkanlarının hizasında.

İsmail Rüştü Zeydan (Yeğeni-53) - Zeydan Ailesinin siyaset hayatı Kerem ağadan sonra başladı. O zamana kadar ailemiz siyasete girmede. O zaman kadar tabi hep tek partili sistem vardı bizde o partiye bağlıydık. Ta ki çok partili hayata geçilene kadar bizde odan sonra siyasete girdik. Siyaset hayatına CHP ile başladık. Türkiye'deki gelişmelere göre diğer partilerde de siyaset yaptık. Ahmet ve Mustafa amcamız üç dönem yaptı. Rüstem abimiz bir dönem yaptı. Ülke tarihi ve siyasetinde hep var olmuş bir aileyiz. Bende altı dönemdir belediye başkanımı. Ailemizin siyasi hayatı bu şeklide. Bölgedeki büyük aşiretlerden birisi olmamız siyasette etkili olmamızı sağlamıştır. Siyaseti ticaret için yapmayan tek aile Zeydan ailesidir. Bizler siyaseti bu memlekete insanlara hizmet olarak görüyoruz. Yani siyaseti makam ve mevki için merdiven olarak kullanmıyoruz. Bunun en açık göstergesi de her şeyimizi satıp siyasete vermemizdir. Siyaset bölge için her zaman etkin bir güçtür. Siyaset ve aşiret gücünü alıp bölgeye hizmet etmek içindi Ahmet amcamın niyeti. Tabi ebetteki bu bölgede siyaset yapan bütün büyüklerimiz memlekete hizmet ve katkı sunmaya çalıştır ama siyaseti ticareten düşünmeyen tek aile biziz. Ahmet amcam genelde herkesin gönlüne taht kurmuş bir insandı. Dinine ve devletine bağlı bir insandı. Ahmet amcam aşiret üstü bir yapıdaydı. Bildiğiniz gibi Doğu ve güneydoğuda 3 çeşit feodalite vardır. Birincisi toprak ağaları, ikincisi dine dayalı feodal yapı, üçüncüsü ise bizim gibi gönle dayalı feodalitedir. Fakirde olsa zenginde olsa milletin gönlünde yer edinen insanlardır. Ahmet amcamın bu parti değişimleri ilin ve aşiretin menfaatleri doğrultusunda olmuştur. Yani bu ile bu aşirete menfaat sunan hizmet sunan hangi parti ise değerli büyüklerimiz orda siyaset yapmaya çalıştı. Siyasi görüşümüz devlettir. Partiler bizi çok fazla ilgilendirmez. Bizim siyasetimizin temelinde Türkiye Cumhuriyeti Devletidir. Kerem dedemiz daha önce kedisi siyasete girmemiş Seven ailesini desteklemiştir. Ahmet amcamın en büyük hayali insanların birbirine insanca davranmasıydı. Dünya malı ve Siyasi rant peşinde olmadı hiç Ahmet amcamın. O radikal dönemde hümanist kişiliğe sahip bir insandı. Bölgedeki kavgaların bitimindeki en büyük etkenlerden biri Ahmet Zeydan'dır. Ahmet amcamın kişiliğinde birinin bizden ya da bu bölgeden çıkması çok zor.

Sabahattin Onat (75) - Ahmet Ağa bize babalık yaptı. Köy hepsi onundu ama biz kendi toprağımız gibi ekip biçtik yıllarca. Ben babası Kerem ağayı da tanırdım. Kerem ağa vefat edince yerine aşiret Ahmet Ağayı getirdi. Çok adaletli ve dindar bir kişiliği vardı. 18 buçuk yıl korumalığını yaptım. Aşiret ziyaretlerinde kurum ziyaretlerinde sürekli onunla beraberdim. Çok adaletli ve merhametli bir kişiydi. Ahmet Zeydan 1965 yılında aday oldu. Ali Karahanlı karşısında o dönem kazanamadı. Güven partisinde aday olduğu zaman bende oy kullandım o yıl seçim güzel geçti ve Ahmet Zeydan kazandı. O yıllarda biz sabaha kadar davul zurna eşliğinde halay çekip kutlama yapıyorduk.

Ardından o ara Güven Partisi ile arasında bir sorun oldu bize sorunun ne olduğunu anlatmadı. Sadece bir sorundan dolayı istifa ettiğini söyledi. Bağımsız olduktan sonra o dönem Başbakan Süleyman Demirel Ahmet Zeydan'ı kendi partisine katılmasını istedi ve onun partisine katıldı. 1973 yılında 3. Dönemde Adalet Partisinde Aday oldu. Fakat CHP'de aday olan Mikail İlçin karşısında kazanamadı.

1977'de 5. Dönemde Adalet partisinde aday oldu ve kazandı. Hükümetten Hakkari'ye yollar yapmasını istedi. Ama hükümet onun isteklerini yerine getirmeyince istifa edip bağımsız oldu. Ahmet Zeydan halkı için hizmet getirmek istiyordu. Bağımsız olmasından sonra CHP'ye geçti fakat bu istedikleri yine olmayınca tekrar partiden istifa edip bağımsız oldu. O zaman okul, yol, köprü gibi şeyler yoktu. Bunları yaptırmak istiyordu. Vatandaşların istekleri doğrultusunda istifa etti. İstifa ettiği zaman bakanların hepsi Büyükkıftlık'e geldi. Büyük bir heyet geldi. Divanhane o gün meclis gibi olmuştu. Hepimiz şaşkınlık içinde izliyorduk. Yapılan görüşmelerin ardından Ahmet Zeydan yine CHP'ye geçti.

Ahmet Zeydan'ın bir siyasi görüşü yoktu sadece devletçi bir adamdı. Devletin ve milletin menfaatini düşünürdü. Ahmet Zeydan memlekete yollar köprüler yaptırdı. Hatırlıyorum yollar yoktu sadece katır yolu vardı. Ahmet Zeydan Milletvekili olunca bu yolları yaptırdı. Ahmet Zeydan'ın meclis tutanaklarında verdiği demeçler ve yapılan mülakatlarda alınan bilgilerin örtüştüğünü buradan hareketle partiler arası geçişlerinin ideolojik bir geçiş olmayıp bölgenin ve ilin menfaatleri doğrultusunda olduğunu belirtebiliriz.

Sonuç

Olayların ve darbelerin yaşandığı o çalkantılı dönemde Hakkari'nin siyasetinde etkili olan ve birçok hizmetin yapılmasını sağlayan Ahmet Zeydan gibi önemli bir figürün varlığı, ilin siyasi ve kültürel yapısı açısından zengin bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Ahmet Zeydan, siyasi kariyeri boyunca dönemin sıkıntılı yapısına rağmen eşitlik, adalet ve barışçıl çözümler üzerine odaklanmış ve önemli görevler üstlenerek Hakkari'nin gelişimine katkı sağlamak için mücadele etmiştir.

Hakkari'nin siyasi hayatında Ahmet Zeydan gibi öncü isimlerin varlığı, ilin demokratik süreçlere katılımını ve kültürel kimliğinin güçlenmesini desteklemiştir. Ahmet Zeydan'ın çabaları, Hakkari'nin kalkınması için önemli hizmetlerin yapılmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak, Ahmet Zeydan, Hakkari'nin siyasi hayatında önemli bir yer edinmiş hem siyasi hem de kültürel anlamda ilin gelişimine katkı sağlamış bir liderdir. Ahmet Zeydan'ın mirası, siyasi mücadelesi ve yaptığı çalışmalar ile yaşayacak, Hakkari'nin demokratikleşme sürecinde Hakkari siyasetçilerine ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

Çıkar Çatışması: Yoktur

Finansal Destek: Yoktur

Yazar Katkısı: Rıdvan DALMAZ (Katkı Yüzdesi - %100)

KAYNAKÇA

- Arslan, L. (2023). Türkiye'nin 1961-1980 arası dönemde siyasi açmazları ve koalisyonlar. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 141-175.
- Canitez, H. (2008). *Türkiye'de 1960-1980 arasında bürokrasi siyasi iktidar ilişkisinin gelişimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Dalmaz, R. (Mülakat yapan) & Onat, S. (Mülakat yapılan). (2023, 5 Haziran). *Hakkari siyasal hayatında Ahmet Zeydan* [Mülakat transkripsiyonu].
- Dalmaz, R. (Mülakat yapan) & Taşel, S. (Mülakat yapılan). (2023, 8 Mayıs). *Hakkari siyasal hayatında Ahmet Zeydan* [Mülakat transkripsiyonu].
- Dalmaz, R. (Mülakat yapan) & Zeydan, İ. R. (Mülakat yapılan). (2023, 8 Mayıs). *Hakkari siyasal hayatında Ahmet Zeydan* [Mülakat transkripsiyonu].
- Demirtürk, S. (2015). 1960-1980 döneminde Türkiye'de sosyo-ekonomik değişimin ve dışa yönelişin toplumsal dinamikleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(12), 155-182.
- Gökçen, S. (2020). İki darbe arası Türk demokrasisi (1961-1980). *Atatürk Yolu Dergisi*, 67, 241-264.
- Güven, S. (2016). Türkiye'de siyasal hayatta dönüşüm ve lider odaklı siyaset. *Selçuk İletişim*, 9(3), 90-118.
- Sarkmaz, P. (2022). *Hakkari'de siyaset 1961-1980 (Tarih-toplum-kültür)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Muş Alparslan Üniversitesi.
- TBMM. (1963a). *Millet Meclisi tutanak dergisi* (Dönem 1, Cilt 12, Birleşim 47). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c012/mm_01012047.pdf
- TBMM. (1963b). *Millet Meclisi tutanak dergisi* (Dönem 1, Cilt 23, Birleşim 11). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c023/mm_01023011.pdf
- TBMM. (1969a). *Millet Meclisi tutanak dergisi* (Dönem 3, Cilt 1, Birleşim 8). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c001/mm_03001008.pdf
- TBMM. (1969b). *Millet Meclisi tutanak dergisi* (Dönem 3, Cilt 1, Birleşim 15). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c001/mm_03001015.pdf
- TBMM. (1969c). *Millet Meclisi tutanak dergisi* (Dönem 3, Cilt 1, Birleşim 18). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c001/mm_03001018.pdf
- TBMM. (1970a). *Millet Meclisi tutanak dergisi* (Dönem 3, Cilt 2, Birleşim 39). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c002/mm_03002039.pdf
- TBMM. (1970b). *Millet Meclisi tutanak dergisi* (Dönem 3, Cilt 2, Birleşim 40). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c002/mm_03002040.pdf
- TBMM. (1970c). *Millet Meclisi tutanak dergisi* (Dönem 3, Cilt 3, Birleşim 52). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c003/mm_03003052.pdf
- TBMM. (t.y.). *TBMM Albümü* (Cilt 2). https://cdn.tbmm.gov.tr/TbmmWeb/Albumler/Tbmm_Albumu/Cilt2.pdf
- Tekin, F. (2005). *Hakkari örneğinde aşiret, cemaat ve akrabalık örüntülerinin modernleşme ve kırsal çözülme sürecindeki siyasal ve toplumsal sonuçları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.

EXTENDED ABSTRACT

Aim and Scope

This study examines the political career, political identity, and regional influence of Ahmet Zeydan, one of the most prominent political figures in Hakkâri during the second half of the twentieth century. The research focuses on the interaction between local leadership structures, particularly tribal authority, and national political institutions in Türkiye. Covering the period between 1960 and 1980, the study aims to analyze how Zeydan represented Hakkâri in the Turkish Grand National Assembly (TGNA) during a time of political instability, ideological polarization, military interventions, and shifting governments. In this context, the study seeks to contribute to a broader understanding of the relationship between traditional social structures, local political leadership, and parliamentary representation in peripheral regions of Türkiye.

Method

The research adopts a qualitative design and is primarily based on the oral history method. Oral history was preferred because it allows the researcher to capture personal experiences, perceptions, and memories that are often not fully reflected in official documents or written records. Within the scope of the study, interviews were conducted with individuals who had close personal or professional relationships with Ahmet Zeydan, including relatives and former associates. These interviews provided detailed information about his leadership style, political activities, and influence in the region. The interview data were analyzed through qualitative interpretation in order to identify recurring themes and patterns. In addition to oral testimonies, the study also examined parliamentary records from the TGNA to analyze Zeydan's speeches, interventions, and legislative priorities. Secondary sources such as academic studies, historical accounts, and the literature on regional politics in Türkiye were also used to contextualize the findings.

Findings

The findings indicate that Ahmet Zeydan played a significant role in representing the political and social interests of Hakkâri at the national level. One of the most notable features of his political career was his strong connection to local social structures, particularly tribal networks. As a tribal leader, he possessed considerable social legitimacy, which enabled him to mobilize political support and maintain influence among local communities. Another major finding is that Zeydan consistently emphasized issues related to regional development, infrastructure, and social welfare in his parliamentary activities. His speeches frequently highlighted the socio-economic disparities between eastern and western Türkiye and called for greater state support for underdeveloped regions. The study also shows that he demonstrated political flexibility by serving in different political parties throughout his career, while continuing to preserve his legitimacy among local voters. This suggests that, in Hakkâri, personal leadership and regional representation were often more influential than party affiliation. In addition, the findings reveal that Zeydan functioned as a mediator between the central state and local communities by communicating local demands to national decision-makers.

Conclusion and Discussion

The study concludes that Ahmet Zeydan occupied a central position in the political life of Hakkâri and served as an important intermediary between local society and the national political system. His political career reflects the complex interaction between traditional authority structures and modern democratic institutions in Türkiye's eastern provinces. The research demonstrates that local political actors such as Zeydan can play a vital role in bridging the gap between peripheral regions and the central government. By combining tribal leadership with parliamentary representation, he was able to articulate regional demands and advocate for policies aimed at reducing regional inequalities. The findings also underline the importance of taking local socio-political structures into account when analyzing political representation in

Hakkari Review

regions shaped by strong communal or tribal networks. Overall, this study contributes to the literature on regional politics and political representation in Türkiye by providing a focused analysis of Ahmet Zeydan's career and influence. It also suggests that future studies may deepen this discussion by comparing similar figures in other regions or by examining how the relationship between traditional leadership and democratic institutions has evolved in contemporary Türkiye.

GÖSTERİŞÇİ TÜKETİM EĞİLİMİNİN YAŞAM DOYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: GÜNEŞ GÖZLÜĞÜ KULLANICILARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

SEREN REYHAN KARADENİZ¹ İLKNUR BİLGEN² MUSTAFA ÜNSALAN³

Öz: Tüketim davranışı yalnızca pazarlama alanında değil, aynı zamanda sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi farklı bilim dallarında kendine yer bulan önemli bir konudur. Tüketmek yalnızca ihtiyaçların karşılanması için değil, aynı zamanda statü kazanmak için gösterişinin yapıldığı bir davranış olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüketmekle yapılan gösteriş sonucunda satın alınan ürün veya hizmetten tatmin sağlanır. Gösterişçi tüketimin satın alma sonrası memnuniyetin yanı sıra, genel olarak yaşamdan duyulan memnuniyeti de etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada gösterişçi tüketim eğiliminin yaşam doyumu üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla tanımsal nitelikte bir araştırma tasarlanmıştır. Araştırmada nicel yöntem kullanılmıştır. Araştırmanın ana kitlesini Türkiye'deki 18 yaş üzeri güneş gözlüğü kullanıcıları oluşturmaktadır. Araştırmada, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırma sonucunda gösterişçi tüketim eğiliminin pahalılık ve simge, eşsizlik ve arzu olmak üzere üç alt boyuttan oluştuğu; eşsizlik boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu, buna karşın pahalılık ve simge ile arzu boyutlarının yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tüketim, gösteriş, tüketici davranışları, gösterişçi tüketim, yaşam doyumu

The Effect of Conspicuous Consumption Tendency on Life Satisfaction: A Research on Sunglasses Users

Abstract: Consumption behavior is an important subject that finds its place not only in the field of marketing but also in various disciplines such as sociology, psychology, and anthropology. Consumption appears not only as a means of satisfying needs but also as a behavior through which individuals display status-seeking tendencies. As a result of this display through consumption, satisfaction is derived from the purchased product or service. It is also considered that conspicuous consumption may influence not only post-purchase satisfaction but also overall life satisfaction. In this study, the effect of the tendency toward conspicuous consumption on life satisfaction was examined. For this purpose, a descriptive research design was employed, and a quantitative method was used. The main population of the study consists of individuals aged 18 and over in Turkey who use sunglasses. A non-probability sampling method, specifically convenience sampling, was preferred.

The results of the study indicate that the tendency toward conspicuous consumption consists of three sub-dimensions: expensiveness and symbolism, uniqueness, and desire. Among these, the uniqueness dimension was found to have a statistically significant effect on life satisfaction, whereas the dimensions of expensiveness and symbolism, and desire, did not have a statistically significant effect on life satisfaction.

Keywords: Consumption, conspicuousness, consumer behavior, conspicuous consumption, life satisfaction

¹Yüksek Lisans

Hakkari Üniversitesi

serendemirel9@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-9060-2862

²Prof. Dr.

Hakkari Üniversitesi

ilknurbilgen@hakkari.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9678-6495

³Dr. Öğr. Üyesi

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

munsalan@aybu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-5090-0205

*Bu makale Seren Reyhan KARADENİZ tarafından İlknur BİLGEN ve Mustafa ÜNSALAN danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Karadeniz, S. R., Bilgen, İ. & Ünsalan, M. (2026). Gösterişçi tüketim eğiliminin yaşam doyumu üzerindeki etkisi: Güneş gözlüğü kullanıcıları üzerine bir araştırma. *Hakkari Review*, 10(1), 31-45. <https://doi.org/10.31457/hr.1939294>

Giriş

Tüketimi antropolojik bakış açısıyla inceleyen Douglas ve Isherwood, tüketim fikrinin yalnızca bir çalışmanın amacı ve sonucu olarak görülmemesini, tüm toplumsal süreçlerde yer edinmesi gerektiğini savunmuşlardır (1999, s. 8). Tüketim toplumunda insanların sosyal statüleri, ekonomik güçleri ve tükettikleri ürünlerin miktarı ile belirlenmektedir. İnsanın içinde yaşadığı toplumsal kesime tükettiği ürünleri göstermesi gerekmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde tüketim, gösteriş boyutuyla incelenmektedir (Güner Koçak, 2017, s. 81). Sosyal statünün, insanların göreceli zenginliklerinde bir fonksiyon olduğu kabullenilmekte ve diğerleri tarafından bu zenginliğin gözlemlenebileceği de farz edilmektedir. Bu teorik çerçeve Thorstein Veblen'in ortaya koyduğu "gösteriş amaçlı tüketim" görüşüne dayanmaktadır (Açıkalın & Erdoğan, 2004, s. 8).

İnsanların mutlu ve anlamlı bir yaşam sürdürmeleri için sahip olunması gereken temel faktörlerden biri yaşam doyumdur (Dağlı & Baysal, 2016, s. 1251). Doyum; ihtiyaçların, beklentilerin, istek ve dileklerin karşılanması demektir (Kaba vd., 2018, s. 2). Yaşam doyumu, kişinin genel yaşam kalitesini bütün itibari ile olumlu şekilde değerlendirme derecesidir. Diğer bir deyişle bireyin içinde bulunduğu yaşamı ne derece sevdiği (Veenhoven, 1996, s. 6). Bu çalışmada gösterişçi tüketim eğiliminin yaşam doyumu üzerindeki etkisi incelenecektir.

Literatür

Yaşadığımız çağ günlük beslenme harcamaları kadar prestij harcamalarının da tümüyle "tüketmek" olarak adlandırıldığı bir çağdır (Baudrillard, 2016, s. 254). Baudrillard tüketimin, "tüm kültürel sistemimizin üstüne oturduğu (yalnızca nesneler değil aynı zamanda toplum ve dünyayla) aktif bir ilişki biçimi, sistemli bir etkinlikler dünyası ve tüm sorunlara yanıt verme biçimi" olarak görülmesi gerektiğini savunmaktadır (Baudrillard, 2020, s. 261). Gösterişçi tüketim, Amerikalı iktisatçı ve sosyolog Thorstein Veblen'in Aylak Sınıfın Teorisi (The Theory of The Leisure Class) (1899) adlı eseri öncülüğünde kavramsallaştırılmıştır. Gösterişçi tüketim "birinin sosyal duruşunu geliştirmek için bir mekanizma olarak malların görünür tüketimi" şeklinde tanımlanmaktadır (Chaudhuri vd., 2011, s. 216). Husic ve Cicic (2009), gösterişçi tüketim yapan insanların kişisel farklılıklarının davranışlara etkisi olduğunu ve gösterişçi tüketim yapan kişilerin diğerlerinden ayırt edilebilmek için saygınlık ile gösterişçi tüketim arasında kuvvetli bir bağ gördüklerini vurgulamışlardır. Zamanla tüketilen şeyler değişse de gösteriş yapma alışkanlığı aynı kalmıştır. Bu oyunun kazananı ise statüyle ödüllendirilir (Chaudhuri vd., 2011, s. 216). Lewis ve Moital (2016, s. 13) gösterişçi tüketim eğilimini inceledikleri çalışmalarında, pahalı kıyafetlerin moda olan kıyafetlere kıyasla gösterişçi tüketim ile daha ilişkili olduğunu, tüketicilerdeki farklı olan dikkat çekme düzeylerinin satın alma davranışını etkilediğini, ait olma isteği ve sosyal statü ile güçlü bağları olan gösterişçi tüketimin tüketicilerdeki alışveriş davranışlarına etkisi olduğunu belirlemişlerdir. Gösterişçi tüketimde yalnızca pahalı ve lüks ürünler tercih edilmekte ve özellikle toplum içerisinde kullanılacak ürünlerin pahalı ve lüks olmasına önem verilmektedir. Toplumun ürün veya markaya ilişkin imrenme ve beğenme gibi tepkileri sayesinde kişi o üründen tatmin olacaktır (Güleç, 2015, s. 80).

López-Gómez vd. (2020, s. 276) tarafından yapılan çalışmada yaşam doyumunu etkileyen faktörler arasında; yaş, cinsiyet, kişilik, eğitim, eşitsizlik, yolsuzluk algısı, sağlıklı yaşam beklentisi, cömertliğin yaygınlığı ve sosyal destek gösterilmektedir. Olarioiu ve arkadaşları tarafından yapılan bir araştırmada yaşam doyumu düzeylerini incelemek için 31 Avrupa ülkesi ele alınmış ve yaşam doyumu ile yaş arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre yaşam doyumu ve yaş arasındaki ilişkinin ülkeden ülkeye değiştiği ortaya çıkmıştır. Örneğin; Avrupa'nın güneyindeki Romanya, Yunanistan, Macaristan ve Bulgaristan gibi ülkelerde yaş arttıkça yaşam doyumunda büyük oranda düşüşlerin meydana geldiği; fakat İtalya, Fransa, İspanya ve Finlandiya gibi ülkelerde yaş arttıkça yaşam doyumunda küçük düşüşlerin meydana geldiği gözlenmiştir. Kuzey Avrupa ülkelerinden İsveç, Norveç ve Danimarka'da ise orta yaşlara doğru yaşam doyumunun düştüğü, ileriki yaşlarda bu doyumun düzenli olarak arttığı görülmüştür (Olarioiu vd., 2017, s. 3). Winkelmann, 2012 yılında gösterişçi tüketim ve memnuniyet konularını ele aldığı çalışmasında, hanehalkı gelirinin yaşam tatmini üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu tespit etmiştir. Ancak çalışmada gelir eşitsizliğinin gösterişçi tüketimi etkilediği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte

gelirin artması gelir tatminini yaşam tatminine oranla iki kat daha fazla artırmaktadır. Gelir esnekliği göz önünde bulundurularak istatistiksel gücü artırmaya yönelik daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Winkelmann, 2012, ss. 189-190). Bu bakımdan bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı söylenebilir.

Yöntem

O'Cass ve McEwen, 2004 yılında yürüttükleri çalışmada güneş gözlüğü'nün insanların imajlarını yansıttığını ve statülerinin göstergesi olduğunu ileri sürmüşlerdir (O'Cass & Mc Ewen, 2004, s. 30). Bu araştırmanın amacı, güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin yaşam doyumu üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda, mevcut durumu ortaya koyan tanımsal nitelikte bir araştırma tasarlanmıştır. Araştırmanın ana kitlesini Türkiye'deki 18 yaş üzeri güneş gözlüğü kullanıcıları oluşturmaktadır. Araştırmada, tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden kolayda örneklem tercih edilmiştir. Kolayda örneklem yönteminin tercih edilmesinin nedeni, araştırmacıya daha düşük maliyetle daha çok veri toplama olanağı sunmasıdır. Tesadüfi olmayan bir örneklem yönteminin tercih edilmesi sebebiyle örneklem sayısı, ankette yer alan Likert tipi ifadelerin sayısına göre belirlenmiştir (Hair vd., 2024, s. 163). Gösterişçi tüketim eğilimi 36, yaşam doyumu ise 5 ifade ile ölçülmüştür. Örneklem sayısı $41 \times 10 = 410$ olarak belirlenmiştir. Ankete toplam 449 kişi katılmıştır. Araştırmada nicel yöntemden yararlanılmış olup araştırma verileri 2023 yılında Türkiye genelinde uygulanan çevrim içi anket ile toplanmıştır. Çalışma için gerekli Etik Kurul Kararı Hakkari Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından düzenlenen 16.12.2022 tarih ve 2022/110 sayılı oturumda alınmıştır.

Gösterişçi tüketim eğiliminin ölçülmesinde Chaudhuri, Mazumdar ve Ghoshal (2011) tarafından geliştirilen ve Boğa ve Başcı'nın 2016 yılında kullandıkları gösterişçi tüketim eğilimi ölçeği; yaşam doyumunun ölçülmesinde ise Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen ve Dağlı ve Baysal (2016) tarafından Türkçe'ye uyarlanan yaşam doyumu ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma hipotezleri şu şekildedir:

H1(0): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin pahalılık ve simge boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.

H1(1): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin pahalılık ve simge boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H2(0): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin eşsizlik boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.

H2(1): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin eşsizlik boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

H3(0): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin arzu boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.

H3(1): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin arzu boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.

Bulgular

Anketi cevaplayanların cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, gelir düzeyi gibi demografik özelliklerini ve güneş gözlüğü kullanımları ile ilgili bilgileri ortaya koymak amacıyla frekans dağılımları incelenmiştir.

Tablo 1. Demografik Özellikler

Demografik Özellikler	Frekans	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	247	55
Erkek	202	45
Yaş		
18-35 yaş	331	73,7
36-50 yaş	93	20,7
51 yaş ve üzeri	25	5,6
Medeni Durum		
Evli	230	51,2
Bekar	219	48,8
Öğrenim Durumu		
İlköğretim	5	1,1
Ortaokul	3	0,7
Lise	60	13,4
Ön Lisans	82	18,3
Lisans	243	54,1
Yüksek Lisans	44	9,8
Doktora	12	2,7
Çalışma Durumu		
Çalışıyor	317	70,6
Çalışmıyor	132	29,4

Tablo 1’de görüldüğü gibi; araştırmaya katılanların %55’i (247 kişi) kadın, %45’i (202 kişi) erkektir. Cevaplayıcıların %73,7’si (331 kişi) 18-35 yaş aralığında, %20,7’si (93 kişi) 36-50 yaş aralığında ve %5,6’sı (25 kişi) 51 yaş ve üzerindedir. Cevaplayıcıların %51,2’si (230 kişi) evli, %48,8’i (219 kişi) bekar. Öğrenim düzeyi incelendiğinde %1,1’i (5 kişi) ilköğretim, %0,7’si (3 kişi) ortaokul, %13,4’ü (60 kişi) lise, %18,3’ü (82 kişi) ön lisans, %54,1’i (243 kişi) lisans, %9,8’i (44 kişi) yüksek lisans, %2,7’si (12 kişi) ise doktora mezunudur. Çoğunluk lisans mezunlarından oluşmaktadır. Cevaplayıcıların %70,6’sının (317 kişi) çalıştığı, %29,4’ünün (132 kişi) çalışmadığı görülmektedir.

Cevaplayıcıların kış aylarındaki güneş gözlüğü kullanım dağılımı Tablo 2’deki gibidir:

Tablo 2. Kış Aylarında Güneş Gözlüğü Kullanımı

	Frekans	Yüzde
Evet	229	51
Hayır	220	49
Toplam	449	100

Hakkari Review

Tablo 2’de görüleceği gibi; cevaplayıcıların %51’i (229 kişi) kış aylarında güneş gözlüğü kullanıyor, %49’u (220 kişi) kullanmıyordu.

Anketi cevaplayanların hangi marka güneş gözlüğü kullandıklarını tespit etmek üzere frekans tablosuna bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 3’te görülmektedir.

Tablo 3. Anketi Cevaplayanların Kullandıkları Güneş Gözlüğü Markaları

Marka	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Burberry	5	1,1	1,1	1,1
Mustang	16	3,6	3,6	4,7
Osse	21	4,7	4,7	9,4
Police	4	0,9	0,9	10,2
Prada	8	1,8	1,8	12
Ray-Ban	196	43,7	43,7	55,7
Slazenger	7	1,6	1,6	57,2
Vogue	8	1,8	1,8	59
Lacoste	6	1,3	1,3	60,4
Diğer	178	39,6	39,6	100
Toplam	449	100	100	

Tablo 3’te görüldüğü üzere; cevaplayıcıların %1,1’i (5 kişi) Burberry, 3,6’sı (16 kişi) Mustang, %4,7’si (21 kişi) Osse, %0,9’u (4 kişi) Police, %1,8 (8 kişi) Prada, %43,7’si (196 kişi) Ray-Ban, %1,6’sı (7 kişi) Slazenger, %1,8’i (8 kişi) Vogue, %1,3’ü (6 kişi) Lacoste marka güneş gözlüğü kullanmakta, %39,6’sı (178 kişi) ise diğer markaları tercih etmektedir.

Cevaplayıcıların güneş gözlüğü alışverişlerini nereden yaptıklarına dair frekans dağılımı Tablo 4’teki gibidir:

Tablo 4. Güneş Gözlüğü Alışveriş Yerleri

	Frekans	Yüzde
Optik Mağazasına Bizzat Giderek	322	71,7
Diğer Mağazalara Bizzat Giderek (Boyner, Lacoste vb.)	37	8,2
İnternette Fırsat Sitelerinden (Trendyol, Morhipo, Hepsiburada)	72	16
Optik Mağazalarının İnternet Sitelerinden	18	4
Toplam	449	100

Tablo 4’te görüldüğü üzere; cevaplayıcıların %71,7’si (322 kişi) güneş gözlüğü alışverişini optik mağazasına bizzat giderek, %8,2’si (37 kişi) Boyner, Lacoste gibi diğer mağazalara bizzat giderek, %16’sı (72 kişi) internette fırsat sitelerinden ve %4’ü (18 kişi) optik mağazaların internet sitelerinden yapmaktadır.

Cevaplayıcıların güneş gözlüğü almadan önce araştırma yapıp yapmadıklarına dair frekans dağılımı Tablo 5’te görülmektedir:

Tablo 5. Güneş Gözlüğü Almadan Önce Araştırma Yapılıp Yapılmadığı

	Frekans	Yüzde
Evet	311	69,3
Hayır	138	30,7
Toplam	449	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi; cevaplayıcıların %69,3'ü (311 kişi) güneş gözlüğü satın almadan önce araştırma yaparken, %30,7'si (138 kişi) araştırma yapmamaktadır.

Cevaplayıcıların güneş gözlüğü satın alırken en fazla önem verdikleri kriterler Tablo 6'da özetlenmiştir:

Tablo 6. Güneş Gözlüğü Satın Alırken En Fazla Önem Verilen Kriter

	Frekans	Yüzde
Marka	17	3,8
Fiyat	30	6,7
Kalite	110	24,5
Orijinal Ürün Olup Olmaması	69	15,4
Cam Özelliği (Polarize vb.)	102	22,7
Çerçeve (Renk, şekil vb.)	11	2,4
Konfor	9	2
Yüz Yapısına Uygun Oluşu	49	10,9
Yüzdeki Duruşu	52	11,6
Toplam	449	100

Tablo 6'da görüleceği gibi; cevaplayıcıların %3,8'i (17 kişi) güneş gözlüğü satın alırken en fazla markasına, %6,7'si (30 kişi) fiyatına, %24,5'i (110 kişi) kalitesine, %15,4'ü (69 kişi) orijinallğine, %22,7'si (102 kişi) cam özelliğine, %2,4'ü (11 kişi) çerçevesine, %2'si (9 kişi) konforuna, %10,9'u (49 kişi) yüz yapısına uygun oluşuna ve %11,6'sı (52 kişi) yüzdeki duruşuna önem vermektedir.

Cevaplayıcıların güneş gözlüğü satın almadan önce tercih ettikleri araştırma kanalları Tablo 7'deki gibidir:

Tablo 7. Araştırma Kanalı

	Frekans	Yüzde
İnternet	185	41,2
Göz Doktoru	30	6,7
Optik Mağazası	176	39,2
Tanıdıklarımla Fikir Alışverişi	58	12,9
Toplam	449	100

Tablo 7'de görüldüğü üzere; cevaplayıcıların %41,2'si (185 kişi) güneş gözlüğü satın almadan önce en çok internet kanallarından, %6,7'si (30 kişi) göz doktoruna danışarak, %39,2'si (176 kişi) optik mağazalarından ve %12,9'u (58 kişi) ise tanıdıklarıyla fikir alışverişi şeklinde araştırma yapmaktadır.

Gösterişçi tüketim eğilimi ölçeğinin alt boyutlarını belirlemek üzere keşfedici faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizinde temel bileşenler yöntemi ve Varimax döndürme yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin alt boyutlarının güvenilir olup olmadıklarını belirlemek üzere Alpha metoduyla güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Tablo 8’de özetlenmiştir.

**Tablo 8. Gösterişçi Tüketim Eğilimi Ölçeğine İlişkin
Keşfedici Faktör ve Güvenirlik Analizleri**

Faktör	İfade	Faktör Yüğü	Açıklanan Varyans	Güvenirlik Katsayısı
Pahalılık ve Simge	Eğer arkadaşlarım beni bir marka ya da ürünü kullanırken göreceklere, o marka ya da ürünün beni ilgi odağı yapabilecek olan pahalı bir versiyonunu satın alırım.	0,809	32,525	0,949
	Bazı ürünleri diğer insanlara zengin olduğumu göstermek için satın alırım.	0,800		
	Yüksek kaliteli ürünleri satın alınca, diğer insanlara kim ve ne olduğumu anlattığımı hissedirim.	0,793		
	Üst düzey markaları kullandığımda ben de diğer başarılı insanlar gibi daha popüler olabilirim.	0,775		
	Çoğunlukla alabileceğim en pahalı elbiseyi satın alırım.	0,760		
	Daha pahalı olduğu için belirli markalı ürünleri satın alırım.	0,727		
	Tasarımcılardan ürün satın almaktan hoşlanırım çünkü birçok kişinin buna maddi gücü yetmez.	0,725		
	Her zaman ithal ürünler satın almayı tercih ederim, çünkü onlar yaygın olarak kullanılmazlar ve pahalıdır.	0,703		
	Sürekli düşük fiyatlı ürün ya da markaları satın alırsam, arkadaşlarım ucuza kaçtığımı düşünebilirler.	0,701		
	Satın almak benim için zenginlik göstergesidir.	0,686		
	Üst düzey ürünler kullandığım zaman, diğer insanlar tarafından daha kolay fark edildiğimi hissedirim.	0,683		
	Misafirlerimi restorana götürdüğümde genellikle pahalı yemekler sipariş ederim.	0,650		
	Ürünleri satın alırken her zaman bulunması zor, nadir tasarımlara bakarım.	0,606		
	Yüksek fiyatlı bir marka satın aldığımda, bu çevremdekilere benim hakkımda bir şeyler söyler.	0,599		
	İş adamlarının üye olduğu kulüplere üye olmak isterim.	0,586		
	Genellikle özel yapım ürünlerin ilginç versiyonlarını bulmaya çalışırım bu şekilde diğer insanlara orijinal olmaktan hoşlandığımı gösteririm.	0,566		
	Nadir antika parçalara sahip olduğumda diğer insanlardan saygı göreceğimi düşünürüm.	0,555		

Eşsizlik	Diğer insanlar iyi bir zevke sahip olduğumu söyledikleri zaman gurur duyarım.	0,829	14,364	0,855
	Satın aldığım ürünlerin benim zevkimi yansıtmaması gerektiğini düşünüyorum.	0,795		
	Beni diğer insanlara karşı şık gösterebilecek ürünler satın alırım.	0,677		
	Günlük, rutin ürünleri satın alırken bile güzel ve çekici bir tasarıma sahip olmasına bakarım.	0,659		
	Mağazalardan pahalı olmayan fakat diğer insanların ilgisini çekebilecek ve tasarımını güzel bulabilecekleri ürünler seçmesini iyi bilirim.	0,655		
	Diğer insanlar benim zevkime sahip olmak isterler.	0,551		
Arzu	İmkânım olsa çalışma odama soyut bir resim asardım.	0,655	12,689	0,765
	Vizyon filmi yerine sanat filmi izlemeyi tercih ederim.	0,649		
	İmkânım olsa, çalışma odamda çok ünlü bir ressamın resmi asılı olur.	0,592		
	Moda trendlerini yakından takip ederim ve onları ilk deneyen ben olurum.	0,529		

Tablo 8’de görüldüğü üzere, gösterişçi tüketim eğilimi üç alt boyut altında toplanmıştır. Bu boyutlar, literatür bilgisine dayanılarak, pahalılık ve simge, eşsizlik ve arzu olarak isimlendirilmiştir. Toplam açıklanan varyans %59,578 olarak tespit edilmiştir. Her üç alt boyutun da güvenilir olduğu görülmektedir ($\alpha \geq 0,70$).

Yaşam doyumu ölçeğinin kaç alt boyuttan oluştuğunu ve güvenilir olup olmadığını tespit etmek üzere keşfedici faktör analizi ve güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Faktör analizinde temel bileşenler yöntemi ve Varimax döndürme yöntemi, güvenilirlik analizinde ise Alpha metodu kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 9’da özetlenmiştir.

Tablo 9. Yaşam Doyumu Ölçeğine İlişkin Keşfedici Faktör ve Güvenirlik Analizleri

Faktör	İfade	Güvenirlik Katsayısı
Yaşam Memnuniyeti	İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.	0,853
	Yaşam koşullarım mükemmeldir.	
	Yaşamımdan memnunum.	
	Şimdiye kadar yaşamımdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.	
	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim.	

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği: 0,856

Bartlett Küresellik Testi p Değeri: <0,05

Tablo 9’da görüldüğü üzere, yaşam doyumu ölçeği beş ifade içeren tek bir boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin güvenilir olduğu görülmektedir ($\alpha = 0,853$).

Gösterişçi tüketim eğiliminin alt boyutları ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek üzere korelasyon analizi uygulanmıştır. Korelasyon analizinde Pearson korelasyon katsayısı kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 10’da görülmektedir.

Tablo 10. Gösterişçi Tüketim Eğiliminin Alt Boyutları ile Yaşam Doyumu Arasındaki Korelasyon

		Pahalılık ve Simge	Eşsizlik	Arzu	Yaşam Doyumu
Pahalılık ve Simge	r	1	0,459	0,632	0,013
	p		<0,05	<0,05	0,785
	N	449	449	449	449
Eşsizlik	r	0,459	1	0,542	0,143
	p	<0,05		<0,05	<0,05
	N	449	449	449	449
Arzu	r	0,632	0,542	1	0,023
	p	<0,05	<0,05		0,625
	N	449	449	449	449
Yaşam Doyumu	r	0,013	0,143	0,023	1
	p	0,785	<0,05		0,625
	N	449	449	449	449

Tablo 10’da görüldüğü üzere, gösterişçi tüketim eğiliminin alt boyutlarının birbirleriyle istatistiksel olarak anlamlı, orta düzeyde, pozitif yönlü ilişkileri olduğu tespit edilmiştir. Gösterişçi tüketim eğiliminin alt boyutları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise, yalnızca eşsizlik boyutu ile yaşam doyumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Gösterişçi tüketim eğiliminin yaşam doyumu üzerindeki etkisini belirlemek üzere çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 11’de görülmektedir.

Tablo 11. Gösterişçi Tüketim Eğiliminin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisine İlişkin Çoklu Regresyon Analizi

R	R2	F	p	Bağımsız Değişken	Beta	t	p	VIF
0,160	0,026	3,917	0,009	Pahalılık ve Simge	-0,040	-0,657	0,512	1,719
				Eşsizlik	0,192	3,392	0,001	1,462
				Arzu	-0,055	-0,854	0,394	1,920
Sabit: 2,755								
Bağımlı Değişken: Yaşam Doyumu								

Tablo 11’de görüldüğü üzere, gösterişçi tüketim eğiliminin yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır. Yaşam doyumunun çeşitli alanlardaki tatminlerin toplamı olarak kavramsallaştırıldığı göz önünde bulundurulduğunda, farklı alanlardaki büyük ölçüde gözlemlenemeyen değişimlerin etkisi yadsınamaz (van Praag ve Ferrer-i-Carbonell, 2004). Dolayısıyla gösterişçi tüketimin yaşam doyumu üzerindeki etkisinin makul düzeyde tespit edildiği söylenebilir. Gösterişçi tüketimin alt boyutlarının yaşam doyumu üzerindeki etkileri incelendiğinde yalnızca eşsizlik boyutunun etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Regresyon modeli şu şekilde kurulmaktadır:

$$\text{Yaşam Doyumu} = 2,755 + 0,192 \times \text{Eşsizlik}$$

Araştırma sonucunda kabul edilen ve reddedilen araştırma hipotezleri Tablo 12’de özetlenmiştir.

Tablo 12. Kabul ve Reddedilen Araştırma Hipotezleri

Araştırma Hipotezi	Kabul/Ret Durumu
H1(0): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin pahalılık ve simge boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.	Kabul
H1(1): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin pahalılık ve simge boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Ret
H2(0): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin eşsizlik boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.	Ret
H2(1): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin eşsizlik boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Kabul
H3(0): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin arzu boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi yoktur.	Kabul
H3(1): Güneş gözlüğü kullanıcılarında gösterişçi tüketim eğiliminin arzu boyutunun yaşam doyumu üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi vardır.	Ret

Sonuç

Literatürde gösterişçi tüketim konusunda yer alan bir çalışmada tüketicilerin markaları kimliklerinin birer yansıması olarak gördükleri, bu nedenle de gösterişçi tüketim tutumlarına paralel olarak marka bilinçlerinin de arttığı belirtilmektedir (Kıymalıoğlu vd., 2018, s. 96). Yine gösterişçi tüketim konusunda 2019 yılında yürütülen bir çalışmada eşsizlik ile küresel markayı tercih etmeme arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (Öztaş & Bozyiğit, 2019, s. 132). Bu durumun nedeni küresel markadaki standartlaşma olarak düşünülmüştür. Gösterişçi tüketim konusundaki bir başka çalışmada ise gösterişçi tüketim ile hedonik tüketim arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Avcı, 2022, s. 174). Almanya ve Türkiye’de kompulsif satın alma davranışlarının karşılaştırıldığı bir çalışmada, Almanya’da gösterişçi tüketim eğiliminin eşsizlik boyutunun kompulsif satın alma davranışı üzerinde anlamlı bir etkisi ortaya çıkmış, Türkiye’de ise anlamlı bir etkiye rastlanmamıştır (Akçalı & Hacıoğlu, 2022, s. 116).

Bu araştırmada gösterişçi tüketim eğilimi üç alt boyut altında toplanmıştır. Bu boyutlar, literatür bilgisine dayanılarak, pahalılık ve simge, eşsizlik ve arzu olarak isimlendirilmiştir. Bu çalışmada gösterişçi tüketimin alt boyutlarının yaşam doyumu üzerindeki etkileri incelendiğinde yalnızca eşsizlik boyutunun etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Doğada çeşitsizlik ve renksizlik hiçbir alanda kabul edilmemiştir. Her insan parmak izlerine kadar birbirinden farklı yaratılmıştır. Dolayısıyla toplumsal yapıların birbirine benzer tek tip insanlardan oluşması beklenen bir durum değildir. İnsanı bir birey haline getiren eşsiz oluşudur (Ömeroğlu, 2008, s. 126). Gelişen teknoloji ve ürün çeşitliliği sayesinde tüketiciler günümüzde daha fazla birbirinden farklı olma isteğine sahip olmaktadır. Bu istek, tüketicilerde eşsizlik ihtiyacını tetiklemektedir (Karapınar Çelik & Çiftçi, 2021, s. 570). Eşsiz olma ihtiyacı, insanın kendi benlik algısını ilerletmek amacıyla yeniliklerin ve sembolik ürünlerin benimsenip kullanılması ile eşsiz olma arayışı şeklinde tanımlanmaktadır (Hong & Tam, 2006, s. 167). Eşsizlik, çoğunluk tarafından benimsenen ürünleri kullanmamak için gösterilen gayreti ifade etmektedir. Tüketicilerin, yaygınlaşan ürünleri satın almamasına ve kullanmaktan vazgeçmesine sebep olmaktadır (Efendioğlu, 2022). Türkiye’de yapılan bir araştırmada gösterişçi tüketim eğiliminin eşsizlik boyutunun statü sağlamaya yardımcı olduğu, böylelikle lüks ve pahalı ürün ve hizmet satın almayı tetiklediği tespit edilmiştir (Biçer & Yıldız Akgüre, 2022, s. 374). Bu çalışma da, literatürde yer alan benzer çalışmalarla birlikte, gösterişçi tüketimin tüketici davranışlarındaki önemini gösterir niteliktedir.

Eşsizlik boyutunun yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisinin olması, güneş gözlüğü markaları ve perakende yöneticileri için birtakım yönetsel çıkarımlar sunmaya olanak sağlayabilir. Markaların konumlandırma stratejilerini özgünlük üzerine şekillendirmeleri faydalı olabilir. Bu amaçla özel koleksiyonlar ve kişiselleştirilebilir ürünler ön plan çıkarılabilir. Araştırmada

Hakkari Review

güneş gözlüğü alışverişinin çoğunlukla fiziksel mağazadan yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla perakende yöneticileri mağaza içi deneyimin eşsiz hale getirilmesini sağlamalıdır. Sonuç olarak markaların tüketicilere özgün deneyimler sunması önem arz etmektedir. İleriki çalışmalarda gelir esnekliğinin gösterişçi tüketim ve yaşam doyumuna etkisi Türk kültüründe irdelenebilir.

Çıkar Çatışması: Yoktur

Finansal Destek: Yoktur

Yazar Katkısı: Seren Reyhan KARADENİZ (Katkı Yüzdesi - %40)

İlknur BİLGİN (Katkı Yüzdesi - %40)

Mustafa ÜNSALAN (Katkı Yüzdesi - %20)

KAYNAKÇA

- Açıkalın, S. ve Erdoğan, L. (2004). Veblenci gösteriş amaçlı tüketim. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1-18.
- Akçalı, İ. & Hacıoğlu, G. (2022). Sosyal medya kullanım sıklığının tüketicilerin kompulsif satın alma davranışlarına etkisi: Gösterişçi tüketim ve materyalizmin aracılık rolü. *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları*, 8(1), 103-127.
- Avcı, İ. (2022). The effect of conspicuous consumption behavior on wasteful consumption behavior: The intermediary role of hedonic consumption behavior. *Journal of Economy Culture and Society*, 65, 161-179.
- Baudrillard, J. (2016). *Tüketim toplumu* (H. Deliceçaylı & F. Keskin, Çev.). Ayrıntı.
- Baudrillard, J. (2020). *Nesneler sistemi* (O. Adanır & A. Favaro, Çev.). Doğu Batı.
- Biçer, D. F. & Yıldız Akgüre, E. (2022). Gösterişçi tüketim eğiliminin tatil satın alma niyetine etkisi. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 5(5), 365-376.
- Boğa, Ö. ve Başcı, A. (2016). Ağızdan ağıza pazarlamanın gösterişçi tüketim üzerine etkisi. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 12(45), 463-489.
- Chaudhuri, H. R., Mazumdar, S. & Ghoshal, A. (2011). Conspicuous consumption orientation: Conceptualisation, scale development and validation. *Journal of Consumer Behaviour*, 10, 216-224.
- Dağlı, A. ve Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (59), 1250-1263.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 7175.
- Douglas, M. & Isherwood, B. (1999). *Tüketimin antropolojisi* (E. A. Aytekin, Çev.). Dost Kitabevi.
- Efendioğlu, İ. H. (2022). Nft pazarının yükselişi: sosyal medya etkileşiminin ve benzersiz olma ihtiyacının nft satın alma niyetine etkisi. *III. Uluslararası Akademik Çalışmalar Kongresi*, 3-12.
- Güner Koçak, P. (2017). Gösterişçi tüketim üzerine teorik ve uygulamalı bir çalışma: Pamukkale üniversitesi örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 79-112.
- Hair, J.F., Wolfinbarger, M.F., Ortinau, D.J. ve Bush, R.P. (2024) *Essentials of Marketing Research*. McGraw-Hill, New York.
- Hong, S. & Tam, K. Y. (2006). Understanding the adoption of multipurpose information appliances: the case of mobile data services. *Understanding the Adoption of Multipurpose Information Appliances Information Systems Research*, 17(2), 162-179.
- Husic, M. & Cicic, M. (2009). Luxury consumption factors. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 13(2), 231-245.
- Kaba, İ., Erol, M., & Güç K. (2018). Yetişkin yaşam doyumu ölçeğinin geliştirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 1-14.
- Karapınar Çelik, I. & Çiftçi, S. (2018). Tüketici benzersiz olma ihtiyacı, ürün ilgilenimi ve birlikte değer oluşturmada katılım davranışı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569-593.

- Kıymalıoğlu, A., Yaraş, E. & Aydın Ünal, D. (2018). Keeping up with the Joneses – the Effect of individual cultural values on conspicuous consumption. *Istanbul Business Research*, 47(1), 88-100.
- Lewis, A. & Moital, M. (2016). Young professionals' conspicuous consumption of clothing. *Journal of Fashion Marketing & Management*, 1-28.
- López-Gómez, I., Chaves, C. & Vázquez, C. (2020). *Life satisfaction*. Wiley.
- O'Cass, A. & McEwen, H. (2004). Exploring consumer status and conspicuous consumption. *Journal of Consumer Behaviour*, 4(1), 25-39.
- Olaroiu, M., Alexa, I. D., & Van Den Heuvel, W. J. (2017). Do changes in welfare and health policy affect life satisfaction of older citizens in europe? *Current Gerontology and Geriatrics Research*.
- Ömeroğlu, Ö. (2008). Yeni bir insan hakkı: Benzersiz olma hakkı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(2), 99-132.
- Öztaş, Ö., & Bozyiğit, S. (2020). Gösterişçi Tüketim Eğiliminin ve Marka Farkındalığının Küresel Marka Tercihi Üzerindeki Etkisi. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 8(16), 122-139.
- van Praag, B. & Ferrer-i-Carbonell, A. (2004). *Happiness quantified – A satisfaction calculus Approach*. Oxford University.
- Veblen, T. (1899). *The theory of the leisure class*. Transaction.
- Veenhoven, R. (1996). *The study of life satisfaction*. Eötvös University.
- Winkelmann R. (2012). Conspicuous consumption and satisfaction. *Journal of Economic Psychology*, 33, 183-191.

EXTENDED ABSTRACT

Aim and Scope

The primary point of departure for this study is the concept of “conspicuous consumption” as articulated in The Theory of the Leisure Class by Thorstein Veblen. Veblen emphasized the social dimension of consumption, arguing that individuals—particularly those belonging to the upper or “leisure” class—engage in consumption not merely to satisfy basic needs but to display wealth, status, and prestige. According to this perspective, consumption is inherently symbolic and socially oriented. Building on this theoretical framework, the present study aims to examine the effect of conspicuous consumption tendencies on life satisfaction among sunglasses users. In line with this objective, a descriptive research design was adopted to capture and analyze the current state of these variables and their interrelationships.

Method

The target population of the study consists of individuals aged 18 and above in Turkey who use sunglasses. A non-probability sampling method, specifically convenience sampling, was employed. The conspicuous consumption tendency scale comprised 36 items, while the life satisfaction scale included 5 items, resulting in a total of 41 items. Accordingly, the minimum sample size was calculated as $41 \times 10 = 410$ participants. Ultimately, a total of 449 respondents participated in the study. A quantitative research approach was adopted, and the data were collected through an online survey method.

Findings

The findings indicate that conspicuous consumption tendency can be categorized into three distinct sub-dimensions. Based on existing literature, these dimensions were labeled as “expensiveness and symbolism,” “uniqueness,” and “desire.” The total variance explained by these three factors was found to be 59.578%, suggesting a satisfactory level of construct validity. Reliability analyses revealed that all three sub-dimensions were internally consistent, with Cronbach’s alpha coefficients equal to or greater than 0.70.

The life satisfaction scale, on the other hand, was found to consist of a single dimension with five items, and it demonstrated a high level of reliability ($\alpha = 0.853$). Correlation analyses showed that the sub-dimensions of conspicuous consumption tendency were statistically significant, moderately strong, and positively related to one another. However, when the relationships between these sub-dimensions and life satisfaction were examined, only the “uniqueness” dimension exhibited a statistically significant association with life satisfaction.

Further analysis using regression revealed that, among the sub-dimensions of conspicuous consumption, only the uniqueness dimension had a significant effect on life satisfaction ($p < 0.05$).

This finding suggests that individuals who place greater emphasis on uniqueness in their consumption behaviors tend to report higher levels of life satisfaction.

Conclusion: Conspicuous consumption can be defined as a pattern of consumer behavior in which individuals purchase luxury and expensive products not primarily to meet functional needs but to signal status and prestige. Sunglasses, as fashion accessories, can serve as visible markers of such consumption practices. They are often chosen not only for their practical benefits, such as eye protection, but also for their aesthetic appeal and symbolic value. Factors such as brand recognition, design, material quality, and popularity play a significant role in shaping consumer preferences in this category.

This type of consumption behavior is closely linked to social interaction and the desire for social approval. Individuals may engage in conspicuous consumption as a means of aligning themselves with certain social groups or differentiating themselves from others. In this context,

sunglasses can function as tools of self-expression, allowing individuals to communicate aspects of their identity, taste, and social position.

Life satisfaction, on the other hand, is a key indicator of overall well-being and is widely studied in the social sciences. It reflects the extent to which individuals evaluate their lives positively across various domains. Through the use of standardized surveys and scales, researchers are able to assess life satisfaction and compare it across different populations and contexts. While conspicuous consumption involves the display of status through material possessions, life satisfaction pertains to the subjective evaluation of one's quality of life. The intersection of these two constructs provides valuable insights into how consumption patterns may influence individual well-being.

The findings of this study highlight the particular importance of the “uniqueness” dimension within conspicuous consumption. Conspicuous consumers often seek to distinguish themselves by acquiring rare, exclusive, or distinctive products. This pursuit of uniqueness allows individuals to feel different from others and to express their individuality. Rather than conforming to mainstream consumption patterns, they may deliberately choose items that set them apart. In doing so, they not only reinforce their sense of identity but may also enhance their overall satisfaction with life.

In conclusion, while conspicuous consumption is often associated with status-seeking behavior, its relationship with life satisfaction appears to be more nuanced. Specifically, the desire for uniqueness—rather than the mere display of wealth or prestige—emerges as a meaningful predictor of life satisfaction. This suggests that consumers derive greater well-being not simply from owning expensive products, but from experiencing a sense of individuality and distinctiveness through their consumption choices.

MAKROEKONOMİK GÖSTERGELERİN TFRS 9 BEKLENEN KREDİ ZARARI MODELİ KAPSAMINDA TÜRKİYE'DEKİ BANKALAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

DERVİŞ BEDİRHAN KISAKÜREK¹ HAKAN YÜKSEK²

Öz: Bankalar fon fazlası olanlarla fon açığı bulunanlar arasında aracılık ederek, finansal sistemin önemli aktörleri arasında yer almaktadır. Bankalar topladıkları fonları fon açığı bulunanlara kredi olarak kullanılmaktadır. Bankaların kullandıkları kredileri tahsil edememesi riski kredi riski olarak tanımlanmaktadır. 2018 yılından itibaren yürürlüğe giren TFRS 9 beklenen kredi zararı modeli doğrultusunda bankalar daha ileriye dönük bir yöntemle kredi riski ölçülmektedir. Bu modelde kredi karşılıkları üç aşamalı bir yapıda sınıflandırılmaktadır. Bu çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların beklenen kredi zararı modeli kapsamında, aşamalar bazında ayırdıkları kredi karşılıkları makroekonomik göstergeler çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmada 2018-2025 yıllarına ait veriler kullanılmış ve ekonometrik yöntem olarak panel veri analizi uygulanmış ve analizler Python programlama dili kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bulgularında birinci aşamada GSMH, döviz kuru kredi karşılığı ayırmada en önemli gösterge olduğunu, ikinci aşamada GSMH, döviz kuru kredi karşılığı ayırmada en önemli gösterge olduğunu görülmektedir. Üçüncü aşamada ise CDS primi, GSMH ve döviz kurunun kredi zararı modelin geçişlerinde anlamlı ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankalar, TFRS 9, beklenen kredi zararı modeli, makroekonomik göstergeler, panel veri analizi

JEL Sınıflandırması: C33,G,32, M40.

The Impact of Macroeconomic Indicators on Banks in Türkiye within the Framework of the IFRS 9 Expected Credit Loss Model

Abstract: Banks are key actors in the financial system, acting as intermediaries between those with surplus funds and those with deficits. They lend the funds they collect to those with deficits. The risk of banks being unable to collect these loans is defined as credit risk. Since 2018, IFRS 9, the expected credit loss model, has been used to measure credit risk using a more forward-looking method. In this model, loan provisions are classified in a three-stage structure. This study examines the loan provisions set aside by banks operating in Türkiye, based on these stages and macroeconomic indicators, within the framework of the expected credit loss model. The study uses data from 2018-2025 and applies panel data analysis as an econometric method, with analyses performed using the Python programming language. The findings of the study show that in the first stage, the most important indicators in setting aside loan provisions are GDP and exchange rate; in the second stage, GDP and exchange rate are also the most important indicators in setting aside loan provisions. In the third stage, it was determined that CDS premium, GDP, and exchange rate have a significant relationship in the transitions of the credit loss model.

Keywords: Banks, IFRS 9, expected credit loss model, macroeconomic indicators, panel data analysis

JEL Classification Codes: C33,G,32, M40

¹ Doktora
İstanbul Üniversitesi
derviskisakurek@gmail.com
ORCID: 0009-0005-2959-6017

² Doktora
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
hakanyukse2004@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8262-7450

Giriş

Finansal sistem, ekonomik birimlerin (hane halkı, şirketler, devlet ve dış dünya) fon fazlası ile fon açığı olanları bir araya getiren bir yapıdır. Fon açığı ve fon fazlası arasında aracılık yapan önemli kurumların başında bankalar yer almaktadır. Bankalar, fon fazlası olan ekonomik birimlerin vadeli mevduat hesaplarında tuttukları parayı, fon açığı olan ekonomik birimlere finansman sağlamak için kullanır. Bu finansman sağlama işlemi belirli yasal düzenlemelere tabidir. Bu düzenlemelerin başında Merkez Bankaları, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) ile Basel sermaye yeterliliği standartları bulunmaktadır. Merkez Bankaları, belirledikleri zorunlu karşılık oranı kadar bir tutarı, bankaların mevduat hesaplarından ayırmasını zorunlu kılar. Daha sonrasında bankalar kalan mevduatın tutarı kadar piyasaya kredi vermektedir. Basel standartları, bankaların finansal istikrarını sağlamak amacıyla oluşturulmuş düzenlemelerdir. Bu standartlar arasında, Basel II ve Basel III' te yer alan kredi riski önemli bir yer tutmaktadır. Basel III' te ise, kredi riski kapsamında beklenen kredi zararı yer almaktadır (Saygılı vd., 2020, s. 376).

Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) doğrultusunda, BDDK kredilerin, bankaların hazırlamaları gereken finansal raporlama çerçevesi üzerinden raporlanmasını sağlar. Bu raporlamalar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından belirlenen kurallara ve TFRS 9'a uygun olarak yapılır. TFRS 9'a göre bankalar, beklenen kredi zararı hesaplamalarını yaparak, finansal durum tablosunda aktiflerinin muhasebenin ihtiyatlılık kavramı gereği olası bir değer düşüklüğüne göre kredilere karşılık ayırırlar.

Beklenen kredi zararı hesaplaması başka bir ifadeyle finansal araçlarda değer düşüklüğü iki yöntemle yapılmaktadır: temelyaklaşım ve basityaklaşım. Bankalar, kredi zararları hesaplamalarında temel yaklaşımı kullanarak raporlama yaparlar. Diğer yöntem olan basit yaklaşım, işletmelere uygulama kolaylığı sağlamak amaçlı olarak, özellikle satışlardan doğan bir yıldan kısa vadeli alacaklarını, bu yöntemi kullanarak hesaplanmaktadır. Sonuç olarak, bankaların piyasalara kredi vermeleri, bazı sınırlayıcı kriterler doğrultusunda yapılmaktadır (Güdelci, 2021, s. 361).

TFRS 9 gereği bankaların beklenen kredi zararı hesaplanmasında makroekonomik göstergelerde beklenen olumsuz gelişme sonucunda kredi zararı hesaplanmasında değişiklik meydana gelebilmektedir. Bu değişikliklerin en önemlilerinden biri CDS'tir (Kredi Temerrüt Swapı). Kredi temerrüt swapı bir borçlanma aracı çıkaran kuruluşun borcu ödeyememe durumuna karşılık borcu alan kişi veya kurum tarafından alacağını temin edebilmek için sigortalatılmasını ifade etmektedir. Yüksek CDS notu sahip bir kurumun borçlanabilmek için yeni bir borçlanma aracı çıkarması durumunda, borçlanma faizlerinde de yükselme meydana gelecektir (Özpınar vd., 2018, s. 32).

Bu çalışmada makroekonomik göstergelerin bankaların beklenen kredi zararı modelinde aşamalarına etkisi incelenecektir. Çalışma, 2018-2025 yılları arasındaki 20 bankayı kapsamaktadır. Bu çalışma sonucunda bankaların artan makro ekonomik riskler sonucunda beklenen kredi zararının varlıklarında ne kadar azalma meydana gelebileceği başka bir deyişle özkaynaklarını ne kadar etkileyebileceği görülecektir. Çalışmanın birinci kısmında konunun kavramsal çerçevesini oluşturan Basel Kriterlerine, kredi riskine, finansal araçların ölçülmesine ve son olarak beklenen kredi zararına yer verilecektir.

Basel Kriterleri

Basel standartları bankaların finansal istikrar sağlamak amacıyla gerekli özkaynağa ve bu özkaynağı olası şok ve risklere karşı güçlendirmek amacıyla kriterler getirilmiştir. Bankaların kredi riskinin hesaplanmasına ve ölçülmesine Basel kriterleri katkı sağlamıştır.

Basel kriterleri ilk olarak 1988 tarihinde Basel komitesi tarafından, Basel I uzlaşısı olarak açıklanmıştır. Bu uzlaşma sonucunda bankaların kredi ve piyasa riski için asgari sermaye oranı getirilmiştir. Basel I kriterlerine göre sermaye yeterlilik rasyosu hesaplamasına dair aşağıda bilgilere yer verilmiştir.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} > 8 \quad (1)$$

Basel I kriterlerinin bankaların risk ölçümünde yetersiz kalması sonucunda 2006 yılında Basel II kriterleri oluşturulmuş (Teker vd., 2005, s. 43). Hesaplamaya, Basel I kriterlerine ek olarak operasyonel risk eklenmiştir. Ayrıca kredi riski ve piyasa riski için gerekli sermaye ölçümlenmesinde alternatif yöntemler geliştirilmiştir. Çalışmamızın konusunu kredi riski oluşturduğu için kredi riski üzerinde durulacaktır. Basel II kriterlerinde kredi riski ölçümlemek amacıyla 3 yöntem geliştirilmiştir. Yöntemler aşağıda maddeler halinde yer verilmiştir. Ancak çalışmamızın konusu içsel derecelendirme yöntemi olduğu için kredi riski bölümünde, yönteme dair bilgiler verilecektir (Saltoğlu, 2020, s. 419).

1. Standart Yöntem
2. Temel İçsel Derecelendirme Yöntemi
3. İleri İçsel Derecelendirme Yöntemi

Basel 2 kriterleri göre sermaye yeterlilik rasyosuna dair aşağıda verilmiştir.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Rasyosu} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} > 8 \quad (2)$$

Basel III kriterleri sayesinde bankaların sermaye yapılarına eklemeler yapılarak, niteliksel olarak geliştirilmiştir. Ayrıca bankaların olası şoklara veya kredi genişlemesi sonrası maruz kalabileceği riskleri azaltmak maksadıyla yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bunlar sermaye koruma tamponları, likidite karşılama oranları, net istikrarlı fonlama ve kaldıraç oranıdır. Dahası Basel II finansal risk ölçümünde genişletmek maksadıyla karşı taraf riski de sermaye yeterlilik rasyosuna hesaplanmasına dâhil edilmiştir. Kredi riskinde ise beklenen kredi zararı modeline göre hesaplama yapılmaktadır (Gürel vd., 2012, s. 21).

Finansal Araçların Ölçülmesi

Bankalar gerçek veya tüzel kişilere verdikleri finansal nitelikteki kredileri Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS 9) gereğince kaydedip sınıflandırarak raporlamaktadır. Bu işlem gerçekleştiğinde başka bir deyişle kaydedildiğinde finansal durum tablosunda varlık grubunda yer alacaktır. Finansal Raporlama Standartları gereği işletmelerin varlıkları ve yükümlülükleri yıl sonunda değerlemeyapılmaktadır. Bankaların varlık ve yükümlülüklerinin değerlendirilmesinde tanımlama olarak finansal araç nitelendirilmiştir. Finansal araçlar işletmelerin varlıkları ile yükümlülükleri ya da özkaynaklarında artışa neden olan sözleşmeleri kapsamaktadır. Finansal araçların hesaplanmasında, değerlendirilmesinde ve ölçülmesinde üç yöntem bulunmaktadır. Yöntemlere ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

1. İtfa Maliyeti ile Değerlenen Finansal Varlıklar
2. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Farkların Kâr Zararda Muhasebeleşen Finansal Varlıklar
3. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Farkların Diğer Kapsamlı Gelirde Muhasebeleşen Finansal Varlıklar

Bankalar finansal varlık ilk olarak maliyet bedeli ile muhasebeleştirilir ve finansal tabloya ilgili varlık grubu kaydedilir. Daha sonra iş modeline belirleyerek finansal varlığın değerlemesi yapılmaktadır. İtfa maliyetine göre bir finansal aracın iş modelinde finansal araçtan nakit akışları tahsil etmek amaçlanmaktadır. Dolayısıyla bu yöntemde sermaye kazancı beklenmemektedir. Bu yöntemde değerlendirme sonucunda oluşan kazanç veya kayıplar kâr-zarar tablosunda sınıflandırılmaktadır. İkinci yöntemde ise, finansal varlıktan kısa vadede sermaye kazancı elde etmek amaçlanmaktadır. Bu yöntemde değerlendirme sonucu oluşan kazanç veya kayıplar kâr-zarar tablosunda sınıflandırılmaktadır. Üçüncü yöntemde, finansal varlıktan hem nakit akışlarından hem de sermaye kazancı elde etmek amaçlanmaktadır. Bu yöntemde kazanç veya değer düşüklükleri diğer kapsamlı gelir tablosunda sınıflandırılmaktadır (Kaval vd., s. 393).

Kredi Riski

Kredi riski geniş anlamda gerçek veya tüzel kişilerinin borçlarını ödemekle mükellef oldukları alacaklılarına karşı borçlarını vadesinde ifa edilmesini ifade etmektedir. (İltaş, 2021, s. 516). İşletmeler, üretim faktörlerini bir araya getirerek mal ve hizmet üreten ekonomik birimlerdir. İşletmeler belirli amaçlar doğrultusunda kurulurlar. İşletmelerin en önemli amaçları başında kâr elde etmek ve sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk gibi kavramlar yer almaktadır. Bu amaçları gerçekleştirebilmek amacıyla doğru finansman politikalarına ve sermaye yapılarına ihtiyaç duymaktadır. İşletmelerin ihtiyaç duydukları finansmanın aracılığında bankacılık sektörü önemli rol oynamaktadır. Bankalar, işletmelerin ihtiyaç duydukları finansmanını sağlayarak, bilançolarında varlıklarını artırarak büyüme sağlayabilmektedir. Ancak bankaların, müşterilerine verdikleri banka kredilerinin vadesi geldiklerinde geri ödenmemesi durumuna kredi riski olarak tanımlanmaktadır. Kredi riski özellikle bankaların karşı karşıya kaldıkları risklerin içinde başat rol oynamaktadır. Ayrıca, kredi riski BASEL II standartları birlikte bankaların kredi risk ölçüm yöntemlerine yeni yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bankalar, TFRS 9 muhasebe standartları doğrultusunda içsel derecelendirme metodolojisi ile beklenen kredi zararları hesaplayarak, dönem sonunda finansal durum tablosunda raporlamaktadır (Kaval vd., 2021, s. 402).

Bankaların finansal varlıklarında değer düşüklüğü hesaplayabilmesinde, muhasebe standartlarına 3 aşamalı bir model geliştirilmiştir. Üç aşamalı modelde beklenen kredi zararı hesaplanmasında kredi riskinde önemli artış olması durumunda aşamalarda geçiş meydana gelmektedir. Aşamada 1 kredi ilk defa finansal tablolara alınmasında sonra kredi riskinde önemli bir değişim olmayan varlıklardır. Aşamada 2 finansal varlıklarda kredi riskinde önemli bir artış yaşanması durumunda finansal varlığın ömrü boyunca beklenen kredi zararı hesaplanmaktadır. Aşamada 3 ömür boyu beklenen kredi zararında temerrüde uğramış bir alacağın beklenen kredi zararı hesaplanmaktadır (Demirkan, 2022, s. 121).

Beklenen kredi zararı modelinde kredinin kalitesinde bir düşme veya bozulmasına dair sinyal, gösterge veya vadesi gelmiş alacağın vadesinde tahsil edememe gibi olumsuz bir durumun gelmesi durumunda ömür boyu beklenen kredi zararının hesaplanmasını gerekli kılmaktadır. Bu göstergelerden biri de Credit Default Swap (CDS)'tir. CDS Türkçeye çevrilmiş haliyle Kredi Risk Primidir, CDS kısaca borçlanma aracı çıkaran bir işletmenin borcunu ödeyememesinde başka bir deyişle, temerrüde düşme yaşanması durumunda sigortalatılmasıdır. Dolayısıyla, CDS bir borçlunun, borcunu vadesinde ödememe durumuna karşılık alacaklının, alacağını tahsil edememe durumuna karşılık anaparasının haricinde elde edeceği tutarı ifade etmektedir. Ayrıca Bankaların kredi fiyatlamasının iki temel unsuru bulunmaktadır. Bunlardan ilki fon maliyeti, diğeri ise kredi risk primidir. Böylelikle kredi risk primi yüksek olanın daha yüksek fon maliyeti olacaktır.

Beklenen kredi zararında ise, işletmenin CDS notu yükselmesi durumunda, TFRS 9 beklenen kredi zararı modelinin aşama 1'de kredi kalitesinde önemli derecede bir bozulma olmayan finansal varlıklar 12 aylık beklenen kredi zararı tutarında kâr zarar olarak muhasebeleştirilecektir. Bu durumda sözleşmeye bağlı olan alacaklarının vadesi geçmemiş veya 1 aydan az geçen varlıkların beklenen kredi zararı hesaplama yaparak finansal durum tablosunda tahminlenen tutar kadar bir karşılık kaydı atılmamasına rağmen faiz gelirleri muhasebeleştirilir. Başka bir deyişle finansal varlığın brüt tutar üzerinden faiz gelir hesaplanmaktadır. Aşamada 2 ömür boyu beklenen kredi zararında kredi riskinde artış olması durumunda bir sonraki aşamaya geçilir. Ayrıca bir diğer önemli gösterge vadesi 30 günü geçen fakat 90 günü geçmemiş alacaklar dahil etmektedir (Saygılı vd., 2020, s. 375). Ayrıca kredi derecelendirme kuruluşlarının rating skorları dikkate alarak temerrütte düşme olasılığı artmış olduğu sonucuna varılması gerekir. Sonuç olarak bu aşamada finansal aracın ömrü boyunca beklenen tüm temerrüt düşme durumlarına karşılık beklenen kredi zararı hesaplanır. Aşama 3 kredi riski temerrüde düşmesi durumunda teminatlar haricinde kredilerin tamamı için karşılık kaydı atılarak muhasebeleştirilecektir. 3 aşamadaki karşılık kaydında ilgili finansal aracın değer düşüklüğü karşılığı düşüldüğü tutar üzerinden hesaplanacaktır. Kredi zararının hesaplanmasının standart etkin faiz oranı üzerinden iç verim oranıyla hesaplanması yapılmaktadır (Aytürk, 2019, s. 137).

Kredi Riskinin Ölçülmesi

Bankaların beklenen kredi zararı hesaplanmasında, başka bir deyişle ölçülmesinde iki yaklaşım ele alınacaktır. Bunlardan ilki beklenen kayıp ikincisi ise beklenmeyen kayıptır. Finansal raporlama standartlarında beklenen kayıp temel yaklaşım olarak adlandırılıp, ölçülmektedir. Temel yaklaşım 3 aşamalı bir değerlendirme metodolojisi kullanılmaktadır. İki türlü ölçüm yöntemi bulunmaktadır.

1. 12 ay için beklenen zarar karşılığı
2. Kredi riskinde önemli artış
3. Temerrüt

Bu çalışmanın konusunu her üç aşama oluşturmaktadır.

Beklenen kredi zararı hesaplama kullanılan denklem: $ECL = \sum PD_{t,x} LGD_{t,x} EAD_{t,x} \quad (3)$

Buradan,

PD: Probability of Default başka bir deyişle temerrüt olasılığı olarak ifade edilmektedir. Borçlunun, bir yıllık dönemde borcunu ödemeyerek temerrüt etme olasılığını ile temerrüt durumunda ne kadar kaybedecekleri dikkate almaktadır.

LGD: Loss Given Default başka bir deyişle temerrüt olması halinde kayıp oranı olarak çevrilmiştir. İşletmenin alacağını tahsil edilememesi durumunda başka bir deyişle temerrüt düşmesi sonucunda tahsil edilmesi muhtemel olmayan kayıp tutarı göstermektedir.

EAD: Exposure at Default Temerrüt düşmesi durumunda riskli bakiye ifade etmektedir. Borçlunun, borcunu ödememesi durumunda, borcun teminat tutarı hariç miktarına eşittir.

Kredi Skorlama Modelleri

Kredi skorlama modelleri bir borçlanma aracı çıkaran ekonomik birimlerin borçlarını ödeyememesi veya temerrütte düşme olasılığına karşılık rating başka bir deyişle kredi derecelendirme yapmaktadır. Kredi derecelendirme işlemi içsel ve dışsal olmak üzere iki ayrı şekilde yapılmaktadır. İçsel derecelendirme işletmenin borçlunun ya da borcu isteyen kurumun borcunu ödeyememesi durumuna ilişkin kredibilitesi ölçümünü yaptığı bir işlemdir. Diğer ise dışsal derecelendirme ise kredi derecelendirme kuruluşları tarafından harf veya rakamla borcunu ödeyememesine ilişkin bir sınıflandırma yapmaktadır (Demirkan, 2022, s. 33). Kredi derecelendirme kuruluşları açıkladıkları skorlarla finansal piyasalarda fon açığı olan fon fazlası olan arasında asimetrik bilgi sorununu azaltarak hem varlık fiyatlanması hem de yatırım kararlarına etki etmektedir (Toraman & Yürük, 2014, s. 131). Ayrıca kredi skoru düşen işletmenin beklenen kredi zararı modelinde 2'nci aşama geçilmektedir.

CDS Primi

Kredi riskinin önemli bir diğer göstergesi de CDS primleridir (Credit Default Swap). Türkçesi kredi temerrüt takasıdır. İlk olarak 1990'li yılların başında JP Morgan tarafından finansal piyasalara uygulanmaya başlanmış daha sonrasında kullanımı bütün dünyada yaygın hale gelmiştir (Danacı vd., 2017, s. 68). CDS bir ülkenin veya şirketin borcunu geri ödenmemesi durumunda başka bir deyişle temerrüde düşmesi durumunda alacağını sigortalatma sağlamaktadır. Burada alacağını sigortalatmak için alıcı ve satıcı dışında üçüncü kişilere ödenecek ücrette CDS primi olarak tanımlanmaktadır. Yüksek CDS notu sahip olan işletmeler borçlanma araçları çıkardıkları zaman yatırımcıların alacaklarını güvence altına almak için daha yüksek borçlanma faizi ödemek durumunda kalmaktadır. CDS priminin hesaplanması iki ana unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan ilki Temerrüt olasılığı (Default Probability)dır. Diğer ise temerrüt oluşmasında dahilinde kaybın büyüklüğü (Loss Given Default – LGD) dür. Bu ikisi arasındaki ilişkiyi göstermek amacıyla aşağıda formülle yer verilmiştir.

$$\text{CDS primi} = (\text{Temerrüt Olasılığı (PD)} \times (1 - \text{Kurtarma Oranı (RR)}) \times \text{Marj}$$

Bu formülden anlaşılacağı üzere alacaklı, alacağını tahsil edememe başka bir deyişle temerrütte düşmesi halinde borçlunun anaparasının yüzde kaçını tahsil edebileceği üzerinden hesaplanır, elde edilen sonuçla aracı kurumunda kazanç beklentisi dahil edilerek CDS primi hesaplanmış olur (Gedik, 2025).

Literatür Taraması

IFRS 9 beklenen kredi zararı ile bankaların kredi zararlarına ilişkin yapılan yerli ve yabancı çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

Saltoğlu, M. (2016), çalışmasında finansal kriz döneminde TMS 39 standardına yönelik yapılan eleştiriler üzerine geliştirilen TFRS9 düzenlemesini ve beraberinde getirdiği beklenen kredi zarar modelini incelemiştir. Çalışmada bu standartların, bankaların sermaye yapılarını güçlendirip finansal krizlerin önlenmesi yolunda kritik bir adım teşkil ettiği ve muhasebe uygulamalarını düzenleyici otoritelerin (Basel gibi) risk yönetimi yaklaşımları ile uyumlu hale getirerek hem operasyonel kolaylık hem de finansal şeffaflık sunduğu tespit edilmiştir.

Sultanoğlu (2018), çalışmasında TFRS 9 standartlarının yürürlüğe girmesiyle birlikte bankacılık sektöründe yaşanan köklü değişimleri ve bu değişimin Avrupa ile Türkiye üzerindeki farklı etkilerini incelemiştir. Sonuç olarak çalışma, aynı küresel standardın farklı düzenleyici geçmişlere sahip bölgelerde nasıl zıt ekonomik sonuçlar doğurabileceğini ortaya koymaktadır.

Harris, S, Khan, Urooj ve Nissim, Doron (2018), çalışmalarında bir yıl sonrasına beklenen kredi zararları tahmin etmeye yönelik bir model geliştirmişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde, bu model gerçekleşmiş kredi zararı öngörmede tarihsel net tahsil edilemeyen alacak oranı, kredi zararları karşılığı, kredi zararı karşılık giderleri ve kredilerin gerçeğe uygun değeri gibi geleneksel ölçütlere kıyasla daha iyi performans göstermiştir.

Akpelvan (2019), çalışmasında, TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı ile hayatımıza giren beklenen kredi zararı modelinin Türk bankacılık sektöründeki yansımalarını ve bu modelin kârlılık yönetimi üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Araştırma kapsamında, bankaların gelir düzeltme (income smoothing) eğilimleri ve kredi karşılıklarını belirleme stratejileri test edilmiştir. Sonuç olarak çalışmada, yeni muhasebe standartlarının finansal şeffaflığı artırma ve bankaların kâr dalgalanmalarını stratejik olarak yönetme biçimleri üzerindeki kritik rolü olduğu belirtilmiştir.

Gubereva (2019), çalışmasında, Kredi Temerrüt Takası (CDS) verilerini kullanarak beklenen kredi zararlarını (ECL) tahmin etmek için yenilikçi bir metodoloji sunmaktadır. Araştırma, CDS spreadlerinin içindeki temerrüt riskine dayalı olmayan bileşenleri ayıklayarak, finansal kurumların daha objektif ve ileriye dönük temerrüt olasılıkları (PD) hesaplamasını hedeflemektedir. Yazar, farklı kredi notlarına sahip geniş bir veri seti üzerinden yaptığı analizlerle, CDS spreadlerinin yalnızca belirli bir kısmının saf temerrüt riskini yansıttığını ampirik olarak kanıtlamıştır. Geliştirilen model, özellikle nadir temerrüt olaylarının yaşandığı düşük temerrütlü portföylerin risk yönetimi için güvenilir bir araç sunar.

Kanat (2020), çalışmasında, bankacılık sektöründe geleneksel kredi zararı modeli yerine TFRS 9 Beklenen Zarar Modeli'ne geçiş sürecini ve bu değişimin finansal etkilerini incelemektedir. Kanat, kredilerin risk düzeylerine göre üç aşamalı sınıflandırma yöntemi ve bu gruplar için ayrılacak karşılıkların hesaplanma esasları kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Özellikle TMS 39 ile TFRS 9 standartları arasındaki yapısal farklılıklar, bankaların mali tabloları ve risk yönetim stratejileri üzerinden karşılaştırılmalı olarak sunmuştur. Ayrıca, temerrüt olasılığı ve temerrüt anındaki risk gibi kritik parametrelerin beklenen zarar tahminlerindeki rolünü teorik ve pratik boyutlarıyla ele almıştır. Çalışmanın analiz kısmında ise Türkiye'deki çeşitli bankaların verileri kullanılarak, yeni sistemin kredi portföyleri üzerindeki somut yansımaları değerlendirmiştir. Sonuç olarak çalışma, kredi zararlarının mali tablolara geç yansıtılmasının önüne geçilmesine dair sağladığı pratik kanıtlar ve sektör analizi ile finansal raporlama literatürüne önemli bir veri

seti kazandırmıştır.

Altunöz (2021), çalışmasında, küreselleşme ile artan finansal risklerin yönetiminde kritik bir rol oynayan Kredi Temerrüt Takasları (CDS) ile temel makroekonomik veriler arasındaki bağı incelemiştir. Elde edilen bulgular, döviz kurlarındaki artışın CDS primini yükselttiğini, buna karşın ekonomik büyüme ve cari işlemler dengesindeki gelişmeler risk primini düşürdüğünü ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmada, yerel tahvil getirileri ile ABD hazine tahvilleri arasındaki farkın açılması, yatırımcı algısını olumsuz etkileyerek risk primlerinde belirgin bir artışa neden olduğu da tespit edilmiştir.

Demirkan, T. ve Sayılğan (2021), çalışmalarında temerrüde düşme olasılığından hareketle beklenen kredi zararı tahminine yönelik bir model oluşturmuşlardır. Çalışmada takipteki kredilerdeki artışı ile ekonomik büyüme arasında anlamlı negatif bir ilişki bulunmuştur. Takibe dönüşüm azalışında ise faiz oranı ve sepet kurun gecikmeli değerleri ile anlamlı pozitif güçlü ilişki tespit edilmiştir.

Ertan, A. (2021), çalışmasında 21 ülkenin 80 ulusal banka verisini kullanarak IFRS 9 beklenen kredi zararı modeline geçişin bankaların kredi verme davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada bu modele geçiş sonrasında bankaların kobilere kullandığı kredilerde %16 ile %20 arasında azalma olduğu bulunmuştur.

Oberson, R. (2021), çalışmasında 24 ülkede faaliyet gösteren 69 bankayı ele almıştır. CDS fiyatlamalarının bankaların beklenen kredi zararı modelinde ayırdıkları karşılıklar anlamlı pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ve kredi zararı hesaplamasında önemli bilgi kaynağı olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca beklenen kredi zararı modelinde iki aşamalı geçiş sürecinde CDS fiyatlarının kredi riskine ilişkin en önemli bilgi kaynağı oluşturduğunu ifade etmiştir.

Saygılı vd., (2021), çalışmalarında TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı kapsamında hayata geçen yeni beklenen kredi zararı modelinin Türk mevduat bankacılığı üzerindeki finansal etkilerini analiz etmiştir. Araştırmalarında 2018 yılındaki ilk uygulama dönemini incelemişlerdir. İncelenen 18 bankanın verileri, özellikle ikinci aşama krediler için ayrılan karşılıkların artması ile birlikte birçok kurumda genel karşılık tutarlarının yükseldiğini ve risk yoğunlaşmasının en çok hizmet sektöründe toplandığını ortaya koymaktadır.

Gülhan ve Bozkurt (2022), çalışmalarında TFRS 9 beklenen kredi zararı modeline geçişle birlikte Türkiye'deki bankaların karşılık ayırma düzeylerine etkisi araştırmışlardır. Çalışmada takipte kredisi bulunan 25 bankanın ihtiyati kredi zarar karşılığının beklenen kredi zararıyla etki düzeyi incelenmiştir. Beklenen kredi zararı modeline geçilmesiyle birlikte bankaların kredi zarar karşılıklarının ve ihtiyati kredi karşılıkların artışına ilişkin pozitif sonuçlara ulaşılmıştır.

Yavuz, vd., (2022), çalışmalarında 2014–2021 yılları arasında 10 bankanın TFRS 9 beklenen kredi zararı modeli geçiş öncesi ve sonrasında kredi karşılıklarındaki değişimi incelemişlerdir. Birinci aşamadaki standart nitelikteki krediler için ayrılan karşılık tüm bankalarda azalış göstermektedir. İkinci aşamadaki yakın izlemedeki kredi karşılıklarının tüm bankalar arttığı tespit edilmiştir. Son olarak üçüncü aşamadaki donuk alacaklara ilişkin karşılıkların ise düşüş yönünde hareket ettiğini bulmuşlardır.

Ricapito (2024), Avrupa'da 78 bankanın verileri kullanarak IFRS 9 beklenen kredi zararı geçiş modeli sürecini, IAS 39 kullandıkları dönemleri karşılaştırmıştır. Bu geçişin kredi karşılık giderleri, takipteki krediler ve sermaye yeterliliği üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Çalışma kredi karşılıkları ve sorunlu kredilerle ilgili negatif, sermaye yeterliliği oranı ile pozitif yönlü ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Yapılan çalışmalarda daha çok beklenen kredi zararı modeline geçiş öncesi ve sonrasında bankaların kredi karşılıkları üzerindeki etkisinin araştırıldığı görülmektedir. Fakat Türkiye gibi ekonomik olarak kırılgan ve riskli ülke bankalarında makroekonomik göstergeler ile beklenen kredi zararı modeli kapsamında ayrılan kredi karşılıklarıyla ilişkiyi analiz eden pek çalışma yapılmadığı gözlemlenmiştir.

Bu çalışmada diğer çalışmalardan farklı olarak Türkiye'deki 20 bankanın TFRS 9 beklenen kredi zararı modeli geçiş sonrasında 2018-2025 yıllarında aşamalar bazında ayrılan kredi karşılıklarında hangi makro ekonomik göstergelerin belirleyici olduğu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmanın literatürdeki bu eksikliği de gidereceği düşünülmektedir.

Türkiye'de Mevduat Bankalarında Beklenen Zarar Karşılıklarını Belirleyen Makro Ekonomik Göstergeler

Bu çalışmada, 2018 yılından itibaren yürürlüğe giren TFRS 9 beklenen kredi zararı modelinin Türkiye'de faaliyet gösteren 20 bankanın 2018- 2025 yılları arasında bu modele geçiş sonrası ayırdıkları karşılıklar ile makroekonomik göstergeler arasındaki ilişki panel veri analizi yardımıyla incelenecektir.

Çalışmanın Amacı

Bankacılık sektöründe kredi riskinin doğru ölçülmesi ve karşılıkların zamanlı ayrılması, finansal sistemin dayanıklılığı için hayati önem taşımaktadır. Türkiye'de 2018-2025 dönemi, bankacılık sektörünün hem yapısal bir dönüşümden geçtiği hem de küresel standartlara uyum sağladığı bir süreci kapsamaktadır. Özellikle 2018 yılında TMS 39 (Gerçekleşen Zarar) modelinden TFRS 9 (Beklenen Kredi Zararı - ECL) modeline geçiş, risk yönetiminde proaktif bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. 2020 yılındaki pandemi ve sonrasındaki makroekonomik dalgalanmalar, bankaların kredi riskinde Aşama 1, Aşama 2 ve Aşama 3 karşılık ayırmada muhasebe politikalarının stratejik önemini daha da belirginleştirmiştir. 20 bankayı kapsayan bu çalışma, son sekiz yılda karşılık ayırma davranışlarını belirleyen içsel ve dışsal dinamikleri panel veri ekonometrisi çerçevesinde analiz ederek sektörel risk yönetimi süreçlerine ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Veri Seti ve Metodoloji

Analiz, bankacılık sektörünün heterojen yapısını ve zaman içindeki dinamiklerini eşanlı olarak yansıtabilmek amacıyla panel veri metodolojisi üzerine kurgulanmıştır. Bankacılık verileri Türkiye Bankalar Birliği, CDS primi verileri investing.com, diğer veriler TCMB veri tabanından (EVDS) temin edilmiştir. Çalışmanın ampirik modelinde panel veri analizi kullanılacaktır. Model kullanımında istatistiksel analiz Python Pandas Kütüphanesi üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada kullanılan veriler, Python programlama dili ile gerçekleştirilen panel veri analizi için hem nicelik hem de nitelik açısından yeterli bir seti sunmaktadır. Bu doğrultuda aşağıda çalışmanın veri setini oluşturan bankalara yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Kapsamındaki Bankalar

Bankalar	
Akbank T.A.Ş.	Odea Bank A.Ş.
Alternatifbank A.Ş.	Şekerbank T.A.Ş.
Anadolubank A.Ş.	Turkish Bank A.Ş.
Arap Türk Bankası A.Ş.	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
Burgan Bank A.Ş.	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
Denizbank A.Ş.	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
Fibabanka A.Ş.	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
HSBC Bank A.Ş.	Türkiye İş Bankası A.Ş.
ICBC Turkey Bank A.Ş.	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
ING Bank A.Ş.	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Veri Yapısı

Çalışma, 20 bankadan alınan 8 yıllık (2018-2025) 3., 6., 9., 12. ay çeyreklik dönemsel verilerini içeren bir veri setine dayanmaktadır.

Tablo 2. Tanımlayıcı İstatistik

	CDS	ENF	İNT	GSMH	USD	KREDİ
mean	412.7455	35.8062	30.2028	4.914744e+09	16.5312	3.139622e+05
std	147.7963	23.0190	17.7734	4.815197e+09	11.9690	5.485233e+05
min	193.0400	9.2621	10.1338	8.094832e+08	3.8200	3.240000e+02
%25	299.6300	15.3851	16.9754	1.095834e+0	5.8800	1.980800e+04
%50	380.4700	33.2940	22.1175	2.385420e+09	5.8800	5.583300e+04
%75	508.3500	61.1445	51.3223	8.701530e+0	28.5100	3.488272e+05
max	836.9200	83.4525	64.9985	1.742472e+10	40.7600	3.914557e+06

Tablo 2’de görüldüğü üzere, CDS değerleri 193,04 ile 836,92 aralığında seyrederek 412,74 ortalamasına ve 147,79 standart sapmaya ulaşmıştır. Enflasyon (ENF) %9,26 ile %83,45 arasında değişim gösterirken, Faiz (İNT) oranları %10,13 ile %64,99 aralığında gerçekleşmiş ve ortalama bazda enflasyonun 5,6 puan altında kalmıştır. Döviz kuru (USD), 3,82 seviyesinden başlayarak 40,76 değerine ulaşmış; verilerin %50’lik dilimi (medyan) 5,88 seviyesinde oluşurken üst kartil (%75) 28,51 olarak kaydedilmiştir. GSMH rakamları 8,09e+08 ile 1,74e+10 birim aralığında dağılım sergilemiş, KREDİ hacmi ise 324 birimlik minimum değerden 3.914.557 birimlik maksimum değere yükselerek veri setindeki en yüksek varyasyonu göstermiştir.

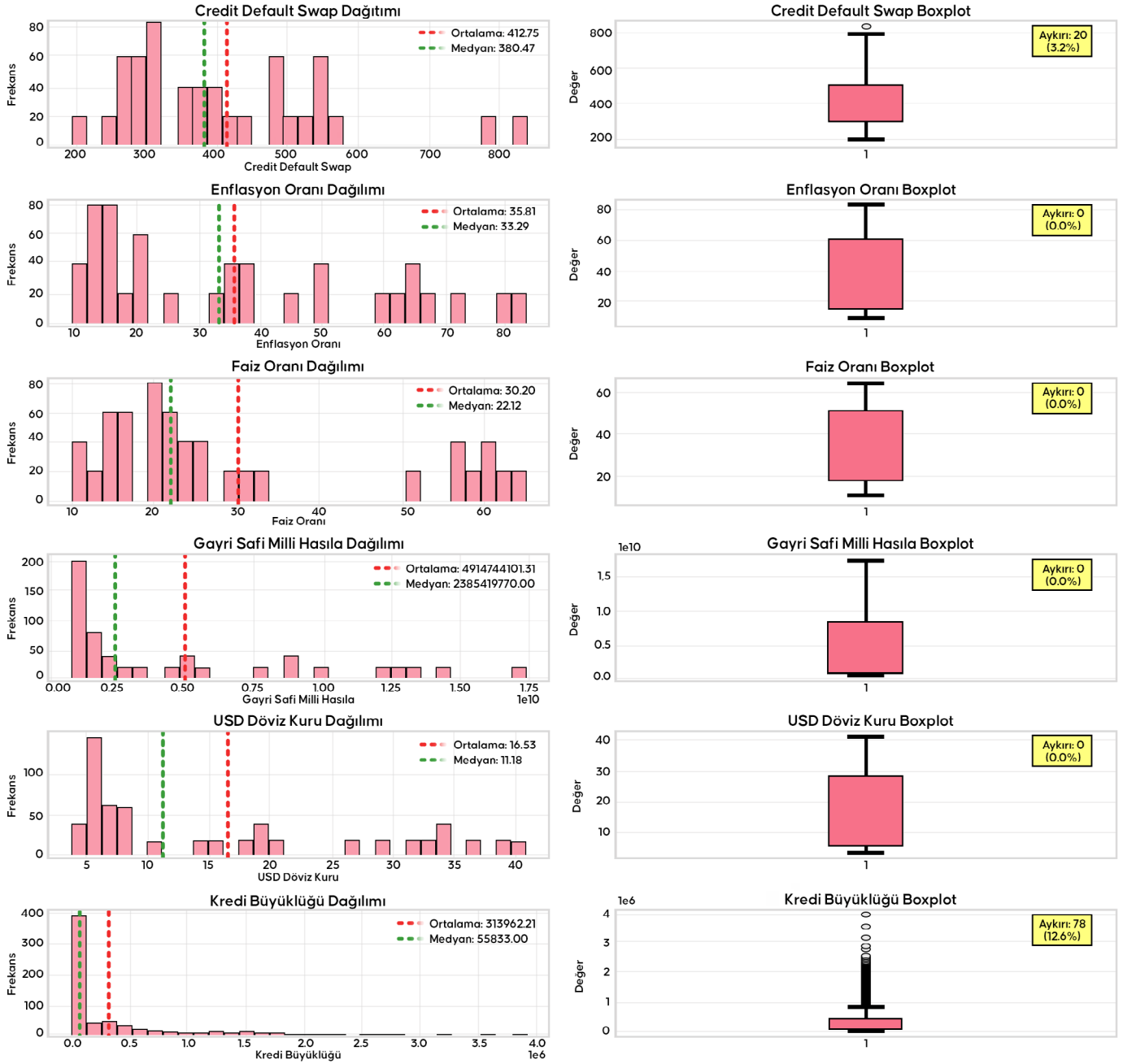
Tablo 3. Çalışmadaki Değişkenler

Değişken Türü	Değişken Adı	Tanım
Bağımlı Değişken	Aşama 1, 2, 3	TFRS 9 kapsamında risk sınıflarına göre ayrılan ECL
Bağımsız Değişken	CDS	CDS primi (Credit Default Swap)
Bağımsız Değişken	ENF	Enflasyon Oranı
Bağımsız Değişken	İNT	Faiz Oranı
Bağımsız Değişken	GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
Bağımsız Değişken	USD	Döviz Kuru
Kontrol Değişkeni	KREDİ	Kredi Büyüklüğü

Araştırma kapsamında yer alan değişkenlerin dağılım özelliklerini belirlemek amacıyla Shapiro-Wilk testi uygulanmıştır. Tablo 4’te gösterildiği üzere CDS, ENF, İNT, GSMH, USD ve KREDİ gibi bağımsız değişkenlerine ilişkin p değerlerinin anlamlılık düzeyi olan 0.05’ten küçük olduğu (p < 0.001) saptanmıştır. Shapiro-Wilk istatistiği sonuçları, bu değişkenlerin %95 güven düzeyinde normal dağılım sergilemediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Normallik Testi Sonuçları

	Shapiro-Wilk İstatistiği	Shapiro-Wilk p-değeri
CDS	0.891618	0.0
ENF	0.881911	0.0
İNT	0.805476	0.0
GSMH	0.795211	0.0
USD	0.842278	0.0
KREDİ	0.61502	0.0

Şekil 1. Değişkenlerin Dağılımı

Tanısal Testler, Çalışmanın Modeli ve Hipotez Seçimi

Makroekonomik göstergelerde meydana gelen değişmelerin bankaların beklenen kredi zararı (ECL) üzerindeki etkisini araştırmanın ana omurgasını oluşturmaktadır. Bu çalışmanın kapsamı, değişkenleri ve analiz yöntemleri dikkate alındığında, oluşturulan hipotezler aşağıda sunulmuştur:

H1: CDS primi artışı, bankaların beklenen kredi zararı karşılıklarını (Aşama-1, Aşama-2, Aşama-3) pozitif yönde etkiler.

H2: Enflasyon oranındaki (ENF) artış, bankaların beklenen kredi zararı karşılıklarını (Aşama-1, Aşama-2, Aşama-3) artırır.

H3: Faiz oranlarındaki (İNT) yükseliş, beklenen kredi zararı karşılıkları (Aşama1, Aşama2, Aşama3) üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir.

H4: Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) ile ayrılan beklenen kredi zararı karşılıkları (Aşama1, Aşama2, Aşama3) arasında pozitif bir ilişki vardır.

H5: USD Döviz Kuru (USD), beklenen kredi zararı (Aşama1, Aşama2, Aşama3) karşılık ayırma davranışlarını pozitif yönde etkiler.

H6: Bankaların kredi büyüklükleri (KREDİ), TFRS 9 kapsamında ayrılan karşılık tutarları (Aşama1, Aşama2, Aşama3) üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

$$\text{Aşama1it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CDSit} + \beta_2 \text{ENFit} + \beta_3 \text{İNTit} + \beta_4 \text{GSMHit} + \beta_5 \text{USDit} + \beta_6 \text{KREDİit} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

$$\text{Aşama2it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CDSit} + \beta_2 \text{ENFit} + \beta_3 \text{İNTit} + \beta_4 \text{GSMHit} + \beta_5 \text{USDit} + \beta_6 \text{KREDİit} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

$$\text{Aşama3it} = \beta_0 + \beta_1 \text{CDSit} + \beta_2 \text{ENFit} + \beta_3 \text{İNTit} + \beta_4 \text{GSMHit} + \beta_5 \text{USDit} + \beta_6 \text{KREDİit} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

Yukarıda çalışmanın modeline ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Modelin istatistiksel geçerliliğini doğrulamak adına şu testler uygulanmıştır:

Korelasyon Analizi: Tablo 5'deki korelasyon matrisi, ekonomik göstergeler arasındaki doğrusal ilişkileri net bir şekilde ortaya koymaktadır; özellikle Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH), USD Döviz Kuru (USD) ve faiz (İNT) değişkenleri arasında 0.86 ile 0.97 bandında seyreden çok güçlü ve pozitif bir bağ olduğu görülmektedir ki bu durum, ekonomik büyüme ile kur ve faiz hareketlerinin eş zamanlı bir trend izlediğine işaret eder. Dikkat çeken bir diğer nokta, kredi büyüklüğünün üçüncü (Temerrüt) değişkeniyle 0.74 oranında yüksek bir korelasyona sahip olmasıdır. Kredi Risk Primi (CDS) ise genel tablodan ayrılarak faiz, USD döviz kuru, kredi büyüklüğü ve GSMH ile negatif bir ilişki sergilemekte, yani risk algısı düştükçe bu göstergelerin yükselme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Enflasyon (ENF) ise en güçlü bağı 0.61 ile USD döviz kuru üzerinden kurarak, kur geçişkenliğinin fiyatlar genel düzeyi üzerindeki klasik etkisini doğrular niteliktedir.

Tablo 5. Korelasyon Matrisi

	CDS	ENF	İNT	GSMH	USD	KREDİ
CDS	1.0					
ENF	0.3369	1.0				
İNT	-0.5005	0.4337	1.0			
GSMH	-0.3611	0.4787	0.8819	1.0		
USD	-0.2673	0.6080	0.8603	0.9735	1.0	
KREDİ	-0.1275	0.2307	0.3752	0.4352	0.4448	1.0

Tablo 6'da görüldüğü üzere GSMH ve USD döviz kuru haricindeki değerlerin, eşik değer olan 10'un (bazı katı yaklaşımlarda 5'in) altında kaldığı görülmektedir. CDS, ENF ve KREDİ değişkenleri haricinde çoklu doğrusallık sorunu olduğu söylenebilir.

Tablo 6. VİF Doğrusallık Testi

Sıra No	Değişken	VIF Değer
1	CDS	2,72
2	ENF	4,12
3	İNT	6,49
4	GSMH	35,2
5	USD	39,15
6	KREDİ	1,25

Değişken Varyans (Breusch-Pagan): Modelin kalıntılarına (residuals) yönelik varyansın sabit olup olmadığını belirlemek amacıyla Breusch-Pagan testi uygulanmıştır.

Tablo 7'de görüldüğü üzere, her üç modelde p-değerinin 0.00 olması, %5 anlamlılık düzeyinde hipotezin reddedilebileceği anlamına gelir. Bu, tüm modeller için değişken varyans sorunu olduğunu gösterir.

Tablo 7. Değişken Varyans (Heteroscedasticity)

	Model 1	Model 2	Model 3
LM İstatistiği	120,59 (p=0,00)	157,67 (p=0,00)	211,86 (p=0,000)
F İstatistiği	24,67 (p=0,00)	34,83 (p=0,00)	53,014 (p=0,000)

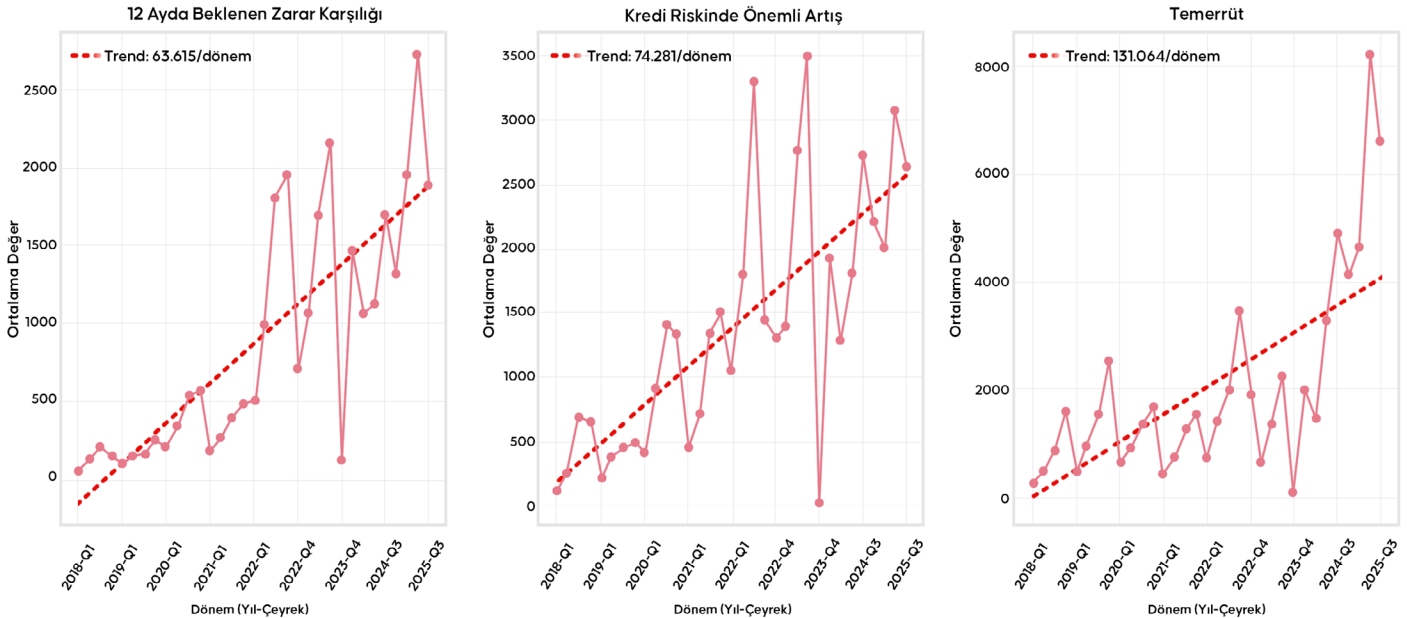
Tablo 8'de görüldüğü üzere p-değerlerinin Model 1 (0,9988), Model 2 (0,36) ve Model 3 (1,00) için 0,05'ten büyük bulunması, Tesadüfi Etkiler (Random Effects) modelinin en uygun tahminci olduğunu tescil etmiştir. Çoklu doğrusallık ve değişken varyans sorunları olması nedeniyle dirençli tahminci kullanılması uygun görülmüştür.

Tablo 8. Hausman Testi

	Model 1	Model 2	Model 3
Hausman Testi	0,40 (p=0,9988)	6,52 (p=0,36)	-0,88 (p=1,00)

Sektörel Eğilimler ve İlişkisel Analiz

2018-2025 dönemi verileri, bankaların TFRS 9 kapsamında karşılık ayırmada yukarı yönlü bir trend sergilediğini ortaya koymaktadır.

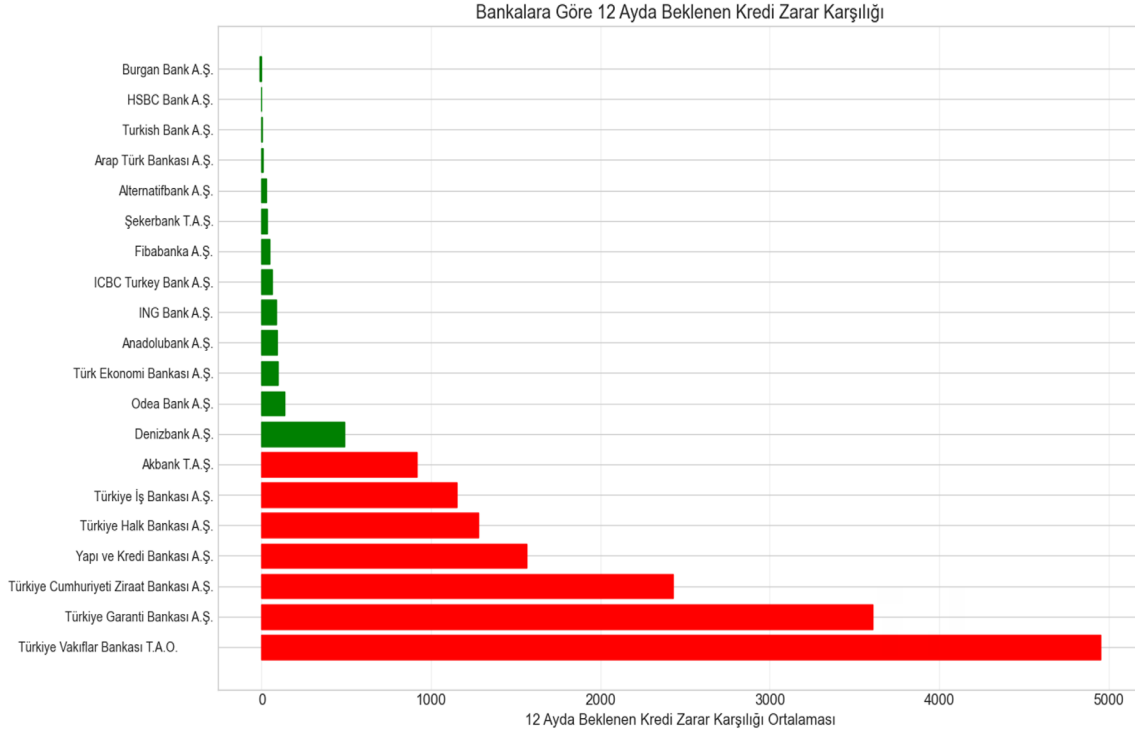

Şekil 2. Bankaların Beklenen Kredi Zararı Karşılık Ayırma Aşamaları

TFRS 9'un getirdiği proaktif karşılık ayırma zorunluluğu ve makroekonomik risk algısındaki artış, karşılık miktarlarında bir yükselişe yol açmıştır.

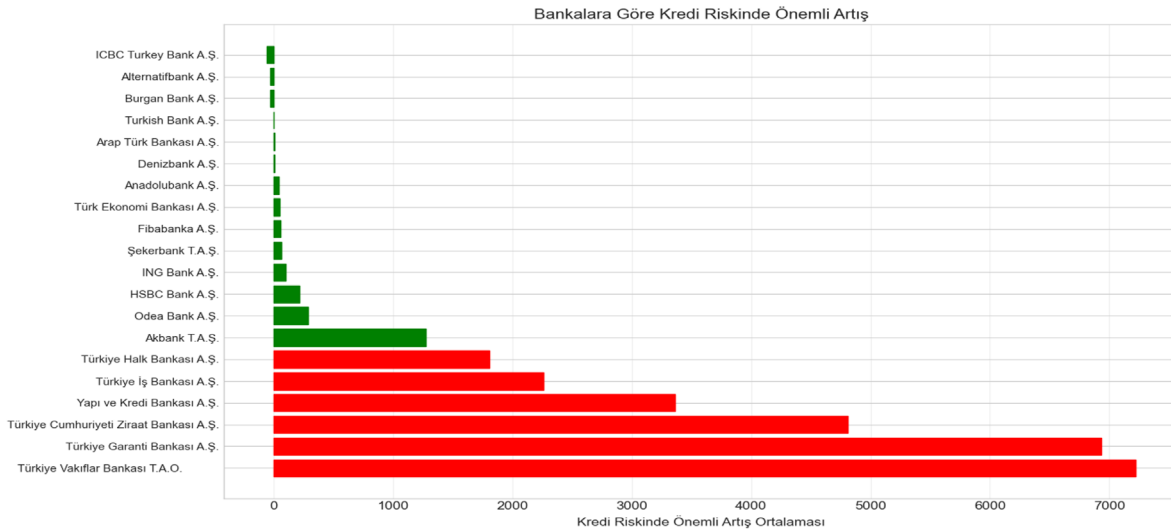
Banka Bazlı Karşılaştırmalı Analiz

Şekil 3'te görüldüğü üzere 12 ayda Beklenen Zarar Karşılığına göre (1. Aşama) yüksek karşılık ayıranlar Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Türkiye Garanti Bankası, T.C. Ziraat Bankası, Yapı Kredi Bankası A.Ş. gibi büyük kredi portföyüne sahip bankalar olmuştur. Buna karşın, Burgan Bank, HSBC Bank A.Ş., Turkish Bank gibi bankalar daha düşük kredi karşılığı ayıran bankalar olmuştur.

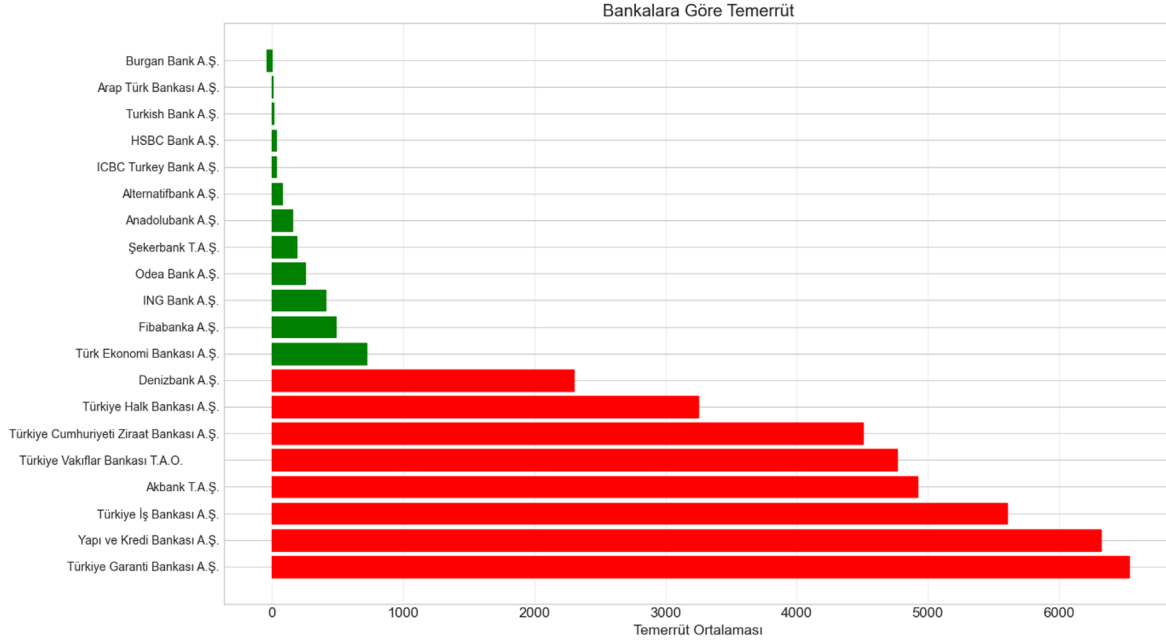
Şekil 3. Bankalara Göre 12 Ayda Beklenen Zarar Karşılığı Ortalamaları

Şekil 4'te görüldüğü üzere Kredi Riskinde Önemli Artış Ortalamalarına göre (2. Aşama) yüksek karşılık ayıran bankalar Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Türkiye Garanti Bankası, T.C. Ziraat Bankası A.Ş., Yapı Kredi Bankası A.Ş. olmuştur. Buna karşın, ICBC Turkey Bank A.Ş., Alternatifbank A.Ş., Burganbank A.Ş. gibi bankalar daha düşük kredi karşılığı ayırmıştır.

Şekil 4. Bankalara Göre Kredi Riskinde Önemli Artış Ortalamaları

Şekil 5'te görüldüğü üzere Temerrüt Ortalamalarına göre (3. Aşama) yüksek karşılık ayıran bankalar Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı Kredi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Akbank T.A.Ş. olmuştur. Buna karşın Burganbank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Turkish Bank A.Ş. ve HSBC Bank A.Ş. gibi bankalar daha düşük kredi karşılık seviyeleriyle muhasebe politikalarını sürdürmektedir.

Şekil 5. Bankalara Göre Temerrüt Ortalamaları

Ampirik Bulgular ve Regresyon Analizi Sonuçları

Gerçekleştirilen regresyon analizi, bankaların karşılık ayırma kararlarının hangi finansal parametrelere ne düzeyde duyarlı olduğunu göstermektedir.

Model 1 – Tesadüfi Etkiler Modeli (12 Ayda Beklenen Zarar Karşılığı)

Tablo 9'daki regresyon analizi sonuçlarına göre, "Birinci Aşama" bağımlı değişkeni üzerindeki varyasyonun yaklaşık %57'sinin (Overall R-squared) modeldeki değişkenlerce açıklandığını ve modelin bütünsel olarak istatistiksel açıdan anlamlı olduğunu ($P < 0.0001$) göstermektedir. Analiz edilen değişkenler arasında CDS priminin bağımlı değişken üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmazken ($P = 0.8234$), diğer tüm değişkenler anlamlı sonuçlar üretmiştir; özellikle enflasyon (ENF), Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ve kredi büyüklüğündeki artışlar bağımlı değişkeni pozitif yönde etkilerken, faiz (İNT) ve USD döviz kuru arasındaki negatif ilişki dikkat çekicidir. Katsayılar incelendiğinde, USD döviz kurundaki bir birimlik artışın bağımlı değişkeni yaklaşık 169 birim gibi sert bir şekilde aşağı çektiği, buna karşın enflasyondaki artışın 21.6 birimlik bir yükselişe yol açtığı görülmektedir. Kredi büyüklüğü ise düşük bir katsayıya sahip olsa da, en yüksek t-istatistiğine (4.67) ve en düşük p-değerine sahip olmasıyla bağımlı değişkenin en istikrarlı ve anlamlı açıklayıcılarından biri olarak öne çıkmaktadır.

Tablo 9. Model 1-Panel Regresyon Analizi (Tesadüfi Etkiler-Dirençli Tahminci)

Bağımlı Değişken	birinci	R-kare:	0,4812		
Tahmin Yöntemi	Tesadüfi Etkiler	R-kare (Gruplar Arası):	0,6875		
Gözlem Sayısı	620	R-kare (Grup İçi):	0,4706		
Varlık Sayısı	20	R-kare (Genel):	0,5664		
Dönem Sayısı	31	Log-olasılık:	-5330,9		
Kovaryans Tahminci	Kümelenmiş	F-istatistiği:	94,931		
		F p-değeri: 0,0000			
		F p-değeri:	0,0000		
		F-ist. (Dirençli):	121,45		
		F p-değeri (Dirençli):	0,0000		
Değişken	Std. Hata	t-istatistiği	p-değeri	Üst %95 GA	
CDS	0,4112	-0,2233	0,8234	0,7158	
ENF	7,3875	2,9348	0,0035	36,189	
İNT	6,8960	-2,1947	0,0286	-1,5918	
GSMH	1,337e-07	3,0092	0,0027	6,651e-07	
USD	54,040	-3,1281	0,0018	-62,916	
KREDİ	0,0007	4,6785	0,0000	0,0044	
Not: GA = Güven Aralığı. *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.					

Model 2 – Tesadüfi Etkiler Modeli (Kredi Riskinde Önemli Artış)

Tablo 10'da görüldüğü üzere "İkinci Aşama" bağımlı değişkenindeki toplam değişimin yaklaşık %51'inin (Overall R-squared) model tarafından açıklandığını ve modelin genel olarak anlamlı olduğunu ($P < 0.0001$) göstermektedir. Katsayılar incelendiğinde; enflasyon (ENF), ve kredi büyüklüğünün bağımlı değişken üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülürken, en güçlü negatif etkinin -293.68 katsayısı ile USD döviz kuru tarafından oluşturulduğu dikkat çekmektedir. CDS ve faiz (İNT) değişkenleri ise %5 anlamlılık düzeyinde (sırasıyla $P=0.071$ ve $P=0.060$) istatistiksel olarak anlamlı bulunmamış, ancak trend olarak sırasıyla pozitif ve negatif bir eğilim sergilemişlerdir. Özellikle kredi büyüklüğü ($P=0.0009$) ve USD döviz kuru ($P=0.0037$) değişkenlerinin çok düşük p-değerleri, bu iki faktörün "İkinci Aşama" değişken üzerindeki en güvenilir belirleyiciler olduğunu kanıtlamaktadır.

Tablo 10. Model 2-Panel Regresyon Analizi (Tesadüfi Etkiler-Dirençli Tahminci)

Bağımlı Değişken	ikinci	R-kare	0,3483			
Tahmin Yöntemi	Tesadüfi Etkiler	R-kare (Gruplar Arası)	0,6745			
Gözlem Sayısı	620	R-kare (Grup İçi)	0,3257			
Varlık Sayısı	20	R-kare (Genel)	0,5079			
Dönem Sayısı	31	Log-olasılık	-5636,5			
Kovaryans Tahminci	Kümelenmiş	F-istatistiği	54,681			
		F p-değeri	0,0000			
		F-ist. (Dirençli)	22,780			
		F p-değeri (Dirençli)	0,0000			
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	p-değeri	Alt %95 GA	Üst %95 GA
CDS	0,5649*	0,3127	1,8064	0,0713	-0,0492	1,1790
ENF	38,531**	15,207	2,5337	0,0115	8,6666	68,396
İNT	-16,661*	8,8650	-1,8794	0,0607	-34,070	0,7483
GSMH	6,741e-07***	2,45e-07	2,7514	0,0061	1,93e-07	1,155e-06
USD	-293,68***	100,84	-2,9123	0,0037	-491,72	-95,645
KREDİ	0,0037***	0,0011	3,3513	0,0009	0,0015	0,0059
Not: GA = Güven Aralığı. *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.						

Model 3 – Tesadüfi Etkiler Modeli (Temerrüt)

Tablo 11’de görüldüğü üzere, üçüncü bağımlı değişken “Üçüncü Aşama” bağımlı değişkenindeki toplam varyasyonun %70’ini (Overall R-squared) açıklayarak şimdiye kadar incelediğimiz modeller içindeki en yüksek açıklayıcı gücüne ulaşmıştır. Modelde enflasyon (ENF) ve faiz (İNT) değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı bir etki yaratmazken ($P > 0.05$), CDS, Gayrisafi Milli Hasıla, USD döviz kuru ve kredi büyüklüğünün tümü $P < 0.0001$ seviyesinde son derece yüksek bir anlamlılığa sahiptir. Özellikle USD kurundaki bir birimlik artışın bağımlı değişkeni yaklaşık 522 birim gibi çok sert bir şekilde aşağı çekmesi, “Üçüncü Aşama” değişkenin kur hareketlerine karşı aşırı duyarlı olduğunu; buna karşın kredi büyüklüğü ve Gayrisafi Milli Hasılanın (GSMH) ise pozitif ve istikrarlı bir destekleyici rol oynadığını göstermektedir. Diğer modellerden farklı olarak bu tabloda CDS priminin de anlamlı bir pozitif katsayı (2.76) ile karşımıza çıkması, risk algısındaki artışın bu spesifik bağımlı değişken üzerinde yukarı yönlü bir baskı kurduğuna işaret etmektedir.

Tablo 11. Model 3-Panel Regresyon Analizi (Tesadüfi Etkiler-Dirençli Tahminci)

Bağımlı Değişken	Üçüncü	R-kare	0,6136			
Tahmin Yöntemi	Tesadüfi Etkiler	R-kare (Gruplar Arası)	0,8199			
Gözlem Sayısı	620	R-kare (Grup İçi)	0,6002			
Varlık Sayısı	20	R-kare (Genel)	0,7013			
Dönem Sayısı	31	Log-olasılık	-5647,6			
Kovaryans Tahminci	Dirençli	F-istatistiği	162,54			
		F p-değeri	0,0000			
		F-ist. (Dirençli)	27,853			
		F p-değeri (Dirençli)	0,0000			
Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	p-değeri	Alt %95 GA	Üst %95 GA
CDS	2,7621***	0,5995	4,6071	0,0000	1,5847	3,9394
ENF	9,1588	6,8509	1,3369	0,1818	-4,2953	22,613
İNT	7,0168	8,9116	0,7874	0,4314	-10,484	24,518
GSMH	1,353e-06***	1,937e-07	6,9819	0,0000	9,722e-07	1,733e-06
USD	-522,71***	68,908	-7,5856	0,0000	-658,03	-387,38
KREDİ	0,0055***	0,0006	8,6310	0,0000	0,0043	0,0068
Not: GA = Güven Aralığı. *p<0,10, **p<0,05, ***p<0,01 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.						

Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye’de 2018-2025 dönemini kapsayan süreçte 20 mevduat bankasının TFRS 9 standartları çerçevesinde ayırdıkları beklenen kredi zararı (ECL) karşılıkları temel makroekonomik göstergeler arasındaki ilişki panel veri analizi yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen bulgular ve literatürle yapılan karşılaştırmalar doğrultusunda şu görüş ve öneriler sunulabilir.

Çalışmanın sonuçları, literatürdeki bazı bulgularla benzerlik göstermektedir; Oberson (2021) ve Gubereva (2019) gibi, CDS fiyatlamalarının kredi zararı hesaplamalarında kritik bir bilgi kaynağı olduğu ve karşılıkları pozitif etkilediği görülmektedir. Ayrıca, Yavuz vd. (2022) ve Saygılı vd. (2021) tarafından tespit edilen, ikinci aşama kredilerdeki karşılık artışı bu çalışmanın hipotezleri ve gözlemleri ile örtüşmektedir.

Buna karşılık, Demirkan ve Sayılğan (2021) takipteki krediler ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki bulurken, bu çalışmada GSMH ile karşılıklar arasında pozitif bir ilişki öngörülmüştür. Bu durum, Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalarda kredi genişlemesinin beraberinde getirdiği risk yoğunlaşması ile açıklanabilir. Ayrıca Ertan (2021) model geçişinin kredi verme hacmini düşürdüğünü belirtirken, bu çalışmada kredi büyüklüğünün karşılık tutarları üzerindeki etkisi bağımsız bir değişken olarak ele alınarak operasyonel boyut vurgulanmıştır.

Çalışma kapsamında elde edilen ampirik bulgular, CDS fiyatlamalarının beklenen kredi zararı hesaplamalarında temel bir veri kaynağı teşkil ettiği ve karşılık tutarları üzerinde pozitif bir etki yarattığı yönündeki teorik yaklaşımlarla (Oberson, 2021; Gubereva, 2019) tam bir uyum

içerisindedir. Özellikle TFRS 9 çerçevesinde ikinci aşama krediler için ayrılan karşılıkların artış eğilimi göstermesi, literatürdeki öncül çalışmaların sonuçlarını destekler niteliktedir. Analiz sonuçları, GSMH ve döviz kuru gibi makroekonomik değişkenlerin tüm aşamalarda kredi karşılıklarını belirlemede stratejik birer öncü gösterge olduğunu ortaya koyarken; GSMH ile karşılıklar arasındaki pozitif yönlü ilişki, Türkiye gibi gelişmekte olan piyasalardaki kredi genişlemesi ve beraberinde getiren risk yoğunlaşması bağlamında literatürdeki özgün yerini almaktadır.

Pratik çıkarımlar düzeyinde bu çalışma, bankaların finansal istikrarlarını korumak ve özkaynak yapılarını olası şoklara karşı savunmak adına makroekonomik göstergelere dayalı proaktif bir karşılık politikası izlemelerinin hayati önemini vurgulamaktadır. Araştırmanın Türkiye'de faaliyet gösteren 20 mevduat bankası ve 2018-2025 dönemi ile sınırlandırılmış olması, bulguların evrensel genellenebilirliği açısından yöntemsel bir kısıt teşkil etse de TFRS 9'a geçiş ve uygulama sürecini sektörel bazda kapsamlı bir şekilde yansıtmaları bakımından akademik literatüre önemli bir veri seti kazandırmaktadır. Gelecek çalışmalarda, kredi zararı tahmin süreçlerinin hassasiyetini artırmak amacıyla geleneksel ekonometrik modellerin ötesine geçerek makine öğrenmesi algoritmalarının ve ileri düzey senaryo analizlerinin modellere entegre edilmesi stratejik bir geliştirme alanı olarak önerilmektedir.

Çıkar Çatışması: Yoktur

Finansal Destek: Yoktur

Yazar Katkısı: Derviş Bedirhan KISAKÜREK (Katkı Yüzdesi - %50)

Hakan YÜKSEK (Katkı Yüzdesi - %50)

KAYNAKÇA

- Akpelvan, A. (2019). *TFRS 9 finansal araçlar standardı kapsamında beklenen kredi zararı modelinin Türk bankacılık sektöründe uygulanması ve bankaların kârlılık yönetimi eğilimlerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Galatasaray Üniversitesi.
- Altunöz, U. (2021). Kredi temerrüt takaslarının (CDS) belirlenmesinde makroekonomik göstergelerin gücü: Gelişmekte olan ülkeler için panel ARDL analizi. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 10(19), 110-126.
- Aytürk, Y. (2016). UFRS 9 finansal araçlar kapsamında yeni değer düşüklüğü modeli ve bankacılık sektörüne etkileri. *Mali Çözüm Dergisi*, 137, 133-143.
- Danacı, M.C., Şit, M., & Şit, A. (2017). Kredi temerrüt swaplarının (CDS'lerin) büyüme oranıyla ilişkilendirilmesi: Türkiye örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2), 67-78.
- Demirkan, T. (2022). TFRS 9 çerçevesinde beklenen kredi zararlarının ölçülmesi: Türk bankacılık sektörü üzerine bir uygulama. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Demirkan, T. & Sayılğan, G. (2021). Banka kredilerinin takibe dönüşümünde makroekonomik faktörlerin etkisinin analizi: UFRS/TFRS-9 uygulamaları için bir öneri. *Bankacılar Dergisi*, 117, 16-39.
- Erben Yavuz, A., Hazar, A. & Babuşcu, Ş. (2022). TFRS 9 ve BDDK düzenlemelerinin bankaların kredi karşılığı ayırmadaki etkilerinin analizi. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 22(67), 99-114.
- Ertan, A. (2021). Expected losses, unexpected costs? Evidence from SME credit access under IFRS 9 (SSRN Çalışma Raporu No. 3504708). <https://ssrn.com/abstract=3504708>.
- Gedik Yatırım. (2025). CDS (Credit Default Swap). <https://gedik.com/yatirimci-sozlugu/c/cds-credit-default-swap>.
- Gubareva, M. (2019). Weight of the default component of CDS spreads: Avoiding procyclicality in credit loss provisioning framework. *Complexity*. <https://doi.org/10.1155/2019/7820618>
- Güdelci, E.N. (2021). Covid-19 koşulları altında ticari alacaklara ait beklenen kredi zararlarının TFRS 9 kapsamında belirlenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 25(1), 27-52.
- Gülhan, O. & Aktaş, M. (2022). TFRS 9 uygulamasının Türk bankacılık sektöründe karşılık ayırma düzeyine etkisi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 24(3), 729-744.
- Gürel, E. & Demir, N. (2012). *Basel III kriterleri*. *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 16-28.
- Harris, T. S., Khan, U., & Nissim, D. (2018). The expected rate of credit losses on banks' loan portfolios. *The Accounting Review*, 93(5), 245-271.
- İltaş, T. (2021). Kredi riski ölçüm modellerinin değerlendirilmesi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 13(25), 516-547.
- Kanat, S. (2020). Kredi zararı modeli yerine TFRS 9 beklenen zarar modelinin bankalarda uygulanması [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Okan Üniversitesi,
- Kaval, H., Örtten, R. & Karapınar, A. (2021). *Türkiye muhasebe finansal raporlama standartları uygulama ve yorumları TMS-TFRS 14*. Baskı). Ankara: Gazi.

- Oberson, R. (2021). The credit-risk relevance of loan impairments under IFRS 9 for CDS pricing: Early evidence. *European Accounting Review*, 30, 959-987.
- Özman, H., Özpınar, Ö. & Doru, O. (2018). Kredi temerrüt takası (CDS) ve kur-faiz ilişkisi: Türkiye örneği. *Bankacılık ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 31-45.
- Ricapito, F. P. (2024). The impact of IFRS 9 on credit risk and profitability in the European banking sector. *Corporate Ownership & Control*, 21(4), 41-48.
- Saltoğlu, M. (2016). IFRS 9 and the expected credit loss model. *Muhasebe Bilim*, 18(1), 51-66.
- Saltoğlu, B. (2020). *Finansal risk yönetimi* (1. Baskı), İstanbul: Kişisel.
- Saygılı, E., Gören Yargı, S. & Mengi, P. (2021). TFRS 9 finansal araçlar standardının Türkiye'de faaliyette bulunan mevduat bankalarının beklenen kredi zararları üzerine etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 44, 371-391.
- Sultanoğlu, B. (2018). Expected credit loss model by IFRS 9 and its possible early impacts on European and Turkish banking sector. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(3), 476-506.
- Teker, S., Bolgün, K. E., & Akçay, M. B. (2005). *Finansal risk yönetimi*. İstanbul: Literatür.
- Toraman, C. & Yürük, F. (2014), Kredi derecelendirme kuruluşları ve finansal krizlere etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 127-154.

EXTENDED SUMMARY

Purpose and Scope

The transition from IAS 39's incurred loss model to the IFRS 9 Expected Credit Loss (ECL) model in 2018 marked a fundamental shift in how banks measure and report credit risk. Unlike its predecessor, IFRS 9 requires a forward-looking, three-stage provisioning structure: Stage 1 covers performing loans with no significant credit deterioration (12-month ECL); Stage 2 captures loans with a significant increase in credit risk (lifetime ECL); and Stage 3 addresses defaulted exposures (lifetime ECL on impaired assets). This proactive framework is particularly consequential in economically volatile environments such as Türkiye, where macroeconomic fluctuations can rapidly alter borrowers' repayment capacity.

This study investigates which macroeconomic indicators are the primary determinants of loan provisions set aside by Turkish deposit banks under the IFRS 9 ECL framework. The analysis covers 20 banks operating in Türkiye over the 2018-2025 period -a timeframe encompassing currency crises, a global pandemic, sharp inflationary pressures, and significant interest rate cycles. By examining stage-level provisioning behavior, the study seeks to illuminate the macroeconomic transmission channels that drive credit risk recognition in the Turkish banking sector and to contribute to an underexplored area in the existing literature, namely the relationship between macroeconomic dynamics and ECL- stage transitions in emerging markets.

Methodology

The study employs a balanced panel dataset comprising quarterly observations (Q1-Q4) from 20 Turkish deposit banks over 31 periods, yielding 620 total observations. Bank-level ECL provisions by stage (Stage 1, Stage 2, Stage 3) serve as the three dependent variables. The independent variables are the CDS (Credit Default Swap) premium, inflation rate (ENF), interest rate (INT), gross domestic product (GDP/GSMH), and USD exchange rate (USD). Credit portfolio size (KREDİ) is included as a control variable. Bank data were sourced from the Banks Association of Türkiye, CDS data from investing.com, and macroeconomic data from the Central Bank of the Republic of Türkiye (TCMB/EVDS). All statistical analyses were performed using Python's Pandas library.

Prior to model estimation, several diagnostic tests were conducted. The Shapiro-Wilk normality test confirmed that all variables deviate significantly from a normal distribution. Correlation analysis revealed very strong positive associations between GDP, USD, and interest rates ($r = 0.86-0.97$), while CDS exhibited negative correlations with these indicators. Variance Inflation Factor (VIF) tests identified multicollinearity between GDP and USD (VIF values of 35.2 and 39.15, respectively). Breusch-Pagan tests confirmed heteroskedasticity across all three models, and the Hausman test indicated that the Random Effects estimator is the most appropriate specification. Given the presence of multicollinearity and heteroskedasticity, a clustered or robust variance estimator was applied to ensure reliable inference. Three separate Random Effects panel regression models were estimated, one for each ECL stage.

Findings

Model 1 (Stage 1-12 Month ECL) explains approximately 57% of the overall variation in provisioning. Inflation (ENF), GDP, and credit portfolio size positively and significantly influence Stage 1 provisions, while the USD exchange rate exerts a strong negative effect (coefficient: -169). The CDS premium is not statistically significant at this stage, suggesting that country-level risk perceptions have not yet materially affected early-stage provisioning behavior.

Model 2 (Stage 2-Significant Increase in Credit Risk) explains around 51% of overall variation. Inflation, GDP, and credit size remain significant positive drivers, while the USD exchange rate again dominates with the largest negative coefficient (-293.68). The CDS premium trends positively but falls just short of the 5% significance threshold ($p = 0.071$), indicating a possible emerging influence on Stage 2 transitions.

Model 3 (Stage 3-Default) achieves the highest explanatory power of the three models, accounting for approximately 70% of the overall variation. At this stage, CDS premium becomes strongly and significantly positive (coefficient: 2.76, $p < 0.0001$), alongside GDP and credit size. The USD exchange rate again registers the most pronounced negative impact (-522.71), reflecting the extreme sensitivity of defaulted loans to currency movements. Inflation and interest rate lose statistical significance at this stage.

Conclusion and Discussion

The findings collectively demonstrate that GDP and the USD exchange rate are the most consistent and influential macroeconomic determinants of ECL provisioning across all three stages of the IFRS 9 model in Türkiye. The CDS premium, while not significant in early-stage provisioning, emerges as a critical leading indicator in Stage 3 default transitions, consistent with Oberson (2021) and Gubereva (2019), who similarly identified CDS spreads as informative signals for credit loss estimation. The positive relationship between GDP and provisions -which contrasts with Demirkan and Sayılğan's (2021) negative finding- is interpreted in the context of Türkiye's credit expansion dynamics: economic growth in emerging markets can be accompanied by portfolio risk concentration, pushing provisions upward even as output rises.

The results carry important implications for risk management practice and regulatory policy. Banks operating in volatile macroeconomic environments should integrate GDP trajectories and exchange rate forecasts as central inputs into their ECL models and should treat CDS premium movements as early warning signals for Stage 3 migration. The study also highlights the need for stress-testing frameworks that account for the asymmetric and nonlinear sensitivity of defaulted exposures to currency depreciation. As a direction for future research, the authors propose the application of machine learning methods to improve the predictive accuracy of ECL estimation and to enable dynamic scenario generation under IFRS 9 -an avenue with significant potential for both academic inquiry and supervisory practice.

DÜZELTME / ERRATUM

Makalenin Künyesi: Korkmaz, E. (2024). Aidiyet diyalektiği: Kavramsal, felsefi ve politik bir inceleme. *Hakkari Review*, 8(2), 1-17. <https://doi.org/10.31457/hr.1600880>

Makalenin Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hr/article/1600880>

Düzeltilme Açıklaması: Hakkari Review Dergisi 8(2) sayısında yer alan ve yukarıda künye bilgileri verilen makale için yazar tarafından düzeltme talebinde bulunulmuştur. “Söz konusu çalışmada bazı kaynaklar metin içerisinde belirtilmesine rağmen kaynakça bölümünde sehven yazılmamıştır. Bunun nedeni, çalışmanın teorik çerçevesinin farklı Word belgelerinden derlenerek oluşturulması sırasında ilgili kaynakça kayıtlarının sehven ana metne aktarılmamış olmasıdır. Bu durum herhangi bir kaynağı gizleme veya yararlanılan eserleri saklama amacından değil, metin birleştirme sürecinde meydana gelen teknik bir eksiklikten kaynaklanmıştır. Nitekim söz konusu kaynaklara metin içerisinde açık şekilde yer verilmiş olması, yararlanılan eserlerin okuyucudan gizlenmesi yönünde bir iradenin bulunmadığını göstermektedir.”

Düzeltilmeler:

1) Bu çalışmanın “Kimlik Kavramı” başlığı altındaki kısmi teorik veriler, çalışmanın yazarı tarafından 2021’de Hasan Kalyoncu Üniversitesinde yapılan “1914-1924 Yılları arasında Hakkari’deki Nasturi Olaylarının Sosyo-Politik Analizi” başlıklı doktora tezinden alınmıştır.

2) Makalenin 12. sayfasında (Rakitov, 2009) yazımı hatalıdır, doğrusu (Rakitov, 1990)’dır.

3) Akdemir, E. (2012). Kimlik ve Kültür Tartışmaları Bağlamında Avrupa Kimliğinin ve Kültürünün Oluşumu ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Alpman, P. S. (2018). Sosyal Teorinin Konusu Olarak Kimlik: Sosyal İnşacı Yaklaşım. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(2).

Aydoğdu, H. (2004). Modern Kimlikte Öznenin Ölümü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2004, S.10, s.115-147.

Bauman, Z. (2001). Bireyselleşmiş Toplum. Y. Alogan (Çev.), Ayrıntı Yayınları.

Bostancı, N. (1998). Etnisite, Modernizm ve Milliyetçilik. *Türkiye Günlüğü Dergisi*, (50), 38-55.

Connolly, W. E. (1995). Kimlik ve farklılık: Siyasetin açmazlarına dair demokratik çözüm önerileri (F. Lekesizalin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Dalbay, R., & Avcı, N. (2018). Kimlik inşasına ilişkin temel yaklaşımlar ve bu yaklaşımların Türkiye’ye yansımaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(1), 17-39.

Smith, D. A. (1994). Milli Kimlik. (B. S. Şener, Çev.). İletişim Yayınları.

Srinivasan, P. (2019). Constructivism In International Relations: An Analyst Perspective. *academi.edu.tr*, erişme tarihi: 09.11.2019.

Wendt, A. (2013). Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası. (Ş.G. Gezer, Çev.). *Uluslararası İlişkiler*, 10(39), 3-43.

Yanmış, M. ve Kahraman, B. (2013). Gençlerin Dini ve Etnik Kimlik Algısı: Diyarbakır Örneği. *Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries)*, 8(2).

YAYIN İLKELERİ

Hakkari Review aşağıda belirtilen yayın ilkeleri çerçevesinde faaliyet yürütür.

- 1) Hakkari Review Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, İktisat, İşletme, Kamu Yönetimi, Maliye, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler alanlarında bilimsel bilginin üretilmesine ve paylaşılmasına katkı sağlamayı amaçlayan hakemli bir dergidir.
- 2) Açık erişim politikası gereği Hakkari Review’de yayınlanan makalelere erişim ücretsizdir ve dergiye gönderilen makaleler için yazarlardan gönderim ya da değerlendirme ücreti talep edilmez.
- 3) Dergide yayınlanan makalelerin tamamı ya da bir bölümü ticari amaçlarla kullanılamaz ancak kaynak göstermek koşuluyla bilimsel amaçlarla alıntı yapılabilir ve paylaşılabilir.
- 4) Yazarlar makalelerde kullanılan ve telif hakkı içeren veri, görsel, tablo vs. için yasal izinleri almış olmalıdır ve doğabilecek telif hakkı sorunlarından Hakkari Review sorumlu değildir.
- 5) Dergiye gönderilen makalelerin değerlendirme süreci DergiPark sistemi üzerinden yürütülür.
- 6) Değerlendirme sürecine alınması için makalelerin Yayın İlkelerine, Etik İlkeler ve Yazım Kurallarına uygun olması gerekir.
- 7) Makalelerde doğrudan veya dolaylı ticarî bağlantı veya çalışma için maddi destek veren kurum mevcut ise yazarlar bu bağlantıyı beyan etmek zorundadır.
- 8) Hakkari Review’e gönderilen her çalışma öncelikle Editörler Kurulu tarafından dergi kapsamına, yazım kurallarına, etik ilkelere uygunluk ve ilgili bilim alanına özgün katkı gibi içerik ve biçim şartları açısından değerlendirilir.
- 9) Ön inceleme sonucunda reddedilen çalışma gerekçesi ile birlikte, çalışmanın sisteme yüklenmesini takip eden on beş gün içerisinde sorumlu yazara iade edilir.
- 10) Ön inceleme sonucunda hakem incelemesine gönderilmesine karar verilen çalışmalar konu ve ilgili bilim alanına uygun ve en az birisi kurum dışından olmak üzere iki hakeme gönderilir.
- 11) Dergiye gönderilen tüm çalışmalar “İki Taraflı Kör Hakemlik” ile değerlendirilir. Hakem değerlendirme süreci hakem ve editörler için ilan edilen etik ilkeler çerçevesinde yürütülür. Değerlendirme sürecinde yazar ve hakemlerin kimliği birbirlerinden gizlendiği için yazarlar Makale Başlığı-Metin dosyasından kimliklerini açık edecek tüm bilgileri (ad, teşekkür, kendi eserlerine atıf yaparken “makalem” gibi ifadeler kullanılması) çıkarmalıdır.
- 12) Hakemlere değerlendirme için bir ay süre tanınır. İhtiyaç duymaları halinde ek süre verilebilir. Süre sonunda incelemesini bitirmeyen hakemler yerine yeni hakemler belirlenir.
- 13) Hakem değerlendirmeleri sonucu iki hakemin de aynı yönlü görüş bildirmeleri durumunda karar, hakem raporları ile birlikte yazara iletilir.
- 14) Hakem değerlendirmeleri sonucunda iki farklı görüş olması durumunda üçüncü bir hakem daha görevlendirilir. Nihai karar üçüncü hakem raporu doğrultusunda verilir.
- 15) Hakem değerlendirmeleri sonucunda yayınlanması kabul edilmeyen çalışmalar sorumlu yazara gerekçesi ile birlikte iade edilir.
- 16) Hakem değerlendirmesi sonucunda yayınlanması kabul edilen çalışmalar, Turnitin ve iThenticate programları ile taranır, intihal oranı %20 üzerinde çıkması durumunda çalışma editör kurulu tarafından reddedilir. İntihal oranı %20 altında çıkan çalışmalar düzenlenmiş hali ile sisteme yüklenir.

17) Bütün süreçleri tamamlanmış çalışmalar yayın sırasına alınır ve takip eden ilk sayıda yayınlanır.

ETİK İLKELER

Hakkari Review’de uygulanan yayın süreçleri, tüm ilgilileri kapsar şekilde aşağıda belirtilen Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehber doğrultusunda hazırlanan etik kurallar çerçevesinde yürütülmektedir.

Yazarların Etik Sorumlulukları:

- Yazarların gönderdikleri çalışmaların özgün nitelikte olması ve daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış veya yayınlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir.

- Yazarların çalışmalarında aşağıda belirtilen bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemlerden kaçınmaları gerekmektedir.

- **İntihal:** Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini, bilimsel etik kurallarına uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak.

- **Sahtecilik:** Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, sunulan veya yayınlanan eseri gerçek olmayan verilere dayandırarak düzenlemek veya değiştirmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak, yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek.

- **Çarpıtma:** Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak, ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler veya sonuçlarla oynamak, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek.

- **Mükerrer yayım:** Bir araştırmanın aynı sonuçlarını içeren birden fazla eseri doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak.

- **Dilimleme:** Bir araştırmanın sonuçlarını araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak ve birbirine atıf yapmadan çok sayıda yayın yaparak belirli sınav değerlendirmelerinde ve akademik teşvik ve terfilerde ayrı eserler olarak sunmak.

- **Haksız yazarlık:** Aktif katkısı olmayan kişileri makale yazarlarına eklemek, aktif katkısı olan kişileri yazarlar arasına dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini yayım sırasında veya sonraki baskılarda eserden çıkarmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek.

- **Duplikasyon:** Bir araştırmanın aynı sonuçlarını birden fazla dergiye yayım için göndermek veya yayımlamak. (Yayın içeriğinin birden fazla uzmanlık alanını ilgilendirdiği veya yayının farklı bir dilde yayımlanmasında yarar görüldüğü durumlarda her iki yayın kuruluşundan onay almak koşuluyla yayın tekrarı kabul edilebilir.)

- **Diğeretik ihlalleri:** Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayınlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek, insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek, hakem olarak incelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri yayınlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak, bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak, tamamen dayanaksız, yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmak.

- Etik ilkeler çerçevesinde; Hakkari Review’de değerlendirilmeye alınabilmesi için aşağıda belirtilen çalışmaların için Etik Kurul İzni alınması gerekmektedir.

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak

katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar

- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar
- Bu çerçevede Hakkari Review'de değerlendirmeye alınacak çalışmalarda, gerektiğinde belgelendirilmek üzere
 - Olgu sunumlarında "Aydınlatılmış onam formu"nın alındığının belirtilmesi,
 - Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,
 - Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Hakemlerin Etik Sorumlulukları:

- Hakemler sadece uzmanlık alanı ile ilgili çalışmaları değerlendirmeyi kabul etmelidir.
- Değerlendirmelerini objektif ve açık bir biçimde yapmalı, kendi kişisel çıkarları/görüşleri doğrultusunda hareket etmemelidir.
- Değerlendirme sürecinde çıkar çatışması ile karşı karşıya olduğunu düşünürse, çalışmayı incelemeyi reddederek editörü bilgilendirmelidir.
- Değerlendirme sürecini gizlilik ilkesi çerçevesinde yürütmeli, kendisine ulaştırılan çalışmanın kişiye özel olduğunu göz önünde bulundurup üçüncü şahıslarla paylaşılmamalıdır.
- Hakem olarak atandığı çalışmadan kendi çalışmaları için bilgi aktarımı yapmamalı, herhangi bir akademik/kişisel çıkar gözetmemelidir.
- Değerlendirmesini yapıcı bir dille yapmalı, hakaret içeren aşağılayıcı kişisel yorumlardan kaçınmalıdır.
- Ret kararı verecekleri çalışmalar için açık ve ayrıntılı gerekçeler bildirmelidir.
- Değerlendirmeyi kabul ettiği çalışmayı zamanında ve yukarıda belirtilen etik sorumluluklar çerçevesinde gerçekleştirmelidir.

Editörlerin Etik Sorumlulukları:

- Çalışmaları ön inceleme sonucu kabul edip hakemlere göndermek ya da reddetmek sorumluluk ve yetkisine sahip olan editörler bu sorumluluk ve yetkisini yerinde ve zamanında kullanması yanı sıra; çalışmanın özgün ve alanına katkı sağlaması, derginin yayın politikası, yazım kuralları ve düzeyi gibi ölçütlerden hareket etmesi, çalışma ile ilgili çıkar çatışması içinde olmaması zorunludur.
- Hakem atanmasına karar verilen çalışmalara ait olduğu bilim alanına ve konusuna uygun hakem belirlemelidir. Bunu yaparken;
 - Yazarlar ve hakemler arasında çıkar çatışması olup olmadığını gözetmek,
 - İki taraflı kör hakemlik gereği yazar ve hakem bilgilerini karşılıklı olarak gizli tutmak,

- Hakemleri tarafsız, bilimsel ve nesnel bir dille çalışmayı değerlendirmeleri konusunda teşvik etmek,
- Nezaketsiz ve bilimsel olmayan değerlendirmeleri engellemek,
- Hakemleri, sonraki değerlendirme süreçlerinde görev verip vermeme kararlarını belirlemek üzere; değerlendirmelerini süresi içinde yapma, raporlarındaki özen ve hakemler için belirlenmiş etik ilkelere uyup uymama gibi ölçütler açısından değerlendirmek,
- Değerlendirme sürecinde hakemlerin ihtiyaç duyduğu bilgi ve kuralları sağlamak zorundadırlar.
- Bunun yanı sıra editörler görevlerini yaparken;
 - Bulundukları konumu kendi bireysel ve akademik çıkarları doğrultusunda kullanmamalıdır.
 - Yazarlar ve hakemler arasında ayrımcılık yapmadan ilişkilerini şeffaf ve objektif bir biçimde sürdürmelidir.
 - Ret verecekleri aday makaleler için açık ve ayrıntılı gerekçeler bildirmelidir.
 - Bilimsel araştırma, yayın ve hakem etiklerini de göz önünde bulundurmalıdır.

PUBLICATION PRINCIPLES

Hakkari Review operates within the framework of the publication principles outlined below.

- 1) Hakkari Review is a peer-reviewed journal that aims to contribute to the production and dissemination of scientific knowledge in the fields of Labour Economics and Industrial Relations, Economics, Business Administration, Public Administration, Public Finance, Political Science, and International Relations.
- 2) In accordance with its open access policy, access to articles published in Hakkari Review is free of charge, and no submission or evaluation fee is requested from authors.
- 3) Articles published in the journal cannot be used for commercial purposes in whole or in part; however, they may be cited or shared for scientific purposes provided proper attribution is given.
- 4) Authors must obtain legal permission for any copyrighted data, images, tables, etc. used in their manuscripts. Hakkari Review is not responsible for any copyright issues that may arise.
- 5) The evaluation process for manuscripts submitted to the journal is conducted through the DergiPark system.
- 6) For manuscripts to be considered for evaluation, they must adhere to the Publication Principles, Ethical Principles, and Author Guidelines.
- 7) If there is a direct or indirect commercial relationship or if the study receives financial support from an institution, authors must disclose this relationship.
- 8) Every submission to Hakkari Review is first evaluated by the Editorial Board in terms of content and format -such as scope, compliance with author guidelines, ethical principles, and originality in the relevant field.
- 9) Manuscripts rejected during the initial review are returned to the corresponding author with justification within fifteen days following their submission to the system.
- 10) Manuscripts that pass the initial review and are deemed suitable for peer review are sent to at least two reviewers -at least one of whom must be from outside the author's institution-based on their relevance to the subject and field of study.
- 11) All submissions are evaluated through a Double-Blind Peer Review process. The review process is carried out in accordance with the ethical principles announced for reviewers and editors. Since the identities of authors and reviewers remain confidential, authors must remove all identifying information (names, acknowledgments, self-identifying expressions such as "in my previous study") from the Manuscript Title–Main Text file.
- 12) Reviewers are given one month to complete their evaluations. Extensions may be granted upon request. If a reviewer fails to provide a report within the allotted time, a new reviewer is assigned.
- 13) If both reviewers present consistent opinions following the evaluation, the decision is communicated to the author along with the reviewer reports.
- 14) In cases where the two reviewers present conflicting opinions, a third reviewer is assigned. The final decision is made in accordance with the third reviewer's report.
- 15) Manuscripts that are not accepted for publication following the peer-review process are returned to the corresponding author with justification.

16) Manuscripts accepted for publication after peer review are screened using Turnitin and iThenticate. If the similarity index exceeds 20%, the manuscript is rejected by the Editorial Board. Manuscripts with a similarity rate below 20% are uploaded to the system in their revised form.

17) Manuscripts that have completed all procedures are placed in the publication queue and published in the next issue.

ETHICAL PRINCIPLES

The publication processes applied in Hakkari Review are carried out within the framework of the ethical rules prepared in line with the guide published by the Committee on Publication Ethics (COPE) stated below, covering all interested parties.

Ethical Responsibilities of the Author(s):

- The works submitted by the author(s) must be original and must not have been previously published or submitted for publication anywhere.

- The author(s) must refrain from the actions that are contrary to the ethics of scientific research and publication stated below.

- **Plagiarism:** Presenting the ideas, methods, data, practices, writings, figures or works of others as his/her own work, in whole or in part, without attribution, in accordance with scientific ethics.

- **Forgery:** Producing data that is not based on research, editing or modifying the presented or published work on the basis of untrue data, reporting or publishing these, presenting an unfinished research as if it has been done.

- **Distortion:** To falsify research records and obtained data, to present methods, devices and materials that are not used in the research as if they were used, not to evaluate the data that are not suitable for the research hypothesis, to manipulate the data or results in order to fit the relevant theory or assumptions, falsify or shape its results.

- **Repetitive publication:** Presenting more than one work containing the same results of a research as separate works in associate professor examination evaluations and academic promotions.

- **Slicing:** Presenting the results of a research as a separate works in certain exam evaluations and academic incentives and promotions by dissecting the results of the research in a way that violates the integrity of the research, by inappropriately dividing it and making multiple publications without attribution.

- **Unfair authorship:** Adding non-active contributors to the authors of article, not including active contributors among authors, changing the order of authors unjustifiably and inappropriately, removing the names of active contributors from the work at the time of publication or in subsequent editions, using their influence even though they have no active contribution. include it among the authors.

- **Duplication:** Submitting or publishing the same results of a study to more than one journal for publication. (In cases where the content of the broadcast concerns more than one area of expertise or if it is beneficial to publish the publication in a different language, a repetition of the broadcast may be accepted, provided that approval is obtained from both broadcasting corporations.)

- **Other types of ethical violations:** Not clearly stating the supporting persons, institutions or organizations and their contributions to the research in the publications of supported research, not following the ethical rules in research on humans and animals, not respecting the rights of patients in their publications, in a work they are assigned to review as a referee to share the information contained in it with others before it is published, to misuse the resources,

places, facilities and devices provided or reserved for scientific research, to accuse completely baseless, groundless and willful ethical violations.

- Within the framework of ethical rules; In order to be evaluated in Hakkari Review, Ethics Committee Permission is required for the following studies.

- All kinds of research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using survey, interview, focus group work, observation, experiment, interview techniques,

- The use of humans and animals (including material/data) for experimental or other scientific purposes,

- Clinical researches on humans,

- Researches on animals,

- Retrospective studies in accordance with the personal data protection law

- In studies to be evaluated in Hakkari Review within this framework, to be documented when necessary;

- Indicating that an “informed consent form” was received in case reports,

- Obtaining and specifying permission from the owners for the use of scales, questionnaires, photographs belonging to others,

- It should be stated that copyright regulations are complied with for the intellectual and artistic works used.

Ethical Responsibilities of the Referee(s):

- The referee(s) should agree to evaluate only studies related to their field of expertise.

- They should make their evaluations objectively and clearly, and should not act in line with their own personal interests/opinions.

- If he/she thinks he/she is facing a conflict of interest during the evaluation process, he/she should refuse to review the study and inform the editor.

- The evaluation process should be carried out within the framework of the principle of confidentiality, it should not be shared with third parties, considering that the work submitted to it is personal.

- They should not transfer information for their own work from the work they are assigned as a referee, and should not pursue any academic/personal interests.

- He/She should make his/her evaluation in a constructive language and avoid insulting and humiliating personal comments.

- They should provide clear and detailed justifications for the work they will reject.

- He/she must perform the work that he/she accepts to evaluate on time and within the framework of the ethical responsibilities stated above.

Ethical Responsibilities of Editor(s):

- Editors, who have the responsibility and authority to accept the studies as a result of preliminary examination and send them to the referees or reject them, in addition to using this responsibility and authority in a timely and appropriate manner; it is obligatory for the study to be original and to contribute to its field, to act according to criteria such as the publication

policy, writing rules and level of the journal, and not to have a conflict of interest related to the study.

- The referee should determine the appropriate referee for the science field and subject of the studies that are decided to be appointed. When doing this;
 - Overseeing whether there is a conflict of interest between the author(s) and the referees,
 - Keeping the information of the author and the referee mutually confidential, as required by bilateral blind refereeing,
 - To encourage referees to evaluate the work in an impartial, scientific and objective language,
 - Preventing rude and unscientific evaluations,
 - In order to determine the referees' decisions about whether or not to assign them in the next evaluation processes; to evaluate them in terms of criteria such as making their evaluations on time, diligence in their reports, and whether they comply with the ethical principles determined for the referee(s),
 - They have to provide the information and rules required by the referees during the evaluation process.
- In addition, while the editor(s) are performing their duties;
 - They should not use their current position for their own personal and academic interests.
 - They should maintain their relations in a transparent and objective manner without discriminating between the author(s) and the referee(s).
 - They should provide clear and detailed justifications for candidate articles to be rejected.
 - They should consider scientific research, publication and referee ethics.

YAZIM KURALLARI

- 1) Hakkari Review Türkçe ve İngilizce makaleleri kabul etmektedir.
- 2) Makale dosyasının yanı sıra makalenin Türkçe ve İngilizce başlığının, yazarın adının, varsa unvan ve kurumsal bilgilerinin, iletişim bilgilerinin ve ORCID kimliğinin yer aldığı ayrı bir dosya yüklenmelidir. Birden fazla yazarlı makalelerde eğer bir sorumlu yazar varsa belirtilmelidir. Bilgilerin olduğu dosya [Makalenin Başlığı-Kapak](#), makale dosyası [Makalenin Başlığı-Metin](#) olarak adlandırılmalıdır. Yazarlar her iki dosya için de bağlantılardaki şablonları kullanmalı ve bu şablonlar ile hazırlanmış dosyalar sisteme yüklenmelidir.
- 3) Kör Hakemlik süreci gereği “Makalenin Başlığı-Metin” dosyasında yazarın kimliğini açık edecek herhangi bir bilgiye yer verilmemelidir.
- 4) Makaleler 8000 kelimeyi geçmemelidir.
- 5) Makalelere Türkçe ve İngilizce başlık, 150-500 kelime uzunluğunda Türkçe ve İngilizce öz ve beş anahtar kelime eklenmelidir.
- 6) Her çalışmanın sonunda yeni bir sayfadan başlayacak şekilde ve 750-1000 kelime arasında Genişletilmiş Özet (Extended Abstract) yer almalıdır. Genişletilmiş özet Türkçe çalışmalarda İngilizce, İngilizce çalışmalarda ise Türkçe yazılmalıdır. Amaç ve Kapsam, Yöntem, Bulgular, Sonuç ve Tartışma başlıklarına yer verilerek çalışmanın ilgili verileri bu başlıklar altında paylaşılmalıdır.
- 7) Kapak ve Metin dosyalarının yanı sıra [Yapay Zeka Kullanım Beyanı](#), [Etik Sorumluluk ve Telif Hakkı Formu](#) ve Etik Kurul izni gerektiren çalışmalarda Etik Kurul Kararı da sisteme yüklenmelidir.
- 8) Dergiye gönderilecek makaleler Word dosyasına kaydedilmelidir. Metin iki yana yaslı, girintisiz dizilmeli ve Times New Roman yazı karakteri kullanılmalıdır. Ana metin 12 punto ve 1,5 satır aralığıyla, dipnotlar 10 punto ve 1 satır aralığıyla yazılmalıdır. Kaynakça 12 punto, 1 satır aralığı ve 1 cm asılı paragraf formatında yazılmalıdır. 40 kelimededen uzun doğrudan alıntılar 1 cm girintili, 10 punto, bir satır aralığıyla ve tırnaksız yazılmalıdır.
- 9) Makalenin ana başlığının tüm harfleri büyük yazılmalıdır. Alt başlıklar ve tablo, grafik vs. başlıklarının ilk harfleri büyük, diğer harfler ve bağlaçlar küçük olmalıdır. Tüm başlıklarda kalın karakter tipi kullanılmalıdır.
- 10) Çalışmada tablo, grafik, şekil mevcutsa bunlar resim olarak değil düzenlenebilir nesneler olarak Word dosyasına eklenmelidir. Kullanılacak fotoğraflar ayrıca yüksek çözünürlüklü olarak sisteme yüklenmelidir.
- 11) Veriler ve görseller numaralandırılmalı; veri başlıkları ilgili öğelerin üstüne, görsel başlıkları ilgili öğelerin altına yerleştirilmelidir.
- 12) Giriş bölümü yeni bir sayfadan başlamalı, sonraki alt başlıklar ve bölümler sayfa atlanmaksızın devam etmelidir.
- 13) Kaynakça ve Genişletilmiş Özet bölümleri yeni bir sayfadan başlamalıdır.
- 14) Alıntı ve kaynakça gösterimi için APA 7 sistemine uyulmalıdır. [APA 7 Yayın Kılavuzu için bağlantıyı kullanabilirsiniz.](#)

AUTHOR GUIDELINES

1. Hakkari Review accepts manuscripts written in Turkish and English.
2. In addition to the manuscript file, a separate file must be uploaded containing the Turkish and English titles of the manuscript, the author's name, academic title (if any), institutional affiliation, contact information, and ORCID ID. For manuscripts with multiple authors, the corresponding author must be clearly indicated. The file containing author information must be titled [Manuscript Title-Cover](#), and the manuscript file must be titled [Manuscript Title-Text](#). Authors must use the templates provided in the links for both files and upload versions prepared using these templates.
3. In accordance with the double-blind peer review process, the "Manuscript Title-Text" file must not contain any information that could reveal the identity of the author(s).
4. Manuscripts must not exceed 8,000 words.
5. Manuscripts must include a Turkish and an English title, Turkish and English abstracts of 150-500 words, and five keywords.
6. At the end of each manuscript, an Extended Abstract of 750-1,000 words must be included, beginning on a new page. For manuscripts written in Turkish, the extended abstract must be in English; for manuscripts written in English, it must be in Turkish. The relevant data of the study should be presented under the headings Purpose and Scope, Methodology, Findings, and Conclusion and Discussion.
7. In addition to the Cover and Text files, the [Use of AI Statement](#), the [Ethical Responsibility and Copyright Form](#), and, for studies requiring ethics approval, the Ethics Committee Decision must be uploaded to the system.
8. Manuscripts submitted to the journal must be saved in Word format. The text must be justified, without indentation, and written in Times New Roman. The main text must be in 12-point font with 1.5 line spacing; footnotes must be in 10-point font with single spacing. The references section must be written in 12-point font, single line spacing, and 1 cm hanging indent. Direct quotations longer than 40 words must be indented 1 cm, written in 10-point font, single-spaced, and without quotation marks.
9. The main title of the manuscript must be written entirely in uppercase letters. Subtitles and titles of tables, figures, and graphs must use initial capitals only, with the remaining letters and conjunctions in lowercase. All titles must be formatted in bold.
10. If the manuscript contains tables, figures, or graphics, these must be inserted into the Word file as editable objects, not as images.

Photographs used in the study must be uploaded to the system separately in high resolution.
11. Data and visual materials must be numbered; data titles must be placed above the relevant items, and visual titles must be placed below.
12. The Introduction section must begin on a new page, while subsequent subheadings and sections must continue without page breaks.
13. The References and Extended Abstract sections must each begin on a new page.
14. APA 7 citation and referencing style must be followed. Authors may use the [APA 7 Publication Manual](#) via the provided link.